

ขุนยวมศึกษา : เรียนรู้และเข้าใจ

ประวัติศาสตร์ และชุมชนในขุนยวม History and Community in Khun Yuam

รองศาสตราจารย์ ดร.สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ

หนังสือเผยแพร่เพื่อขับเคลื่อนโครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตขุนยวม

ชุมชนยวมศึกษา : เรียนรู้และเข้าใจ

ประวัติศาสตร์ และชุมชนในชุมชนยวม

รองศาสตราจารย์ ดร.สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ

โครงการวิจัย

แนวทางการพัฒนาเพื่อบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตชุมชนยวมสู่ความยั่งยืน
ทุนสนับสนุนจาก สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

ประวัติศาสตร์และชุมชนในขุนยวม

สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ, รองศาสตราจารย์ ดร.

อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ออกแบบรูปเล่มและปก	อาทิตย์ วันเวียง
ภาพลายเส้นและประกอบ	อาทิตย์ วันเวียง
ภาพถ่าย	รองศาสตราจารย์ ดร.สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ ธีระพงษ์ พงดอไม้
ภาพปก	ศาลเจ้าเมืองขุนยวม-เรือนคุณวัง ผลิกระโทก-ภูมิทัศน์ชุมชน บ้านต่อแพ-วัดม่วยตอ
จัดรูปเล่มโดยใช้แบบอักษร	TH SarabunPSK
พิสูจน์อักษร	สุลาลัยชน ขาวผ่อง

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ

ประวัติศาสตร์และชุมชนในขุนยวม [สื่ออิเล็กทรอนิกส์]. -- เชียงใหม่ : คณะวิจิตรศิลป์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2569.

133 หน้า.

1. ขุนยวม -- ประวัติศาสตร์. I. ชื่อเรื่อง.

ISBN (e-book) 978-616-620-127-7

พิมพ์ครั้งที่ 1 (e-book) : สิงหาคม 2569.

จัดพิมพ์และเผยแพร่โดย : คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

(จัดทำในรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์ แจกฟรีเพื่อการศึกษา-ห้ามจำหน่าย)

พิมพ์เผยแพร่เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมขับเคลื่อนโครงการวิจัยย่อยกับงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิต
ขุนยวม ตามโครงการวิจัยแนวทางการพัฒนาเพื่อบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตขุนยวมสู่ความยั่งยืน
สงวนลิขสิทธิ์

สารบัญ

สารบัญ

คำนำผู้เขียน

ประวัติศาสตร์ขุนยวม 1

ชุมชนขุนยวม 12

รายการอ้างอิง 122

ประวัติผู้เขียน 133

Library and Learning, University of Phayao

ฟ้อนนกกิ้งกะหะละ

คำนำผู้เขียน

หนังสือเรื่อง “ประวัติศาสตร์ และชุมชนในขุนยวม” มีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแพร่ข้อมูลทางด้านภูมิหลังความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ และเรื่องราวที่มาของชุมชนต่างๆที่มีการตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอขุนยวม เป็นสื่อที่จะช่วยให้สามารถประชาสัมพันธ์กิจกรรมขับเคลื่อนการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตขุนยวมในระยะยาวได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ในโครงการวิจัยแนวทางการพัฒนาเพื่อบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตขุนยวมสู่ความยั่งยืน ซึ่งข้อมูลเนื้อหาได้ปรับปรุงแก้ไขให้เกิดความทันสมัยภายหลังจากการดำเนินโครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตขุนยวม เมื่อปี พ.ศ.2563 โดยทุนสนับสนุนจากสำนักคณะกรรมการส่งเสริมการวิจัยแห่งชาติ (สกสว.) ขณะนั้น และโครงการการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตขุนยวมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เมื่อปี พ.ศ.2564 โดยทุนสนับสนุนของสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ผู้เขียนขอขอบคุณสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ที่ได้ให้ทุนสนับสนุนขับเคลื่อนแผนงานวิจัยและโครงการวิจัยฯ ในปี พ.ศ.2565 ที่ผ่านมาเป็นอย่างสูง หวังเป็นอย่างยิ่งว่า เนื้อหาในหนังสือนี้จะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้คนเกิดความรู้ความเข้าใจรากฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนในขุนยวมได้มากยิ่งขึ้น

รองศาสตราจารย์ ดร.สปีดศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ

ประวัติศาสตร์ขุนยวม

“...เมืองยวมมี 2 เมือง คือ เมืองยวมเหนือ และยวมใต้ ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำยวม...”
(อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และเดวิด เค. ้วยอาจ, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่, หน้า 77)

ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของขุนยวม ประกอบด้วยประวัติเมืองขุนยวม และประวัติศาสตร์ชุมชน ดังนี้

ประวัติเมืองขุนยวม

ภูมิหลังประวัติความเป็นมาของเมืองขุนยวม ได้จัดลำดับช่วงเวลาของ พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ไว้ 4 สมัย¹ คือ

1. สมัยสร้างบ้านสร้างเมือง (พ.ศ.2410)

ราวปี พ.ศ.2399 หัวเมืองไทใหญ่ตามแถบตะวันตกฝั่งแม่น้ำคง (สาละวิน) โดยเฉพาะเมืองหมอกใหม่ เกิดการจลาจลเกิดรบราฆ่าฟัน ส่งผลให้ชาวไทใหญ่นอพยพหนีภัยสงครามเข้ามาในอาณาเขตของหัวเมืองเชียงใหม่ทางด้านตะวันตก โดยเฉพาะในพื้นที่ของบ้านโป่งหมูกันบ้านแม่ฮ่องสอน² ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระเจ้ากาวิโรสุริยวงศ์ เป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ (ปกครอง พ.ศ.2399 – 2413) ชาวไทใหญ่บางส่วนอพยพหนีลงไปอาศัยอยู่พื้นที่ขุนยวม บางส่วนอพยพขึ้นไปอาศัยอยู่พื้นที่เมืองปาย ครั้นนั้นมีชายชาวไทใหญ่ผู้หนึ่งชื่อว่า “ซามกะเล” อพยพเข้ามาพึ่งพอาศัยอยู่ที่บ้านโป่งหมู ซึ่งพะก่าหม่อง เป็นหัวหน้าชุมชนชาวไทใหญ่ในขณะนั้น ด้วยเป็นคนที่มีความขยันขันแข็ง ตั้งใจทำงาน ซื่อสัตย์ ต่อมาพะก่าหม่อง จึงยกนางใส ลูกสาวให้เป็นภรรยา จนมีบุตรและอยู่ด้วยกันเรื่อยมา

ภาพถ่ายทางอากาศแสดงที่ตั้งหัวเมืองไทใหญ่ฝั่งตะวันตก

ที่มา : Application Google Earth, วันเข้าถึงข้อมูล 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2563

ในปี พ.ศ.2409 เกิดเหตุการณ์เจ้าฟ้าเมืองนายยกทัพลงมาตีเมืองหมอกใหม่ จนแตก ทำให้เจ้าฟ้าโกหล่าน เจ้าเมืองหมอกใหม่ต้องพาครอบครัวอพยพหนีภัยมาอยู่กับแสนโกมที่บ้านแม่ฮ่องสอน ซึ่งขณะนั้นเป็นชุมชนขนาดเล็กที่ชาวไทใหญ่อยู่อาศัยใช้เป็นสถานที่ฝึกช้างให้กับเจ้าผู้ปกครองนครเชียงใหม่ โดยที่เจ้าฟ้าโกหล่านนั้นได้รับอนุญาตจากพระเจ้ากาวิโรรสฯ ให้อาศัยอยู่กับแสนโกมที่บ้านแม่ฮ่องสอนได้ แต่ต้องส่งเจ้าขุนหลวง บุตรชายไปไว้ยังเมืองเชียงใหม่

ส่วนเหตุการณ์ทางบ้านโป่งหมู่นั้น นางใสได้เสียชีวิตลงกะทันหัน เจ้าฟ้าโกหล่าน³เห็นว่าควรยกนางเมื่อยะ หลานสาวให้เป็นภรรยาคนใหม่ของชานกะเล หลังจากนั้นไม่นานนัก ชานกะเลพร้อมกับนางเมื่อยะ ได้รวบรวมชาวไทใหญ่จำนวนหนึ่งลงไปตั้งชุมชนแห่งใหม่ เลือกลงที่ต่งบนเนินเขาริมแม่น้ำยม ตั้งชื่อว่า บ้านกุ่มลม สามารถตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนขึ้นมาได้ มีการสร้างวัดวาอาราม และชักชวนผู้คนเข้ามาอยู่อาศัยกันมากขึ้น ทำให้ชุมชนขยายและเจริญเติบโตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

2. สมัยการทำให้ร้างและการก่อตั้งอำเภอขุนยวม (พ.ศ.2417 – 2472)

ในปี พ.ศ.2416 เมืองเชียงใหม่เกิดการเปลี่ยนแปลงเจ้าผู้ครองนครคนใหม่เป็นพระเจ้าอินทวิชยานนท์ (ปกครอง พ.ศ.2416 – 2440) ได้ดำเนินการจัดการหัวเมืองเชียงใหม่ตะวันตกใหม่ โดยยกฐานะบ้านแม่ฮ่องสอนขึ้นเป็น “เมือง” พร้อมกันกับแต่งตั้ง “ชานกะเล” ขึ้นเป็นเจ้าผู้ปกครองเมืองแม่ฮ่องสอนคนแรก ให้นามว่า “พญาสิงหนาทราชา” ส่วนทางบ้านกุ่มลมนั้นยกฐานะเป็นเมืองขุนยวม มีเจ้าเมืองปกครองให้ขึ้นกับเมืองแม่ฮ่องสอน

ต่อมาในปี พ.ศ.2433 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) พระยาศรีสุทเทพ ปลัดทูลฉลอง กระทรวงมหาดไทย เดินทางตรวจราชการพื้นที่หัวเมืองมณฑลตะวันตกเฉียงเหนือ มีความเห็นว่า ควรจัดระบบการปกครองใหม่ จึงเสนอให้ดำเนินการรวมเมืองแม่ฮ่องสอน ขุนยวม ปาย และยวม (แม่สะเรียง) เป็นหน่วยเดียวกัน ตั้งชื่อใหม่ว่า “บริเวณเชียงใหม่ตะวันตก” จัดสร้างอาคารที่ว่าการแขวงไว้ที่เมืองขุนยวม แต่งตั้งให้นายโหมต เป็นนายแขวงคนแรก ครั้นเวลาต่อมาในปี พ.ศ. 2446 สยามดำเนินการปรับปรุงแบบการบริหารปกครองใหม่อีก จัดตั้งเป็นเขต “บริเวณพายัพเหนือ” ส่งให้ย้ายสถานที่ว่าการแขวงจากเมืองขุนยวมไปตั้งใหม่ที่เมืองยวม (แม่สะเรียง) ดูแลพื้นที่ตามเดิม จนถึงปี พ.ศ. 2453 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ปฏิรูปการปกครองเป็นมณฑล

เทศบาล ดำเนินการจัดตั้งใหม่เป็น “เมืองจัตวา” ขึ้นกับ “มณฑลพายัพ” พร้อมกัน ย้ายที่ว่าการแขวงจากเมืองยวมขึ้นไปตั้งอยู่ที่เมืองแม่ฮ่องสอน ภายหลังเมื่อ เปลี่ยนเป็น “จังหวัดแม่ฮ่องสอน” มีผู้ว่าราชการจังหวัด (พระศรีสุรราช (เปลื้อง, ผู้ว่า ราชการจังหวัดคนแรก)⁴ ขุนยวมจึงมีสถานะเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดในที่สุด

เห็นได้ว่า ความสำคัญของพื้นที่ทางด้านตะวันตกของเมืองเชียงใหม่ นั้นคง ความสำคัญทางด้านยุทธศาสตร์การเมืองการปกครองมาแต่ตั้งแต่ช่วงแรกของการ พื้นฟูในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 24 แต่เมื่อบ้านเมืองเข้ามาสู่ความสงบเรียบร้อย บทบาทได้ปรับเปลี่ยนไปเป็นพื้นที่ที่สามารถทำประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจการค้า โดยเฉพาะเรื่องของการทำป่าไม้เป็นสำคัญ

การทำป่าไม้ในเขตพื้นที่ตะวันตกนี้ เริ่มต้นขึ้นเมื่อครั้งมีการจัดตั้งชุมชนบ้าน โป่งหมู และบ้านแม่ฮ่องสอนแล้วระยะเวลาหนึ่ง⁵ โดยผู้นำชุมชน คือ พะกำหม่องและ แสนโกม (ลูกเขย) เล็งเห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของต้นไม้สักที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก จึงได้นำเรื่องดังกล่าวไปขออนุญาตต่อพระเจ้ามโหตรประเทศ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ (ปกครอง พ.ศ.2390 – 2397) โดยจะทำการตัดไม้สักส่งเป็นท่อนไม้ไปขายยังเมืองมะ ละแหม่ง ใช้วิธีการชักลากลงแม่น้ำปาย – คง (สาละวิน) ส่วนการจัดเก็บรายได้ก็จะ นำส่งให้เป็นรายปี การทำป่าไม้นี้ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจของพื้นที่และเมืองเชียงใหม่ เป็นอย่างมาก จนสามารถนำไปสู่การพัฒนาบ้านเมืองแห่งนี้ให้รุ่งเรืองขึ้นเป็นลำดับใน เวลาต่อมา

เมื่อก้าวเข้าสู่ช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 25 เหตุการณ์บ้านเมืองในบริเวณลุ่ม น้ำคำ (สาละวิน) เริ่มสงบลง⁶ ส่งผลต่อการเติบโตและขยายตัวของชุมชนเป็นเมืองที่มี ขนาดใหญ่ขึ้นในบริเวณเชียงใหม่ตะวันตกด้วย เมืองขุนยวมเป็นศูนย์กลางการ ปกครองในระดับท้องถิ่น มีความสำคัญในฐานะที่ตั้งของที่ว่าการแขวง โดยอยู่ภายใต้ การรวมอำนาจเข้าสู่การปกครองของรัฐบาลสยามพร้อมๆ กับการลดทอนอำนาจ จากเจ้าผู้ปกครองนครเชียงใหม่ เมืองขุนยวมเริ่มเติบโตขึ้นจากฐานเศรษฐกิจด้านการ ทำป่าไม้เช่นเดียวกันกับเมืองแม่ฮ่องสอนและแม่สะเรียง แต่ทว่าปัญหาจากธุรกิจการ ทำป่าไม้นั้นมีปัญหามาโดยตลอด โดยเฉพาะข้อขัดแย้งระหว่างเจ้าผู้ปกครองเมือง เชียงใหม่และบริษัทต่างชาติ ที่รัฐบาลสยามต้องเข้ามาช่วยแก้ปัญหา ในที่สุด ได้มีการ จัดตั้งกรมป่าไม้เพื่อดูแลกิจการเกี่ยวกับป่าไม้ทั้งหมดในความควบคุมของรัฐบาลสยาม ภายใต้ความรู้ด้านป่าไม้จากชาวตะวันตก เริ่มจัดตั้งที่นครเชียงใหม่ในปี พ.ศ.2439 ขึ้น

ตรงกับกระทรวงมหาดไทย โดยมีสาระสำคัญที่ดำเนินการในระยะแรก คือ การโอนกรรมสิทธิ์พื้นที่ป่าไม้ในมณฑลลาวเฉียงเป็นสมบัติของแผ่นดิน และการปรับปรุงอนุสัญญาให้ดำเนินการป่าไม้ให้รัดกุมมากขึ้น⁷

บริษัทป่าไม้ของอังกฤษ คือ บริษัทบอมเบย์เบอร์มาจำกัด (Bombay Burma Corporation, Ltd.) เป็นบริษัทที่มีอิทธิพลทางการเมืองอย่างสูง เริ่มเข้ามาดำเนินการกิจการป่าไม้ในล้านนาในปี พ.ศ.2435⁸ ส่งผลให้กิจการป่าไม้เกิดมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว สำหรับในพื้นที่บริเวณเชียงใหม่ตะวันตก บริษัทฯ มาตั้งสำนักงาน 3 แห่ง คือ เมืองแม่ฮ่องสอน (ปัจจุบันคือที่ทำการป่าไม้แม่ฮ่องสอน) เมืองยวม (ปัจจุบันคือบ้านพักหัวหน้าป่าไม้อำเภอแม่สะเรียง) และเมืองปาย

ตราเหล็กออกทองคำ “88 BBC” ของบริษัทบอมเบย์เบอร์มาร์ ปี ค.ศ.1888 (2431)

สำหรับเขตพื้นที่ขุนยวม มีกลุ่มผู้ประกอบการรายย่อยอยู่ด้วยกันหลายครอบครัว ทำสืบทอดกันมา ตั้งแต่สมัยรุ่นปู่ย่าตายาย ครอบครัวที่ทำไม้ล้วนทำการเลื่อยซ้างไว้เพื่อชักลากไม้ด้วย ส่วนไม้ที่ตัดได้ก็จะนำส่งให้กับบริษัทฯ เช่น ตระกูลบุญพิทักษ์ นางจองนุ (แม่นางชื่นจุ) นางปานโฮย นางจองอิง นายจองน้อย เป็นต้น⁹ อย่างไรก็ตาม กิจการป่าไม้โดยเฉพาะของชาวต่างชาตินั้นหยุดลงในช่วงเกิดสงครามมหาเอเซียบูรพา เนื่องจากอังกฤษได้ถอนกำลังออกไปจากพม่า รวมถึงสัมปทานป่าไม้ในเขตพื้นที่ฝั่งขวาแม่น้ำสาละวินของนครในบังคับอังกฤษก็ได้สิ้นสุดไปด้วย ซึ่งส่งผลต่อชาวบ้านที่มีอาชีพทำป่าไม้มีงานน้อยลง กระทั่งเลิกกิจการไปในที่สุด

3. สมัยญี่ปุ่นมาตั้งทัพ (พ.ศ.2484 – 2488)

การเข้าร่วมสงครามมหาเอเชียบูรพาของรัฐบาลไทยที่เข้าร่วมกับกองทัพญี่ปุ่น ส่งผลให้มีการวางแผนสร้างถนนในพื้นที่ภาคเหนือ เพิ่มอีก 3 เส้นทางเพื่อการเดินทัพจากไทยไปยังพม่า โดยมีคำสั่งให้เสร็จภายในปี พ.ศ.2486 ได้แก่ เส้นทางระหว่างเชียงตุง – ท่าแกว เมืองระแหง – แม่สอ และเส้นทางเชียงใหม่ – แม่ฮ่องสอน – ตองอู

การสร้างเส้นทางนั้นเริ่มจากกองทัพทหารญี่ปุ่นเข้าสู่พื้นที่เมืองปายก่อน โดยมีจุดหมายไปยังขุนยวม การสร้างเส้นทางในแต่ละพื้นที่แบ่งการรับผิดชอบเป็นช่วงๆ ไป ในพื้นที่ขุนยวมนั้นมี 2 เส้นทาง คือ เส้นทางขุนยวม – เมืองแม่ฮ่องสอน และเส้นทางขุนยวม – บ้านต่อแพ – บ้านห้วยต้นนุ่น ซึ่งการขุดถนนสมัยนั้นทางรัฐบาลไทยสั่งให้กำนันเป็นผู้ที่ต้องไปเกณฑ์ชาวบ้านมาจำนวนแห่งละ 10 + 20 คน จะได้รับค่าจ้างในการขุด แต่ต้องเตรียมเสบียงอาหารไปเอง

ในช่วงเวลาดังกล่าวจึงปรากฏภาพของทหารญี่ปุ่นที่เดินทางเข้ามาเมืองขุนยวม อย่างต่อเนื่อง ทั้งทำหน้าที่สร้างถนน และส่งเสบียง โดยการเข้าไปพักอาศัยอยู่ชั่วคราวตามวัดวาอาราม โรงเรียน หรือการตั้งค่ายในสถานที่ต่างๆ ดังเช่น วัดม่วยต่อ เป็นสถานที่ตั้งกองกำลังใหญ่ และสถานพยาบาล เป็นสถานที่รักษาพยาบาลทหารญี่ปุ่นที่เดินทางกลับจากพม่า วัดซุ่ม เป็นที่ตั้งกองบัญชาการ วัดโพธาราม เป็นที่ตั้งกองเสบียงข้าทหารญี่ปุ่น เป็นต้น มีเรื่องเล่าจากความทรงจำของชาวบ้านขุนยวม ว่า

“...เท่าที่จำได้ ทหารญี่ปุ่นกลับจากพม่า มีทหารม้ามาอยู่ประมาณสองเดือนแล้วก็ไป ส่วนทหารที่บาดเจ็บมีเยอะมากก็จะมาอยู่ที่วัดม่วยต่อ เราก็เอาช่างไปขอย ญีปุ่นเรียกเหมประ มะละกอเรียกปาย่า น้ำมันเรียกว่า อาปุระ แม่เป็นคนทำแล้วให้เราไปขอยทหารญี่ปุ่นที่วัดม่วยต่อ ทหารที่ไม่มีเงินก็จะขอเรากินบ้าง บางครั้งก็มาช่วยดำข้าว เกี่ยวข้าว หาบข้าว ให้กับชาวบ้านเพื่อแลกกับอาหาร...” ป้าป้าง

“...คนวาดเป็นทหารยศจ่า จำได้เพราะว่ามันแปลกสำหรับเรา วาดด้วยมือไม่เคยเห็น เหมือนมาก เคยเห็นแต่รูปถ่าย เลยนั่งดูแต่วาดหลายวันกว่าจะเสร็จ ตอนนั้นเขามาตั้งกองบัญชาการที่วัดซุ่ม วัดคำโน เป็นที่พัก

เดินทางผ่านมาจากพม่าเข้ามาพัก แล้วเดินทางต่อ มีสารวัตรและกอง
สื่อสารในวัดชุม...” ลุงประยูร

“...ปีแรกทหารญี่ปุ่น เขาเอาข้าวเข้ามาเอง ดูเหมือนจะเอามาจากทาง
พม่า แล้วเข้ามาทำยุ่งข้าวที่วัดโพธาราม ตอนหลังเขาก็เข้ามาซื้อข้าวที่
บ้านเราบ้าง...” ป้าแก้ว จันทesima¹⁰

จากเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์
ที่ตีมาถึงปัจจุบันนี้ รัฐบาลญี่ปุ่นได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในเรื่องราวที่เคยเกิดขึ้น จึงได้
จัดสรรงบประมาณสนับสนุนให้จัดสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ขึ้นมาในอำเภอขุนยวม เพื่อ
จัดนิทรรศการแสดงเรื่องราวความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของชุมชนเมืองขุนยวม
กองทัพญี่ปุ่น วิถีชีวิตในอดีตของชาวขุนยวม ศิลปะวัตถุและเครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ
ปัจจุบันเป็นสถานที่รองรับนักท่องเที่ยว และถ่ายทอดความรู้ให้แก่บุคคลภายนอกได้
เป็นอย่างดี อีกทั้งในปัจจุบัน สถานกงสุลญี่ปุ่นยังคงสนับสนุนการจัดกิจกรรมทาง
วัฒนธรรมอยู่ญี่ปุ่น - ไทย ร่วมกับเทศบาลตำบลขุนยวมเป็นประจำทุกปี

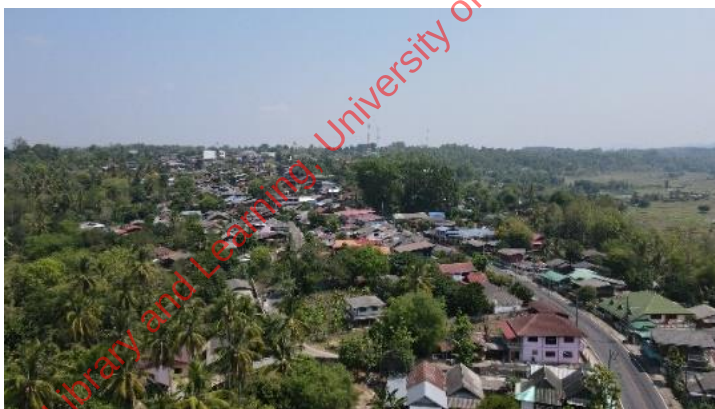
งานสายสัมพันธ์มิตรภาพไทย – ญี่ปุ่น ปี พ.ศ.2566

ร่วมสมัย (พ.ศ.2490 – ปัจจุบัน)

ช่วงเวลาหลังจากสิ้นสุดสงครามมหาเอเชียบูรพา กองทัพญี่ปุ่นเป็นฝ่ายพ่าย
แพ้และถอนทัพออกจากพื้นที่เมืองขุนยวม ชาวไทใหญ่ยังเป็นผู้คนกลุ่มหลักในพื้นที่
เขตเมือง โดยมีการขยายตัวของชุมชนไปอยู่รอบบริเวณวัด พร้อมกับการตั้งชุมชน
ใหม่ๆบนที่สูงของชาวกะเหรี่ยงและชาวม้ง ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของครัวเรือน
หลายๆหลังที่ไปบุกเบิกพื้นที่การเกษตรในบริเวณใกล้เคียงกัน นับว่าเป็นช่วงเวลาที่
มีการเพิ่มขึ้นทั้งจำนวนประชากรและการใช้ที่ดิน กอปรกับเส้นทางคมนาคมที่สร้างขึ้น

ก่อนหน้าส่งผลให้การติดต่อสื่อสารกับสังคมภายนอกได้รวดเร็วและสะดวกสบาย ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของเมืองขุนยวม เป็นลำดับ

ชุมชนเมืองขุนยวม เกิดการขยายตัวจากบริเวณรอบวัดสามแห่ง คือ วัดขุ่ม วัดคำโน และวัดม่วยต่อ เป็นพื้นที่ที่มีความหนาแน่นมาแต่เดิม เกิดการขยายตัวไปทางด้านเหนือของบริเวณป้อมหัวหนอง โดยมีทั้งกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่ย้ายมาจาก บ้านแม่ยวมน้อย และชาวไทใหญ่บ้านขุนยวม แรกเริ่มยังเป็นการบุกเบิกเป็นที่อยู่อาศัยพร้อมกับที่ดินเกษตรกรรม ส่วนในเขตชุมชนเมืองขุนยวมมีการทำเลที่ตั้งที่สามารถดึงดูดให้คนเลือกที่จะเข้ามาทำการแลกเปลี่ยนค้าขายสินค้า เช่น กลุ่มชาวไทใหญ่จากแม่สะเรียง - แม่ฮ่องสอน กลุ่มชาวไทยวนจากเชียงใหม่ กลุ่มขแม่มุสลิม ที่สามารถสะสมทุนได้ในช่วงเวลาสงครามโลก เป็นต้น

เมืองขุนยวม มุมมองจากฟากฟ้าด้านทิศใต้

สำหรับการขยายตัวและการกำเนิดของชุมชนบนพื้นที่สูงมีกระจายอยู่หลายแห่ง โดยเฉพาะในช่วงเวลาต้นทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา เช่น ชาวกะเหรี่ยงบ้านแม่กิ๊ ชาวกะเหรี่ยงบ้านแม่ยวมน้อย ชาวม้งบ้านแม่อุคอ ชาวม้งบ้านปางตอง ฯ ด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น ตั้งใหม่ตามพื้นที่ที่ที่อยู่ห่างไกลจากชุมชนเดิม หรือเกิดโรคระบาด หรือการชักชวนกันไปหาแหล่งที่ตั้งที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นต้น กระทั่งเมื่อรัฐมี กฎเกณฑ์หรือระเบียบใหม่ๆ เข้ามาจัดการพื้นที่หรือที่ดิน แล้วจึงเริ่มหยุดนิ่งอยู่เป็นหลักแหล่งและสามารถจัดตั้งขึ้นเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการตามกฎหมาย

นอกจากการขยายตัวทางด้านกายภาพแล้ว ยังเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คน โดยเฉพาะชาวกะเหรี่ยง เมื่อมีการเผยแผ่คริสต์ศาสนา ทั้งนิกายโรมันคาทอลิกและนิกายโปรเตสแตนต์ในเขตพื้นที่ขุนยวม คณะมิชชันนารีเริ่มเข้าไปเผยแผ่อย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น ช่วงปี พ.ศ.2510 – 2513 บาทหลวงคณะทำงานเบธารัม จากประเทศฝรั่งเศส เป็นกลุ่มที่เข้ามาเผยแผ่ศาสนาในเขตบ้านห้วยต้นนุ่น บ้านเมืองปอน และบ้านแม่ซอ ส่งผลให้ชาวกะเหรี่ยงหลายครอบครัวเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ และยกเลิกความเชื่อดั้งเดิมไป ภายหลังบางชุมชนก็ได้หันไปนับถือศาสนาใหม่กันหมด นอกจากศาสนาคริสต์แล้วศาสนาพุทธก็มีบทบาทในชุมชนชาวกะเหรี่ยงบางแห่งด้วยเช่นกัน แต่ทว่าผู้คนหรือชุมชนนั้นยังคงสามารถปฏิบัติควบคู่กันไปทั้งสองความเชื่อ มีการสร้างวัดหรือสำนักสงฆ์ในพื้นที่ของชุมชน ประกอบทั้งประเพณีพิธีกรรมทางพุทธศาสนาไปพร้อมกับประเพณีและพิธีกรรมแบบดั้งเดิมที่สำคัญๆ เช่น พิธีมัดมือ พิธีขอฝน พิธีกรรมขึ้นปีใหม่ (หนีเขาะโซ่ว) พิธีเลี้ยงผีปู่ย่า พิธีเลี้ยงเจ้าป่าเจ้าเขา เป็นต้น ส่วนชุมชนที่ยังนับถือผี ประเพณี และพิธีกรรมแบบดั้งเดิม ยังคงเหลืออยู่เพียงไม่กี่แห่ง เช่น ชุมชนบ้านแม่อุคหลวง เป็นต้น

“ผ็องเซียด” (กลองสำริด/กลองมโหระทึก), บ้านแม่อุคหลวง

ประวัติศาสตร์เมืองขุนยวม ได้รับการศึกษาและจัดแบ่งเป็น 4 สมัย ดังที่ได้อธิบายไปแล้ว คือ สมัยที่ 1 สมัยสร้างบ้านสร้างเมือง พ.ศ.2410 สมัยที่ 2 ยุคทองของการทำไม้สักและการก่อตั้งอำเภอขุนยวม พ.ศ.2417 – 2472 สมัยที่ 3 สมัยญี่ปุ่นมา

ตั้งแต่ พ.ศ.2484 – 2488 และสมัยที่ 4 รวมสมัย พ.ศ.2490 – ปัจจุบัน หากนับปีที่
ทำการศึกษา (พ.ศ.2563) เมืองขุนยวมจะมีอายุครบ 153 ปี

ในช่วงเวลาสองสมัยแรก เหตุการณ์บ้านเมืองจะอาศัยหลักฐานทาง
ประวัติศาสตร์ของเมืองอื่นๆมาใช้เป็นกรอบอธิบายเรื่องราวและบุคคลสำคัญที่เคยมี
ความสัมพันธ์กับพื้นที่ดังกล่าวนี้ และพยายามยึดโยงกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ในฐานะ
ที่เป็นกลุ่มคนที่เดินทางเข้ามาตั้งหลักปักฐาน โดยมีเมืองสำคัญ ได้แก่ เมืองเชียงใหม่
ในฐานะของเมืองศูนย์กลางหลักของการปกครองดินแดนภาคเหนือ และเมือง
แม่ฮ่องสอน ในฐานะที่เป็นจุดแรกเริ่มของการสำรวจพื้นที่ และพบชาวไทใหญ่ที่มีการ
ตั้งถิ่นฐานอยู่บ้างแล้ว ซึ่งก็ยังมีความเกี่ยวข้องกับชนกะเล ผู้เป็นบุคคลสำคัญที่ได้รับ
การแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอนคนแรก และเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีการทำกิจการป่าไม้
ส่วนสองยุคหลัง เป็นการอธิบายเรื่องราวเหตุการณ์ที่ได้จากความทรงจำของชาวเมือง
ขุนยวมหลายๆท่านที่ยังมีชีวิตอยู่ร่วมสมัย โดยเฉพาะการมีส่วนรับรู้และได้เห็นการณ
เมื่อครั้งกองทัพญี่ปุ่นเดินทางเข้ามาพำนักเพื่อสร้างถนนเชื่อมเส้นทางไปยังเมืองพม่า
ซึ่งเป็นเพียงช่วงเวลาสั้นๆ และต่อเนื่องการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและ
วัฒนธรรม โดยเฉพาะปรากฏการณ์การเดินทางของกลุ่มพ่อค้าวัวต่างที่เป็นผู้นำ
สินค้าเข้าออกเมืองขุนยวม – เมืองเชียงใหม่ กับขุนยวม - รัฐยางแดงในพม่า กระทั่ง
หมดไปเมื่อมีการสร้างถนนเชื่อมโยงมาถึงในราวปี พ.ศ.2514 - 2515 และเริ่มมีคน
ภายนอกเข้ามาประกอบธุรกิจในขุนยวมมากขึ้นเป็นลำดับ

อย่างไรก็ตาม การศึกษาทางด้านโบราณคดีจากแหล่งโบราณสถานร้างดอย
เวียง ที่ชุมชนบ้านดอแพ¹¹ ซึ่งอยู่ไม่ห่างนักจากแม่น้ำยวม โดยกรมศิลปากร
ดำเนินการขุดค้นเมื่อ ปี พ.ศ.2551 ได้ค้นพบหลักฐานซากกำแพงเวียง คูน้ำ พระธาตุ
เจดีย์ เศษซากอิฐ เครื่องภาชนะเครื่องเคลือบดินเผาจำนวนหนึ่ง ทำให้เกิดข้อ
สันนิษฐานว่า น่าจะเป็นแหล่งที่ตั้งของเมืองยวมเหนือโบราณ ในช่วงที่อาณาจักร
ล้านนาปกครองดินแดนนี้ (สมัยราชวงศ์มังราย, พ.ศ.1839 – 2107) ซึ่งมีผู้คนตั้งถ
ฐานอยู่ในบริเวณนี้มาก่อน เป็นไปตามความเชื่อที่เล่าต่อกันมาว่า ขุนยวมเดิมนั้นมี
ชาวละว้า มอญ และกะเหรี่ยง ตั้งถิ่นฐานมาก่อนหน้า

แหล่งโบราณสถานร้างดอยเวียง

เศษภาชนะเครื่องเคลือบและเครื่องปั้นดินเผา หอแสดงศิลปวัตถุวัดต่อแพ

ชุมชนขุนยวม

“...พ่อล่างทุ หรือพ่อศรีธน วัฒนมาลา อายุ 74 ปี เป็นลูกของพ่อล่างป้าง พ่อคำวู้ต่างในอำเภอกุนยวม เล่าให้ฟังว่า ปู่ของตนเป็นคนเมื่องนาย เอาวู้ต่างมาพม่าเข้ามาในกุนยวม พ่อล่างป้างมี อาชีพ คำขาย เริ่มแรกเป็นพ่อคำวู้ต่าง โดยได้เดินทางไปค้าขายยัง รัฐฉาน - มั่นทะเลย์ เมืองพม่า อยู่นานพอสมควร และได้เดินทางกลับมาค้าขายในประเทศ ทางด้าน อำเภอมะละเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน อำเภอมะแจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ จนได้ปักหลักเปิดร้านค้าในตัวอำเภอกุนยวม มีชื่อร้านว่า วัฒนพาณิชย์ และเสียชีวิตเมื่อ ปี พ.ศ. 2543 ในที่อำเภอกุนยวมยังไม่มีถนนสำหรับรถยนต์ผ่าน การเดินทางสัญจรหรือการขนส่งสินค้าต้องใช้วู้ต่าง ม้าต่าง เกวียน หรือว่าช้างเท่านั้น...”

(ประวัติพ่อเผ่าจางป้าง, หน้า 1 - 2)

การขยายตัวและเพิ่มขึ้นของชุมชนในพื้นที่เขตอำเภอยายม ทำให้เห็นถึงลักษณะของการตั้งถิ่นฐานที่กระจายตัวไปตามแอ่งที่ราบลุ่มแม่น้ำ – ลำห้วย และบนพื้นที่สูง โดยมีแม่น้ำสายสำคัญ 6 สาย คือ น้ำยม น้ำแม่สุริน น้ำปอน น้ำแม่ละเกะ น้ำแม่สะเป และน้ำแม่โกปี กับยอดดอยสำคัญ 3 แห่ง คือ ดอยขุนแม่สุริน ดอยมิกาโตะ และดอยขุนยวม พบว่า มีชุมชนจำนวนถึง 76 แห่ง เป็นหมู่บ้าน 46 แห่ง หย่อมบ้าน 30 แห่ง โดยที่การขยายตัวของหย่อมบ้านนั้น เป็นผลสืบเนื่องจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นและการบุกเบิกพื้นที่การเกษตร ส่งผลให้เกิดการย้ายถิ่นฐานไปในพื้นที่ใกล้ๆ ซึ่งยังคงเห็นเป็นลักษณะที่เห็นเด่นชัดในพื้นที่ขุนยวม นอกจากนี้แล้วยังเกิดจากสาเหตุหลายประการด้วย เช่น พื้นที่ของหมู่บ้านเดิมคับแคบ ฝืนที่ดินทำกินอยู่ท่ามกลาง การย้ายครอบครัวออกมาตั้งตามเส้นทางถนนหลัก การเข้ามาตั้งบ้านจากคนต่างถิ่นต่างไกล เป็นต้น ชุมชนต่างๆ มีตำแหน่งที่ตั้ง แสดงไว้ในแผนที่ ดังนี้

ชุมชนจำนวน 76 แห่ง ประกอบไปด้วยชุมชนที่ได้รับการจัดตั้งอย่างเป็นทางการแล้ว กับชุมชนที่เกิดจากการขยายตัวออกไปตั้งใหม่ โดยเรียกชุมชนดังกล่าวนี้ว่า “หย่อมบ้าน” ซึ่งประชากรและขอบเขตพื้นที่ของหย่อมบ้านยังคงเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ขยายตัวออกไป

ชุมชนในขุนยวม มีลักษณะของชุมชนเมือง ชุมชนชนบทที่ราบและชุมชนชนบทที่สูง ได้รับการก่อตั้งจากกลุ่มชาติพันธุ์สามกลุ่ม คือ ชาวกะเหรี่ยง ชาวไทใหญ่ และชาวม้ง ความเป็นชุมชนจึงมีคุณลักษณะทางกายภาพ สังคมและวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มาตั้งแต่แรกเริ่ม แม้ว่าในปัจจุบันชุมชนบางแห่งอาจจะมีผู้คนกลุ่มอื่นเข้าไปร่วมอยู่อาศัยด้วย เช่น การแต่งงาน การทำงาน การค้าขาย การบวช ฯลฯ แต่ก็ไม่ได้ทำให้อัตลักษณ์ของชุมชนเดิมนั้นเปลี่ยนแปลง ยังคงกำหนดเรียกได้อย่างชัดเจนว่าเป็นชุมชนของกลุ่มใด มีจำนวนและรายละเอียด ดังนี้

ชุมชนในเขตตำบลขุนยวม จำนวน 14 แห่ง ได้แก่ ขุนยวม (หมู่ 1) ขุนยวม (หมู่ 2) แม่สุริน (หมู่ 3) แม่สะเปไต้ (หมู่ 4) ห้วยพาน (หมู่ 5) แม่สะเปเหนือ (หมู่ 6) แม่สะเป (บ้านบริวาร) โป่งศิลา (ชุมชนในเขตเมือง) ห้วยหนอง (ชุมชนในเขตเมือง) หนองปากอ (บ้านบริวาร) ห้วยขี้เปื้อน (บ้านบริวาร) หนองแดง (บ้านบริวาร) ห้วยสูง (บ้านบริวาร) และนามน (บ้านบริวาร)

ที่มา : สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ, ประวัติศาสตร์ – ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมพล, หน้า 60

ชุมชนในเขตตำบลเมืองปอน จำนวน 12 แห่ง ได้แก่ เมืองปอน (หมู่ 1) เมืองปอน (หมู่ 2) หางปอน (หมู่ 3) ป่าฝาง (หมู่ 4) แม่ซอ (หมู่ 5) แม่ลาเก๊ะ (หมู่ 6) ท่าหินส้ม (หมู่ 7) มะหินหลวง (หมู่ 8) หนองแห้ง (หมู่ 9) และแม่โขง (หมู่ 10) ห้วยขาน (บ้านบริวาร) และห้วยไม้ซาง (บ้านบริวาร)

ชุมชนในเขตตำบลแม่เงา จำนวน 11 แห่ง ได้แก่ ต่อแพ (หมู่ 1) หัวเงา (หมู่ 2) ประตุมือง (หมู่ 3) ห้วยต้นนุ่น (หมู่ 4) ห้วยนา (หมู่ 5) สวนอ้อย (หมู่ 6) นาหัวแหลม (หมู่ 7) หลวง (หมู่ 8) ห้วยต้นนุ่นเหนือ (บ้านบริวาร) ประตุมืองเหนือ (บ้านบริวาร) และแม่แก (บ้านบริวาร)

ชุมชนในเขตตำบลแม่กิ๊ จำนวน 10 แห่ง ได้แก่ แม่กิ๊ (หมู่ 1) ห้วยสำน (หมู่ 2) พะโท (หมู่ 3) ห้วยโป่งเลา (หมู่ 4) เปียงหลวง (หมู่ 5) แม่ซ่อ (หมู่ 7) ห้วยคลองเซ (บ้านบรवार) ร่มเย็น (บ้านบรवार) และพะแซ (บ้านบรवार)

ชุมชนในเขตตำบลแม่ยวมน้อย จำนวน 11 แห่ง ได้แก่ หัวปอน (หมู่ 1) แม่โกปี (หมู่ 2) หัวโน (หมู่ 3) แม่ฮอ (หมู่ 4) แม่แจ๊ะ (หมู่ 5) แม่หาด (หมู่ 6) ห้วยมะบวบ (หมู่ 8) หัวแม่ลาเก๊ะ (หมู่ 9) ห้วยโป่ง (บ้านบรवार) หัวแม่ลาเก๊ะใต้ (บ้านบรवार) และห้วยตองจิ่ง (บ้านบรवार)

ชุมชนในเขตตำบลแม่อูคอ จำนวน 18 แห่ง ได้แก่ คำสุข (หมู่ 1) หัวแม่สุริน (หมู่ 2) ปางตอง (หมู่ 3) พัฒนาปูกู (หมู่ 4) แม่อูคอหลวง (หมู่ 5) แม่อูคอ (หมู่ 6) แม่ยวมหลวง (บ้านบรवार) แม่ยวมน้อย (บ้านบรवार) นาจั่ว (บ้านบรवार) ใหม่พัฒนา (บ้านบรवार) แม่อูคोन้อย (บ้านบรवार) สามหลัง (บ้านบรवार) พะยอย (บ้านบรवार) กะโน (บ้านบรवार) หัวบง (บ้านบรवार) พระธิคี (บ้านบรवार) หัวชะ (บ้านบรवार) และหัวแม่สุรินน้อย (บ้านบรवार)

ชุมชนในเขตตำบลขุนยวม

ชุมชนบ้านขุนยวม

ชุมชนบ้านขุนยวม ประกอบไปด้วยชุมชนเมืองในเขตเทศบาลตำบลขุนยวม ขุนยวมหมู่ที่ 1 และขุนยวมหมู่ที่ 2 พัฒนาขึ้นเป็นเขตพื้นที่ศูนย์กลางด้านการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม มีถนนทางหลวงแผ่นดิน 108 ผ่านใจกลางชุมชนเมือง ด้านทิศเหนือใช้สัญจรเดินทางไปยังเมืองแม่ฮ่องสอน ระยะทาง 85 กิโลเมตร ด้านทิศใต้ใช้สัญจรไปยังอำเภอแม่ลาน้อย ระยะทาง 53 กิโลเมตร และถนนทางหลวงแผ่นดิน 1263 ด้านทิศตะวันออกไปสัญจรไปยังอำเภอแม่แจ่ม ระยะทาง 98 กิโลเมตร ส่วนทางด้านตะวันตกเป็นถนนหลวงชนบท มส. 3007 เชื่อมไปยังชุมชนต่างๆที่อยู่ติดกับชายแดน อย่างไรก็ตาม เป็นที่คาดการณ์ว่าในอนาคตอาจจะได้รับการสร้างหรือขยายถนนเชื่อมจากเมืองขุนยวมไปถึงด่านชั่วคราวห้วยต้นนุ่น เพื่อรองรับการขนส่งสินค้าและบริการไปยังรัฐกะยา สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่โล่งกว้างเป็นทุ่งนาทางด้านตะวันออกบริเวณสองริมฝั่งแม่น้ำยวม ต่อด้วยเขตพื้นที่ไร่ – สวน เชื่อมต่อหรือแทรก

เข้าไปในเขตพื้นที่ป่าชุมชนโดยรอบ และติดต่อกับเขตป่าเบญจพรรณตามเชิงดอยซึ่งเป็นป่าอนุรักษ์และป่าสงวน

ภาพถ่ายทางอากาศชุมชนเมืองขุนยวม

ชุมชนขุนยวม สันนิษฐานว่า เคยเป็นถิ่นฐานที่อยู่ดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวกะเหรี่ยง ละว้า และมอญ มาแต่เดิม โดยมีที่ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ห้วยสนามบินในปัจจุบัน ส่วนชาวไทยใหญ่นั้นเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภายหลัง และเป็นกลุ่มคนที่พัฒนาบ้านเมืองแห่งนี้จนเจริญรุ่งเรืองมาถึงปัจจุบัน

ขุนยวมเริ่มจากการตั้งถิ่นฐานของชาวไทยใหญ่บริเวณพื้นที่ฝั่งซ้ายของลำห้วยข้างวัดโพธารามขึ้นไปจนถึงบริเวณศาลเจ้าเมืองขุนยวม แรกเริ่มกระจายอยู่ห่างกันตามไหล่เขาบนที่ทำกินของตนเอง เรียกชื่อว่า กุณลม¹² ด้วยเหตุว่าพื้นที่บริเวณนี้มีอากาศหนาวเย็นและมีลมพัดผ่านอยู่ตลอดเวลา เมื่อครั้งชานกะเลกับนางเมียะ¹³ พร้อมกับลูกขุนไท้กับนางนุ และชาวไทยใหญ่อำนาจหนึ่งอพยพย้ายมาจากบ้านโป่งหมูมาถึงพื้นที่แห่งนี้ เห็นว่ามีทำเลที่ตั้งเหมาะสมและมีผู้คนอยู่อาศัยบ้างแล้ว จึงตัดสินใจตั้งหลักแหล่งโดยการสร้างบ้านเรือนอยู่บริเวณบนเนินเขาแห่งนี้ พร้อมกับการฟื้นฟูวัดร้าง 3 แห่ง ที่มีมาก่อนหน้านั้น คือ วัดขุ่ม วัดคำโน และวัดม่วยต่อ ต่อมาไม่นานนักไปค้าขายกับจอกก่าเชิง เพื่อนรักของชานกะเลก็อพยพจากเมืองจามกามาร่วมอยู่อาศัยด้วย กระทั่งทั้งสองได้เป็นเชยของชานกะเลและลูกขุนไท้ด้วย

ที่ตั้งชุมชนเมืองขุนยวม บนเนินเขาด้วนตะวันตกของน้ำแม่ยวม

เหตุการณ์บ้านเมืองเริ่มวุ่นวายอีกครั้งเมื่ออุกิศิริ ผู้ดูแลรักษาเมืองปายเกิดความบาดหมางกับเจ้าฟ้าโกหล่าน จึงนำความเท็จไปแจ้งแก่เจ้ากาวิโรรสสุริยวงศ์ว่า เจ้าฟ้าโกหล่านกับขุนหลวงผู้เป็นลูกนั้นได้ตระเตรียมผู้คนคิดขบถจะนำทัพเข้าไปตีเมืองเชียงใหม่ จึงทำให้เชียงใหม่ต้องจัดกองทัพมีจำนวนถึง 2000 คน ไปปราบปรามถึงเมืองแม่ฮ่องสอน ส่วนเจ้าฟ้าโกหล่านนั้นก็พาครอบครัวอพยพหนีกลับไปเมืองหมอกใหม่ก่อนหน้าแล้ว เมื่อชานกะเลทราบข่าวจึงเดินทางไปเข้าเฝ้าต่อพระเจ้ากาวิโรรสสุริยวงศ์ แต่ด้วยทรงมีความขัดเคืองพระทัยอยู่ จึงได้สั่งให้กักตัวและไต่สวนพวกของชานกะเลไว้ทั้งหมด ต่อมาได้ปล่อยให้กลับไปดูแลชุมชนที่ถูกล่มตามเดิม ส่วนชานกะเลนั้นรับสั่งให้นำไปกักตัวไว้ที่เมืองเชียงใหม่นานถึง 2 ปีกว่า จึงปล่อยให้กลับไปอยู่ตามเดิม

ในปี พ.ศ.2412 เจ้าฟ้าโกหล่านยกทัพชาวไทใหญ่มาตีอุกิศิริที่เมืองปาย เพราะต้องการสะสมเรื่องเดิมที่เคยถูกใส่ความ ครั้นเมื่อรบชนะจนเมืองปายแตกพ่ายหนีกันไปจนหมดแล้ว แทนที่จะถอยทัพแต่กลับ เจ้าฟ้าโกหล่านสั่งให้เดินทัพต่อไปรบกับเมืองเชียงใหม่ แต่เมื่อไปถึงบ้านสะลวงหนองคาย ก็ถูกกองทัพของเมืองเชียงใหม่ นำโดยเจ้าบุรีรัตน์ (อินทนนท์) ยกไปรบจนกองทัพของเจ้าฟ้าโกหล่านแตกพ่ายหนีกระจัดกระจายกลับไป กระทั่งในปีถัดมา เจ้ากาวิโรรสสุริยวงศ์เกิดประชวรจนพิลาลัย เจ้าบุรีรัตน์ (อินทนนท์) ได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นเป็นเจ้าอุปราชรักษาการเจ้าเมืองเชียงใหม่ กระทั่งได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอินทวิชยานนท์เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ในที่สุด

ในปี พ.ศ.2417 พระเจ้าอินทวิชยานนท์ ทรงมีดำริว่าบ้านแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่ชายแดนติดต่อกับเขตเมืองพม่า สมควรยกเป็นเมืองเพื่อให้มีเจ้าเมืองปกครองทำหน้าที่กวดขันดูแลพื้นที่ให้มากขึ้น จึงรับสั่งให้ชานกะเลไปเข้าเฝ้าที่เมืองเชียงใหม่พร้อมแต่งตั้งให้มีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาสิงหนาทราชราชรับตำแหน่งเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอน¹⁴ ส่วนที่ขุนลมนมีพระยาขันธเสมาราชาบุรีรักษ์ (ลุงขุนโทะ) ขึ้นปกครองในฐานะเป็นเจ้าเมือง เรียกว่า เมืองขุนยวม¹⁵ อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมาพระยาขันธเสมาราชาบุรีรักษ์ต้องขึ้นไปเป็นที่ปรึกษาของเจ้านางเมี้ยว (เจ้าเมืองแม่ฮ่องสอน) จึงมอบเมืองให้กับพะก่าตอง ขึ้นเป็นผู้ปกครองดูแลรักษาเมืองแทนตนเอง จากนั้นเมืองขุนยวมก็มีการพัฒนาขึ้นเป็นลำดับ ได้รับการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของเมืองไปตามการปกครองที่ได้กล่าวไปแล้ว นอกจากการเมืองการปกครอง และระบบเศรษฐกิจของขุนยวมแล้ว การศาสนายังปรากฏถึงการทำนุบำรุงศาสนสถานด้วย เช่น การสร้างจอง (วิหาร) ของวัดม่วยต่อ ในปี พ.ศ.2451 เป็นต้น

หอเจ้าเมืองขุนยวม

ปรากฏเรื่องเล่าต่อกันว่า ช่วงที่พะก่าตอง ปกครองเมืองขุนยวมอยู่นั้น เจ้าผู้ปกครองนครเชียงใหม่ได้ส่งเจ้าราด¹⁶ มาตรวจดูเหตุการณ์ทางหัวเมืองชายแดน เมื่อเดินทางมาถึงเมืองขุนยวม ได้พบสาวงามไทใหญ่ผู้หนึ่งซึ่งเป็นบุตรสาวของส่างแหลง คนสนิทของพะก่าตอง เจ้าราดเกิดความหลงรักใคร่ชอบพอเป็นอย่างมากแต่สาวงาม

นั้นไม่สนใจ ทางเจ้าราดจึงใช้อำนาจของตนทำการข่มขืนนาง ครั้นเมื่อก้าวออกมาจากประตูห้อง พอดีกับที่แสงเหลงมาประสบพบเห็นเข้าพอดี จึงใช้ดาบฟันเจ้าราดจนถึงแก่ความตาย เมื่อพะก่าตองทราบเรื่องจึงให้นำศพของเจ้าราดไปฝังไว้ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน จากนั้นได้ส่งหนังสือแจ้งไปยังเจ้าผู้ปกครองนครเชียงใหม่เพื่อรับทราบกับเหตุการณ์ดังกล่าว ต่อมามีคนมาไต่สวนจนแล้วเสร็จและเห็นว่าเป็นการกระทำผิดของเจ้าราดจริง เรื่องดังกล่าวนี้จึงเป็นอันยุติไป ส่วนสถานที่ตั้งและฝังศพเจ้าราด ก็ถูกเรียกใช้เป็นป้อมบ้านมาจนถึงทุกวันนี้ว่า “กุ้งเจ้าราด”

ขุนยวมมีท้าวคำนวน ยวมกิจประชากร เป็นเจ้าเมืองคนสุดท้าย และเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง ยกสถานะเป็นอำเภอขุนยวมแล้ว ท้าวคำนวน ยวมกิจประชากร ยังคงได้รับการแต่งตั้งต่อให้เป็นกำนันคนแรก ทำหน้าที่ปกครองดูแลบ้านเมืองในขุนยวม

ชุมชนบ้านขุนยวมปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตบริหารปกครองของเทศบาลตำบลขุนยวม ประกอบไปด้วยหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 เมื่อปี พ.ศ.2542 จัดแบ่งพื้นที่ชุมชนออกเป็นย่านทั้งหมด 8 ย่าน เรียกว่า “ป็อก” ดังนี้

หนึ่ง ป็อกวิทยาทรายมูล เป็นย่านชุมชนในเขตเทศบาลตำบลขุนยวมซึ่งกำหนดพื้นที่ขึ้นมาใหม่ภายหลัง มีอาณาเขตพื้นที่กว้างขวางครอบคลุมตั้งแต่พื้นที่โรงเรียนขุนยวมวิทยามาจนถึงวัดทรายมูล จึงนำคำว่าวิทยาไปรวมกับทรายมูล เป็นชื่อป็อกดังกล่าว

สอง ป็อกกุ้งเจ้าราช อยู่บริเวณทางทิศตะวันออกวัดม่วยต่อ เรียกชื่อตามสถานที่ที่มีประวัติความเป็นมา ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น

สาม ป็อกเด่นยางแดง อยู่บริเวณสามแยกทางเข้าโรงเรียนอนุบาลขุนยวมถึงหัวสนามบิน แต่เดิมเป็นชุมชนของชาวยางแดงหรือกะเหรี่ยงแดง ประมาณ 10 ครอบครัว ซึ่งอพยพมาจากฝั่งพม่า โดยเข้ามารับจ้างทำไม้เป็นควาญช้างและเลี้ยงหมู อยู่จนไม่ได้กลับไปบ้านเมืองเดิมแล้วจึงประกอบอาชีพทำสวน ไร่ นา ไร่ ส่วนลูกหลานก็แต่งงานกับชาวไทใหญ่ในพื้นที่ด้วย มีลูกหลานสืบทอดๆกันมา ปัจจุบันผู้คนในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นชาวไทใหญ่ ส่วนชาวยางแดงยังคงมีอยู่เป็นส่วนน้อย

สี่ ป็อก ส.ธูธร เป็นย่านชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณที่ตั้งของสถานีตำรวจภูธรอำเภอขุนยวม มีทั้งชาวไทใหญ่ ลูกหลานชาวอิสลาม และข้าราชการตำรวจ

ห้า ปีกกลางตลาด เป็นย่านชุมชนกลางบ้าน บริเวณพื้นที่บริเวณตลาดสด ขุนยวม ซึ่งเป็นย่านการค้าเก่าแก่ที่มีมาแต่ครั้งสร้างเมือง เมื่อมีเส้นทางหลวงแผ่นดิน ตัดผ่านด้านตะวันออก ก็ส่งผลให้ย่านการค้าหรือธุรกิจขยายตัวออกมาตามเส้นทาง ถนนปรากฏทั้งร้านค้า ร้านอาหาร โรงแรม ธนาคาร ฯลฯ

หก ปีกบ้านขุ่ม เป็นย่านชุมชนเก่าแก่แห่งหนึ่ง บริเวณพื้นที่โดยรอบของ ที่ตั้งวัดขุ่ม

เจ็ด ปีกศาลเจ้า เป็นย่านชุมชนเก่าแก่แห่งหนึ่งเช่นกัน ส่วนใหญ่เป็นชาว ไทใหญ่ที่มีฐานะมาแต่เดิม ด้วยเป็นกลุ่มที่ทำธุรกิจการค้าไม้และค้าขาย อยู่บริเวณ ศาลเจ้าเมืองขุนยวม

แปด ปีกโพธาราม เดิมคือ “ชุมชนหางบ้านขุนยวม” มีคนไทใหญ่อยู่ ประมาณ 6 หลังคาเรือน และเมื่อมีชาวไทยวนที่เป็นพ่อค้าแม่ค้าเดินทางมาค้าขาย หรืออพยพย้ายถิ่นเข้ามา ซึ่งเลือกมาตั้งบ้านเรือนรวมกันอยู่ในพื้นที่บริเวณดังกล่าว ส่วนใหญ่เดินทางมาจากเมืองแม่แจ่ม มีบ้างที่เป็นชาวเมืองฮอด ชาวเมืองดอยเต่า กระทั่งต่อมา มีการสร้างวัดโพธารามขึ้นเป็นศูนย์กลางทางศาสนาของชุมชน จึงเรียกชื่อย่านตามนั้นไปด้วย ชุมชนเมืองขุนยวม เป็นศูนย์กลางทางสังคมและ วัฒนธรรม มีชาวไทใหญ่เป็นกลุ่มผู้คนอยู่อาศัยในพื้นที่มานาน แต่ก็ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ อื่นเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยผ่านการทำงาน การแต่งงาน การค้าขาย ปัจจุบันสำหรับ ชาวพุทธจะมีวัดจำนวน 6 แห่งเป็นศูนย์กลางทางจิตใจและการประกอบพิธีกรรมทาง พุทธศาสนา ได้แก่ วัดม่วยต่อ วัดคำโน วัดขุ่ม วัดโพธาราม สำนักปฏิบัติธรรมวิมล รัตนารามทรายมูล และศูนย์ปฏิบัติธรรมขุนยวม สำหรับชาวคริสต์มีโบสถ์ 3 แห่ง ได้แก่ วัดคาทอลิกแม่พระลูกประคำ วัดคริสต์จักรพระเจ้าขุนยวม และคริสต์จักรทา ลิธาคูมิขุนยวม และมีมัสยิดสำหรับชาวอิสลามอีกหนึ่งแห่ง ได้แก่ มัสยิดนุรุลอิสลาม

ชุมชนบ้านหัวหนอง เป็นชุมชนดั้งเดิมของชาวไทใหญ่ตั้งอยู่รอบๆบริเวณ ของหนองน้ำกลางเมือง (สระรัชดาภิเษก) ด้านหลังวัดม่วยต่อ ซึ่งวัดดังกล่าวนี้เป็น ศูนย์กลางทางจิตใจของชุมชนมาตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ.2451 ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของปึก วิทยาทรายมูล¹⁷

วัดคำไ้

ชุมชนสำคัญอีกแห่งคือ คือ บ้านโป่งศิลา ก่อตั้งเมื่อราวปี พ.ศ. 2490 ตั้งอยู่บริเวณทางด้านเหนือสุดของเมืองขุนยวม ชุมชนแห่งนี้ตั้งชื่อตามนายศิลา ผู้เป็นเจ้าของที่ดินในบริเวณนี้มาก่อน ซึ่งในที่ดินของนายศิลานั้นมีโป่งน้ำหรือหนองน้ำขนาดใหญ่ที่ฝูงวัวควายของชาวบ้านจะลงไปกินน้ำอยู่เป็นประจำ ชาวบ้านจึงขนานเรียกบริเวณดังกล่าวว่า โป่งศิลา ปัจจุบันพื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงใช้ประกอบทำการเกษตรกรรม โดยมีชาวม้งที่อพยพมาจากบ้านปางตองตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนประมาณอยู่ร้อยละ 60¹⁸ ร่วมกับชาวไทใหญ่ที่อยู่มาแต่เดิม

ชุมชนบ้านหนองปากอ

เป็นหย่อมบ้านของบ้านขุนยวม ตั้งอยู่ที่ราบเชิงเขาริมฝั่งซ้ายขวาของลำห้วยหนองปากอ บริเวณทางด้านเหนือติดต่อกับชุมชนบ้านโป่งศิลา

ก่อตั้งเมื่อราวปี พ.ศ. 2490 ในอดีตพื้นที่บริเวณดังกล่าวนี้ล้วนเป็นพื้นที่ทำการเกษตรกรรมของชาวบ้านขุนยวม ซึ่งมีหนองน้ำและต้นกอขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก จึงเรียกพื้นที่ดังกล่าวมาแต่แรกเริ่มว่า หนองปากอ ครั้นเวลาต่อมาเจ้าของที่ดินเริ่มเข้าไปสร้างเรือนพักอาศัยอยู่ถาวรกันมากขึ้น จึงตั้งชื่อชุมชนว่า หนองปากอ ตามที่เรียกๆ กันมา ปัจจุบันมีชาวไทใหญ่อยู่อาศัยจำนวน 15 ครัวเรือน¹⁹

ชุมชนบ้านแม่สุริน

หมู่ที่ 3 ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บ้านแม่สุริน ห่างจากเมืองขุนยวม ระยะทาง 12.5 กิโลเมตร และบ้านห้วยฮุง 18.1 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนหลวง 108 ตัดเข้าถนนดินแดง – ลูกช้าง เป็นชุมชนสุดท้ายบนเส้นทางของขุนยวมก่อนเข้าสู่เขตอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

พื้นที่เขตชุมชน มีที่ว่างเป็นทุ่งนากว้างทางด้านตะวันตกบริเวณสองริมฝั่งน้ำแม่สุริน ต่อด้วยเขตพื้นที่ไร่ – สวน ตามเนินเขา ไหล่ตอย มีเขตพื้นที่ป่าชุมชนทางด้านตะวันออก และเขตป่าอนุรักษ์โดยรอบ

บ้านแม่สุริน เป็นชุมชนขนาดใหญ่ ประกอบด้วยชาวไทยใหญ่ (60%) ชาวไทยวน (30%) และชาวกะเหรี่ยง (15%) ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2395 โดยชาวไทยใหญ่กลุ่มแรกที่นำโดยครอบครัวของแม่เผ่าเหียง นายลาวลื้อ และคนรู้จักอีก 4 ครอบครัว ทั้งหมดอพยพหนีภัยสงครามมาจากบ้านเมืองในลุ่มน้ำคง (สาละวิน) เนื่องจากบ้านเมืองเดิมไม่สามารถทำมาหากินหรืออยู่อาศัยได้ ชุมชนได้ให้นายลาวลื้อ เป็นผู้นำหรือผู้ใหญ่บ้านคนแรกของหมู่บ้าน ต่อมามีกลุ่มชาวไทยวนหลายครอบครัวอพยพมาจากอำเภอแม่แจ่ม เดินทางมาบุกเบิกหาสถานที่ทำกินเช่นกัน โดยเห็นว่า พื้นที่ของชุมชนนี้มีน้ำทำอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำนา จึงขอร่วมอาศัยอยู่ด้วย จากนั้นก็มีชาวกะเหรี่ยงในละแวกใกล้เคียง ที่ตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ตามไร่นาของตนเองขอเข้ามาสร้างที่อาศัยร่วมอยู่ด้วยกัน เนื่องจากการขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค และมีที่ตั้งห่างไกล ต้องใช้เวลาเดินทางไปมามาก ตั้งชื่อตามสายน้ำแม่สุรินที่ไหลผ่านหมู่บ้าน²⁰

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านแม่สุริน

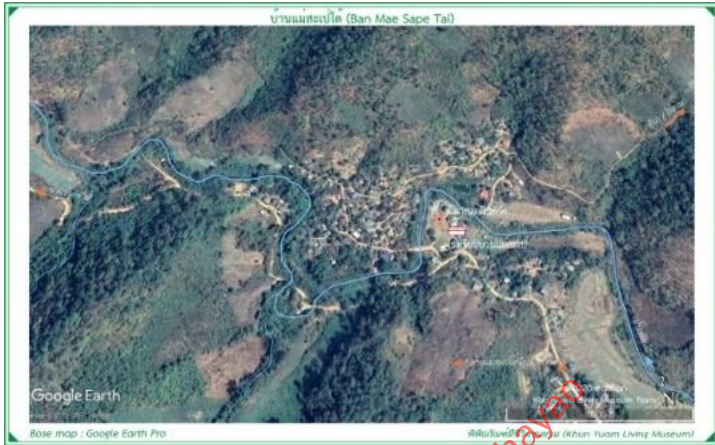
ชุมชนแห่งนี้นับถือพุทธศาสนา จึงมีการสร้างวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน 2 แห่ง ได้แก่ วัดแม่สุริน และวัดกองมูเบญจรงค์เคอริยะ สร้างใหม่เมื่อปี พ.ศ.2552 จัดงานประเพณีและพิธีกรรมทางพุทธศาสนาของชาวไทยใหญ่ 12 เดือน และมีที่ตั้งโบสถ์คริสต์จักรทาลิธาคุมิบ้านแม่สุริน สำหรับเป็นส่วนหนึ่งของการเผยแพร่ในเครือข่ายกลุ่มทาลิธาคุมิ

ชุมชนบ้านแม่สะเป่ใต้

หมู่ที่ 4 ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีห้วยมบ้าน คือ บ้านแม่สะเป่

บ้านแม่สะเป่ใต้ ห่างจากบ้านแม่สะเป่เหนือ 4.35 กิโลเมตร และบ้านแม่สะเป่ ระยะทาง 2 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนหลวงชนบท มส. 3007 และเข้าสู่เมืองขุนยวม โดยใช้เส้นทางถนนหลวงชนบท มส. 3007 เข้าถนนหลวงแผ่นดิน 108 ระยะทาง 41 กิโลเมตร

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีทุ่งนาทางด้านตะวันออกและตะวันตก สองริมฝั่งน้ำแม่สะเป่ ต่อด้วยเขตพื้นที่ไร่ – สวน ตามเนินเขา ไหล่ต่อยต่อเนื่องกันไป มีเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในแม่น้ำ เขตพื้นที่ป่าชุมชนทางด้านใต้ เขตป่าอนุรักษ์บริเวณลำน้ำแม่สะเป่ และเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

แสดงภาพถ่ายทางอากาศบ้านแม่สะเป่ได้

หมู่บ้านแม่สะเป่ได้ หรือ แม่สะเป่โก๊ะ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2499 เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดกลาง มีนายพะแงะ เป็นผู้นำครอบครัวเข้ามาตั้งถิ่นฐาน อพยพมาจากห้วยสอต่อ เดิมมีเพียงไม้ไผ่ครอบครัวและต่างสร้างบ้านเรือนกระจายกันในพื้นที่ทำกินของตน ต่อมานายพะแงะมีลูกชายชื่อ นายดิบอ ซึ่งชุมชนมีผู้คนอยู่จำนวนหนึ่งแล้ว ได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านดิบอ ส่วนทางราชการมาเปลี่ยนเป็นบ้านสะเป่ภายหลัง ในปี พ.ศ.2509 ตั้งผู้ใหญ่บ้านเป็นนายพะเซะแนะ นุจิโน ระยะนี้มีการขยายตัวของชุมชนเป็นบ้านแม่สะเป่เหนือ แม่สะเป่ได้ และห้วยขี้เปืออะ ถัดมาในปี พ.ศ.2527 – 2529 เปลี่ยนผู้ใหญ่เป็นนายสมศักดิ์ กองนันทนันท์ มีบ้านแม่สะเป่เหนือเป็นชุมชนหลัก ไม่นานนักได้จัดตั้งหมู่บ้านแยกกันเป็นทางการอีกครั้ง โดยบ้านแม่สะเป่เหนือ เป็นหมู่ที่ 6 และแม่สะเป่ได้ เป็นหมู่ที่ 4 มีนายสุริโพ กมลดีเยี่ยม รับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านแม่สะเป่ได้เป็นคนแรก จนถึงปี พ.ศ.2552 จึงเปลี่ยนเป็นนายสมหวัง สติตสุนทร ถึงปัจจุบัน²¹ ชุมชนนี้ยังมีชาวไทยวนและชาวไทยใหญ่เข้าไปอาศัยอยู่ด้วยแต่มีเป็นส่วนน้อยเพียงร้อยละ 10

คำว่า “แม่สะเป่” มาจากคำว่า “ไม้สะเป่” เป็นชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งที่ขึ้นอยู่มากมายในบริเวณนี้ “เป่” มีความหมายว่า โถ่ง เป็นสัญลักษณ์แทนชัยชนะ การรอดพ้นทุกสิ่ง การอยู่อย่างสงบสุข มีอายุยืนยาวใบไม้แทนเหมือนต้นไม้ และมีลูกหลานมากมายเสมือนผลของต้นไม้สะเป่ ต้นไม้ชนิดนี้นิยมกันนำส่วนก้านยอดที่มีใบสีเขียว

แดง ส้ม มัดเป็นข้อไปปักแจกันบูชาพระพุทธรูป ถวายพระ หรือนำไปติดไว้กับ
ยวดยานพาหนะ

ต้นสะเปหรือต้นหว้า (ในความเชื่อของชาวพม่า หมายถึง ชัยชนะ)

ชุมชนแห่งนี้ชาวกะเหรี่ยงนับถือศาสนาคริสต์ ส่วนชาวไทยใหญ่และไทยวน
นับถือพุทธศาสนา มีวัดคริสตจักรบ้านแม่สะเปใต้ ภาค19 จัดประเพณีสำคัญ คือ วัน
คริสต์มาส และวันขึ้นปีใหม่ตามสากล

ชุมชนบ้านห้วยพาน

หมู่ที่ 5 ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีห้วยอมบ้าน คือ
บ้านห้วยสูง

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีทุ่งนาขนาดเล็กทางด้านเหนือริมฝั่งน้ำ
แม่สุริน ส่วนใหญ่เป็นเขตพื้นที่ไร่ – สวน ที่มีตามริมแม่น้ำ เนินเขา และไหล่ดอย
ต่อเนื่องกันไป มีเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในแม่น้ำ เขตป่าใช้สอยของชุมชน เขตป่าอนุรักษ์
บริเวณลำห้วยพาน จากนั้นจึงเป็นเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านห้วยฟาน

บ้านห้วยฟาน หรือ ตาโฮถ่า ห่างจากห้วยฮ่ง ระยะทาง 6.13 กิโลเมตร เส้นทางเป็นถนนดินแดง – ลูกกลิ้ง บางจุดต้องข้ามลำห้วย ทำให้ยากต่อการเข้าถึง ในช่วงฤดูฝน จากบ้านห้วยฟานยังมีเส้นทางต่อเข้าไปยังศูนย์อพยพบ้านแม่สุริน อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนด้วย

หมู่บ้านห้วยฟาน มีพ่อเฒ่าส่วยโอ ดิวัน เป็นผู้นำในการตั้งชุมชน ท่านเป็นชาวกะเหรี่ยงสะกอ เดิมอาศัยอยู่บ้านห้วยฮี ในเขตอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ได้เดินทางมาทำงานเลี้ยงช้างเพื่อจะเข้าไปทำไม้ในเขตพม่า และเดินทางมาเพื่อหาแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก อีกทั้งหมู่บ้านเดิมนั้นมีประชากรเพิ่มขึ้นที่ตั้งซึ่งรายล้อมไปด้วยภูเขาไม่สามารถขยายหมู่บ้านได้และที่ทำกินไม่เพียงพอ จึงเป็นสาเหตุให้พ่อเฒ่าส่วยโอเดินทางเสาะหาที่ทำกินแห่งใหม่

เมื่อเดินทางมาถึงสถานที่แห่งนี้ เห็นที่ราบริมฝั่งแม่น้ำกว้างขวาง ป่าไม้ยังอุดมสมบูรณ์ไปด้วยไม้มีค่าชนิดมีต้นไม้เขียวชอุ่มตลอดปี มีน้ำไหลผ่านตลอดปี และยังมีสัตว์ป่าประเภทต่าง ๆ ทั้งที่ดุร้ายหายากอยู่จำนวนมากมาย แม้คนอื่น ๆ จะพากันเกรงกลัวไม่กล้าเข้ามาตั้งรกรากอาศัย แต่พ่อเฒ่าส่วยโอไม่กลัว เพราะนับถือศาสนาคริสต์เป็นผู้ที่เชื่อถือพระเจ้า จึงได้มาสร้างเรือนพักอาศัยอยู่เป็นหลังแรกเมื่อปี พ.ศ. 2515 และเรียกชื่อบ้านแห่งนี้ว่า “บ้านห้วยฟาน” เนื่องจากท่านสังเกตว่า ป่าบริเวณนี้เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าหลากหลายชนิด โดยเฉพาะฟาน (แก้ง) จะมีมากกว่า

สัตว์ป่าประเภทอื่น ครั้นเมื่อมันแก่ลงก็จะเดินมาตายใกล้ๆ ลำห้วยที่ไหลอยู่ตรงข้ามหมู่บ้าน จึงเรียกชื่อลำห้วยแห่งนั้นว่า “ห้วยพาน” กับใช้เป็นชื่อหมู่บ้านด้วย

ต่อมา ชาวบ้านกะเหรี่ยงบ้านห้วยฮี และหมู่บ้านใกล้เคียง ก็เดินทางมาบุกเบิกที่ทำกินและสร้างบ้านเรือนอาศัยอยู่เพิ่มอีก 4 หลังคาเรือน ในปี พ.ศ. 2518 มีชาวกะเหรี่ยงมาขออาศัยเพิ่มอีก 2 หลังคาเรือน เวลานั้นได้ร่วมกันสร้างโบสถ์คริสต์จักรด้วย ชุมชนจึงมีการแต่งตั้งผู้นำทางศาสนา คือ นายพะเซ สายพวง (3 ปี) ต่อด้วยนายตะแห่ง กวางทู ส่วนในการปกครองมีนายตำบลอ้อ กวางทู เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ชุมชนยังมีการแต่งตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านขึ้นด้วย เป็นผลให้บ้านห้วยพานมีการพัฒนาและมีประชากรเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ ในปี พ.ศ.2531 มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านเป็นครั้งแรก ได้นายวีรพันธ์ สกุล-จรรยาดี ดำรงตำแหน่งมาถึงปัจจุบัน²²

ชุมชนแห่งนี้ชาวกะเหรี่ยงนับถือศาสนาคริสต์ มีโบสถ์คริสต์จักรบ้านห้วยพาน ภาค 19 แห่งหนึ่ง จัดงานสำคัญประจำปี คือ วันคริสต์มาส และวันขึ้นปีใหม่

ชุมชนบ้านแม่สะเปเหนือ

หมู่ที่ 6 ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บ้านแม่สะเปเหนือ ห่างจากบ้านแม่สะเปใต้ ระยะทาง 4.35 กิโลเมตร และบ้านนาหัวแหลม 9.9 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนหลวงชนบท มส. 3007 บางช่วงเป็นถนนลาดยาง และบางช่วงเป็นถนนดินลูกลัง ยังรอการเชื่อมต่อในอนาคต

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีทุ่งนาสองริมฝั่งน้ำแม่สะเปด้านตะวันตก ส่วนเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมแม่น้ำ เนินเขา และไหล่ตอย ใกล้ชุมชนเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในแม่น้ำ เขตป่าใช้สอยของชุมชน เขตป่าอนุรักษ์ตอนเหนือของแม่น้ำ จากนั้นจึงเป็นเขตป่าอนุรักษ์เขาโดยรอบ

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านแม่สะเปเหือ

หมู่บ้านแม่สะเปเหือ หรือ กะโฮยวถ่า เป็นชุมชนขนาดกลาง มีนายพลคู่ ส่ำ สรรเสริญบุญ เป็นผู้นำครอบครัวและชาวกะเหรี่ยงเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ด้วยเหตุที่ตั้ง บริเวณนี้เหมาะสมเป็นที่ทำกิน เริ่มเข้ามาสำรวจที่ดินและบุกเบิกทำกิน ในปี พ.ศ. 2499 ซึ่งเห็นว่ามีแหล่งน้ำธรรมชาติ ตลอดจนสัตว์บกและสัตว์น้ำนานาชนิดมากมาย จึงกลับไปอพยพย้ายครอบครัวจากบ้านขุนแม่สะมาด ตำบลผาป่อง อำเภอเมือง มา อยู่ที่บ้านแม่สะเปเหือ เหตุที่ตั้งหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านแม่สะเปเหือ ” ก็เนื่องจากเมื่อ ครั้งที่ได้มาสำรวจนั้น เขาได้เห็นไม้สะเป (ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ภาษาถิ่นเรียกว่า ไม้ สะเป) ขึ้นอยู่มากมายใน บริเวณนี้ มีผลสุก มีกลิ่น ชะนี มากินเป็นจำนวนมาก ดังนั้น จึงได้ตั้งชื่อตามต้นไม้ชนิดนี้ ต่อมา มีผู้คนอพยพมาจากบ้านแม่ออ (บ้านหัวเงา) ได้เข้า ตั้งถิ่นฐานอีก 2 แห่ง คือ บ้านหนองแดง โดยมีนายพะตินิก ได้มาตั้งบ้านเรือนอยู่ เป็น คนแรก คำว่า หนองแดง นั้นมีเรื่องเล่าว่า เดิมเป็นหุบเขา ต่อเมื่อดินบนเขาพังทลาย ลงมาปิดขวางลำห้วยจึงกลายเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ ขนาดกว้างประมาณ 1 กิโลเมตร น้ำในหนองแห่งนี้จะเป็นสีแดงในช่วงฤดูฝน และจะเปลี่ยนเป็นสีเขียวหรือ น้ำเงินในช่วงฤดูร้อน จึงเรียกหนองน้ำแห่งนี้ตามสีว่า “หนองแดง” และตั้งชื่อตาม หนองน้ำไปด้วย แห่งที่ 2 คือ บ้านห้วยชี้เปือ๊ยะ โดยมี นายสะเนะแฉ๊ะ เป็นผู้ก่อตั้ง หมู่บ้าน สาเหตุที่เรียกว่า ห้วยชี้เปือ๊ยะ ก็เนื่องด้วย ลำห้วยที่นายสะเนะแฉ๊ะมาอยู่นั้น มีรอยเท้าของหมูป่ามาหากินอยู่มากมายจนดินกลายเป็นชี้โคลนไปหมด (ภาษา

ท้องถิ่นเรียกว่า ชี้เปืออะ) จึงเรียกชื่อหมู่บ้านแห่งนี้ว่า บ้านห้วยชีเปืออะ ปัจจุบันเป็น
ห่อมบ้านของบ้านแม่สะเปเหนือ²³

ชุมชนแห่งนี้ชาวกะเหรี่ยงส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ และส่วนน้อยที่นับ
ถือศาสนาพุทธ มีโบสถ์วัดคริสต์จักรบ้านแม่สะเปเหนือ ภาค19 ประจำชุมชนสำหรับ
การสวดของชาวบ้าน จัดงานสำคัญประจำปี คือ วันคริสต์มาส และวันขึ้นปีใหม่

ชุมชนบ้านห้วยสูง

เป็นห่อมบ้านของบ้านห้วยพาน

บ้านห้วยสูง ห่างจากบ้านห้วยพาน ระยะทาง 6.13 กิโลเมตร ใช้เส้นทาง
ระหว่างหมู่บ้าน ถนนเป็นดินแดง ใช้เวลานาน และเข้าถึงได้ค่อนข้างยาก มีเส้น
ทางออกสู่ถนนหลวงแผ่นดิน 108 เข้าไปยังบ้านแม่สุริน ระยะทาง 18.1 กิโลเมตร

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริม
แม่น้ำ เนินเขา และไหลต่อย มีเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในน้ำแม่สุริน เขตป่าใช้สอยของ
ชุมชน เขตป่าอนุรักษ์ตอนเหนือของแม่น้ำ จากนั้นจึงเป็นเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านห้วยสูง

บ้านห้วยสูง หรือ เคาะเลอก่า ก่อตั้งหลังปี พ.ศ.2515 (บ้านห้วยพาน) โดย
มีนายหม่อแชนะ (นายเดบุ อรุณจินดา) เป็นชาวกะเหรี่ยงพาครอบครัวอพยพย้ายถิ่น
จากบ้านแม่เฒ่า เขตอำเภอแม่ลาน้อย เพื่อบุกเบิกที่ทำกินและสร้างบ้านเรือนอาศัยอยู่

เนื่องจากสถานที่เดิมไม่เหมาะกับการอยู่อาศัยมากนัก ต่อมาจึงชักชวนชาวกะเหรี่ยงจากบ้านแม่โถ ชาวกะเหรี่ยงบ้านหัวลา และอื่นๆ เข้ามาอยู่เพิ่มอีกหลายครอบครัว มีหย่อมบ้านสองแห่ง คือ บ้านห้วยคาและบ้านสูง ซึ่งถูกนำรวมกันเป็นบ้านห้วยสูงเนื่องจากที่ตั้งของเรือนพักอาศัยของชาวบ้านอยู่กระจายตัวอยู่ในพื้นที่ทำกินของแต่ละคน เป็นการยากต่อการปกครอง และให้บริการพื้นฐานจากทางราชการ อย่างไรก็ตาม ยังคงเป็นหย่อมบ้านของบ้านห้วยพานอยู่ ส่วนชื่อของชุมชนมาจากบริเวณลำห้วยมีต้นไม้สูง (ต้นไทร) ขนาดใหญ่ขึ้นอยู่หลายต้น²⁴

ชุมชนแห่งนี้ชาวกะเหรี่ยงส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ ทั้งนิกายโรมันคาทอลิกและนิกายโปรเตสแตนต์ มีส่วนน้อยที่นับถือศาสนาพุทธ ภายในชุมชนมีโบสถ์คริสต์วัดนักบุญยอเซฟ และคริสตจักรทาลิธาคุมิ บ้านห้วยสูง จัดงานสำคัญประจำปี คือ วันคริสต์มาส และวันขึ้นปีใหม่ และสำนักสงฆ์บ้านห้วยสูงอีกหนึ่งแห่ง

ชุมชนบ้านนามน

เป็นชุมชนที่ยังไม่ได้จัดตั้งอย่างเป็นทางการ แต่มีการรวมตัวกันทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ มีสถานภาพเป็นหย่อมบ้านของบ้านขุนยวม

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีทุ่งนาสองริมฝั่งแม่น้ำยวมด้านใต้ ส่วนเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปมาบนเนินเขา และไหล่ตอยสองด้าน จากนั้นจึงเป็นเขตป่าสงวนและป่าอนุรักษ์โดยรอบ

บ้านนามน อยู่ห่างจากตัวเมืองขุนยวม ระยะทาง 3.90 กิโลเมตร ใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1263 (ขุนยวม - แม่แจ่ม) เมื่อผ่านที่ว่าการอำเภอมาเล็กน้อย ให้เข้าตรงทางแยกด้านขวามือสู่ทางถนนดินแดง

ชุมชนบ้านนามน เรียกกันอีกชื่อว่า รักขามัคคี ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2539 โดยมิชาวไทยใหญ่ตั้งบ้านเรือนอยู่เพียงสามหลังคาเรือน และมีชาวไทยใหญ่ในตัวเมืองเข้าไปร่วมใช้พื้นที่ทำนาเรื่อยมา ชุมชนเริ่มขยายตัวชัดเมื่อมีกลุ่มชาวไทยใหญ่จากฝั่งพม่าอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามา โดยเลือกไปบ้านอาศัยอยู่ร่วมกับชาวไทยใหญ่เดิมในบริเวณนี้ ภายหลังยังปรากฏมีชาวกะเหรี่ยงหลายครอบครัวเข้าไปซื้อที่ดินและทำการเกษตรร่วมอยู่ด้วย จึงเติบโตเป็นชุมชนขนาดกลางซึ่งเป็นหย่อมบ้านของบ้านขุนยวม ปัจจุบันชุมชนแห่งนี้มีจำนวน 30 หลังคาเรือน เป็นชาวไทยใหญ่อ้อยละ 80 และชาวกะเหรี่ยงอีกร้อยละ 20 ส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา โดยจะเข้าไปร่วมประกอบพิธีกรรมทาง

พุทธศาสนาที่วัดภายในเมือง เช่น สำนักปฏิบัติธรรมวิมลรัตนารามทรายมูล วัดม่วยตอ เป็นต้น เนื่องจากชุมชนยังไม่ได้มีการสร้างวัด²⁵

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านนามน

ชุมชนบ้านหนองแดง

เป็นหย่อมบ้านของบ้านแม่สะเป่เหนือ บ้านหนองแดง ห่างจากบ้านห้วยซี้เปือะ ระยะทาง 3.1 กิโลเมตร ใช้เส้นทางระหว่างหมู่บ้าน ถนนเป็นดินแดง ใช้เวลานาน และเข้าถึงได้ค่อนข้างยาก

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีทุ่งนาขนาดเล็กริมฝั่งน้ำแม่สะเป่ด้านใต้ เขตพื้นที่ไร่ – สวน อยู่ไกลออกไปตามริมแม่น้ำ เนินเขา และไหล่ดอย มีเขตป่าอนุรักษ์ตอนเหนือของแม่น้ำ จากนั้นจึงเป็นเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

บ้านหนองแดง เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดเล็ก ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2500 โดยมีนายพะตี่นี้ เป็นชาวกะเหรี่ยงพาครอบครัวอพยพย้ายถิ่นจากบ้านแม่เงา เพื่อบุกเบิกที่ทำกินและสร้างบ้านเรือนอาศัยอยู่ ต่อมา มีชาวกะเหรี่ยงจากละแวกเดียวกัน เข้ามาร่วมอยู่เพิ่มอีกหลายครอบครัว มีพื้นที่แยกเป็นสองแห่งใกล้กัน แล้วจึงค่อยมารวมกันเป็นแห่งเดียวคือที่ตั้งปัจจุบัน หนองแดง มีที่มาจากหนองน้ำที่ห่างจากหมู่บ้านราว 1 กิโลเมตร หนองน้ำดังกล่าวเกิดจากดินพังทลายมาปิดขวางลำห้วย ในช่วงฤดูฝนจะชะล้างดินมาทำให้มีสีแดง ส่วนในหน้าร้อนจะมีเปลี่ยนเป็นสีเขียวหรือน้ำเงิน จึง

เรียกชื่อหนองน้ำแห่งนี้ว่า หนองแดง และตั้งชื่อหมู่บ้านตามไปด้วย เมื่อมีการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ ได้กำหนดให้เป็นหย่อมบ้านของบ้านแม่สะเปเหนือ

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านหนองแดง

ชาวชุมชนนับถือพุทธศาสนาและความเชื่อดั้งเดิม มีอาศรมพระธรรมจาริก บ้านหนองแดง เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ส่วนประเพณีและพิธีกรรมยังคงมีอยู่ เช่น การมัดมือ การเลี้ยงผีนาไร่สวน พิธีศพ อีกทั้งมีข้อห้ามทางสังคมของชาวกะเหรี่ยงที่ยึดถือปฏิบัติกันมา มีบุคคลสำคัญของชุมชนคือ นายสมชาย พัฒนาการเกษตร²⁶

ชุมชนบ้านห้วยขี้เปื้อะ

เป็นหย่อมบ้านของบ้านแม่สะเปเหนือ

บ้านห้วยขี้เปื้อะ ห่างจากบ้านหนองแดง ระยะทาง 3.1 กิโลเมตร และบ้านแม่สะเปเหนือ ระยะทาง 5.25 กิโลเมตร ใช้เส้นทางระหว่างหมู่บ้าน ถนนเป็นดินแดง ใช้เวลานาน และเข้าถึงได้ค่อนข้างยาก

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีทุ่งนาขนาดเล็กกระจายไปตามลำห้วยขี้เปื้อะ และริมฝั่งน้ำแม่สะเปด้านใต้ เขตพื้นที่ไร่ – สวน อยู่ไกลออกไปตามริมแม่น้ำเนินเขา และไหลล่อย มีเขตป่าอนุรักษ์ตอนเหนือของแม่น้ำ จากนั้นจึงเป็นเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

บ้านห้วยซี้เปือะ เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดเล็ก ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2500 โดยมีนายสะเนาะแอ๊ะ เป็นชาวกะเหรี่ยงพาครอบครัวอพยพย้ายถิ่นเข้ามาบุกเบิกที่ทำกินและสร้างบ้านเรือนอาศัยอยู่ ต่อมา มีชาวกะเหรี่ยงจากแม่สะเป่มาร่วมอยู่อาศัยด้วย เหตุที่เรียกหมู่บ้านนี้ว่า ซี้เปือะ เนื่องจากเวลานั้น นายสะเนาะแอ๊ะมักจะเห็นหมู่ป่าลงมากินน้ำบ่อยครั้งจนพื้นดินข้างลำห้วยเป็นซี้โคลน (ภาษาถิ่น เรียกว่า ซี้เปือะ) เมื่อมีการจัดตั้งหมู่บ้านขึ้นมา จึงนำมาเป็นชื่อของหมู่บ้านด้วย มีสถานภาพเป็นหย่อมบ้านอีกแห่งหนึ่งของบ้านแม่สะเป่เหนือ

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านห้วยซี้เปือะ

ชาวชุมชนนับถือพุทธศาสนาและความเชื่อดั้งเดิม ไปร่วมประกอบพิธีที่บ้านหนองแดง ส่วนประเพณีและพิธีกรรมยังคงมีอยู่ เช่น การมัดมือ การเลี้ยงผีนาไร่สวน พิธีศพ และข้อห้ามทางสังคมของชาวกะเหรี่ยง เป็นต้น มีบุคคลสำคัญของชุมชนคือนายพะตีพะสำ ดารานะระดม²⁷

ชุมชนในเขตตำบลเมืองปอน

ชุมชนบ้านเมืองปอน

หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 ตำบลเมืองปอน อำเภอนายูง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ตั้งอยู่ติดเชิงเขาริมฝั่งขวาของน้ำปอน มีที่ราบกว้างตลอดลำน้ำ ส่วนใหญ่ยังเป็นที่ดินของชาวบ้าน อยู่บนที่ตั้งที่มีความสำคัญทางด้านยุทธศาสตร์การค้ามาแต่

โบราณ เป็นสถานที่หยุดพักค้างแรมของพ่อค้าวัวต่างทั้งจากเชียงใหม่ – พม่า จึงเป็นเสมือนศูนย์กลางของการแลกเปลี่ยนสินค้าไปด้วย เมืองปอนจึงพัฒนาตนเองให้เจริญรุ่งเรืองด้านต่างๆ ทั้งยังมีบริการทางด้านอื่นๆ ให้กับชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียง โดยชาวบ้านจะเลือกเดินทางมาที่เมืองปอนมากกว่าที่จะเข้าไปยังเมืองขุนยวม ปัจจุบันชุมชนเกิดการขยายตัวและมีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงมีการจัดแบ่งออกเป็น 2 หมู่บ้าน

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านเมืองปอน

บ้านเมืองปอน ห่างจากเมืองขุนยวม ระยะทาง 14.2 กิโลเมตร และบ้านหางปอน 5.9 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนหลวงแผ่นดิน 108 มีทางเชื่อมระหว่างชุมชนไปยังบ้านป่าฝาง ระยะทาง 1.9 กิโลเมตร

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่โล่งกว้างเป็นทุ่งนาทางด้านตะวันออกบริเวณสองริมฝั่งแม่น้ำปอน ส่วนเขตพื้นที่ไร่ – สวน อยู่กระจายตัวห่างจากชุมชนออกไป เชื่อมต่อหรือแทรกเข้าไปในเขตพื้นที่ป่าชุมชน และติดต่อกับเขตป่าเบญจพรรณตามเชิงดอยซึ่งเป็นป่าอนุรักษ์ และป่าบนภูเขา

เมืองปอน เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2410 เป็นชุมชนชาวไทยใหญ่ที่ขยายตัวมาจากเมืองขุนยวม มีสองแนวคิดถึงที่มาชื่อหมู่บ้าน แนวคิดแรก ปอน หมายถึง สิ่งที่ปรารถนา (พร ในภาษาไทย) และแนวคิดที่สอง ชาวไทใหญ่นำชื่อจากถิ่นฐานเดิมมาตั้ง คือ เมืองปอนในรัฐฉาน

พระธาตุเจดีย์ร้างเมืองปอน, ศิลปะไทใหญ่อิทธิพลศิลปะพม่า

ความเป็นมามีเรื่องเล่าว่า แต่เดิมชุมชนนั้นตั้งอยู่ริมฝั่งด้านขวาของแม่น้ำปอน มีนายน้อยสีเป็นผู้นำหมู่บ้าน ครั้งหนึ่งมีกลุ่มชาวพม่ายกพวกเข้ามา และชักชวนให้นายน้อยสีกับชาวบ้านเข้าเป็นพวกเพื่อจะยกไปตีเมืองนครพิงค์ (เชียงใหม่) แต่นายน้อยสีไม่เห็นด้วยจึงไม่เข้าร่วม ทำให้พวกพม่าโกรธแค้นและเชื่อว่าจะพาพวกมาตีเมืองปอนให้ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นนายน้อยสีมีความเห็นว่า ถ้ายังตั้งอยู่ที่เดิมอาจจะเสียที่แก่พวกพม่าได้ จึงตัดสินใจย้ายชุมชนไปตั้งอยู่บนดอยเวียง และวางแผนเพื่อตั้งรับป้องกัน เมื่อพวกพม่ายกมาก็ไม่สามารถตีได้ เหตุการณ์ดังกล่าวทราบไปถึงเจ้าเมืองนครพิงค์ จึงส่งคนมานำนายน้อยสีไปยังเมืองนครพิงค์แล้วแต่งตั้งให้เป็นพระยาไพศาล ภายหลังเมื่อพวกพม่ากลับไปแล้ว เข้าสู่ฤดูเก็บเกี่ยว จึงย้ายชุมชนลงจากดอยเวียงมาตั้งใหม่อยู่ในบริเวณที่ตั้งปัจจุบันนี้ ชุมชนแห่งนี้มีการขยายตัวค่อนข้างเร็ว จึงได้จัดแบ่งแยกออกเป็น 2 หมู่บ้าน ในปี พ.ศ.2482 ตั้งนายอริยะ วงศ์คำเป็นผู้นำหมู่บ้านหมู่ 2 คนแรก แม้ว่าจ้างแบ่งออกเป็นสองชุมชน แต่ที่ผ่านมาก็เกิดการขยายตัวของเขตที่อยู่อาศัยเรื่อยมาจนมีบ้านเรือนตั้งประชิดติดต่อกันเป็นเนื้อเดียวกัน²⁸

ชุมชนมีปรากฏ เจดีย์ร้างแห่งหนึ่ง (กำหนดชื่อเรียกว่า เจดีย์ร้างเมืองปอน) ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่โรงเรียนบ้านเมืองปอน มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมแบบไทใหญ่ นับเป็นหลักฐานทางโบราณคดีหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า ชุมชนแห่งนี้เป็น

ชุมชนดั้งเดิมของชาวไทใหญ่ที่ตั้งถิ่นฐานมาแล้วในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 25 กระทั่งเมื่อปี พ.ศ.2550 ได้รับการบูรณะและขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติ ปัจจุบันชุมชนแห่งนี้ชาวไทใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัด 5 แห่ง ได้แก่ วัดเมืองปอน สำนักสงฆ์ กองมูเหนือ วัดธรรมเจดีย์วราราม วัดทุ่งเมืองปอน ธ. และสำนักสงฆ์ดอยหอมมูใต้ (พระธาตุปลายดอย)

ชุมชนบ้านหางปอน

หมู่ที่ 3 ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บ้านหางปอน ห่างจากเมืองปอน ระยะทาง 5.9 กิโลเมตร และและบ้านท่าหินสั้ม 5.7 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนหลวงแผ่นดิน 108 นอกจากนี้ ยังมีเส้นทางเชื่อมไปยังบ้านแม่ละเกะ ระยะทาง 14.4 กิโลเมตร แต่เป็นถนนดินแดง – ลูกช้าง มีบางช่วงที่ขึ้น – ลงยอตกดอย สร้างเป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ถนนแคบ คดโค้ง และสูงชัน อาจใช้เวลาค่อนข้างนาน

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีทุ่งนาขนาดเล็กกระจายตัวไปตามลำห้วยและลำน้ำปอน ส่วนเขตพื้นที่ไร่ – สวน อยู่ห่างออกไปไปตามริมแม่น้ำ เนินเขา และไหล่ดอย มีป่าชุมชน ติดต่อกับเขตป่าอนุรักษ์เขาโดยรอบ

บ้านหางปอน เป็นชุมชนชนากลาง เดิมมีชื่อว่า ปางผักฮี้ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2460 โดยกลุ่มชาวไทใหญ่ที่อพยพหนีภัยสงครามจากเมืองพม่า ต่างเดินทางกันมาเพื่อหาที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ที่มีความอุดมสมบูรณ์จนถึงบริเวณนี้ จึงตัดสินใจสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยและบุกเบิกที่ทำนาตามลำน้ำปอนและห้วยสอติอ ต่อมา มีชาวกะเหรี่ยงส่วนหนึ่งอพยพเข้ามาสมทบขออยู่อาศัยด้วย เมื่อมีการตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ ได้เปลี่ยนชื่อเป็น บ้านหางปอน เนื่องจากว่าเป็นชุมชนสุดท้ายของสายน้ำปอนก่อนจะไปบรรจบกับน้ำแม่ละเกะ²⁹

ชุมชนแห่งนี้มีชาวไทใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัดเมืองปอนเป็นวัดประจำหมู่บ้าน จัดประเพณีทางพุทธศาสนา 12 เดือน และสร้างวัดขึ้นใหม่อีกหลายแห่ง และมีหอเจ้าบ้านสำหรับประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีประจำหมู่บ้าน

เข้ามาสมทบจนกลายเป็นชุมชนขึ้นมา เนื่องจากบริเวณภายในชุมชนมีต้นฝางขึ้นอยู่ทั่วไป จึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านป่าฝาง³⁰

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านป่าฝาง

ชุมชนแห่งนี้ชาวไทใหญ่และชาวไทยวนนับถือศาสนาพุทธ มีวัดป่าฝางเป็นวัดประจำหมู่บ้าน จัดประเพณีทางพุทธศาสนา 12 เดือน และมีหอเจ้าบ้านสำหรับประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีประจำหมู่บ้าน และสำหรับการขนานสานกล่าวของชาวบ้าน

ชุมชนบ้านแม่ซอ

หมู่ที่ 5 ตำบลเมืองปอน อำเภอนายูง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เส้นทางเข้า – ออกได้ทางเดียวจากบ้านเมืองปอน 6 กิโลเมตร ถนนเป็นดินแดงและลูกรัง ยากต่อการเข้าถึงในช่วงฤดูฝน

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านแม่ซอ

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีทุ่งนาขนาดเล็กกระจายตามลำห้วยแม่ซอหลวง ส่วนเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมแม่น้ำ เนินเขา และไหล่ตอย ใกล้ชุมชนเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำห้วย เขตป่าใช้สอยของชุมชน จากนั้นจึงเป็นเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

บ้านแม่ซอ ห่างจากบ้านเมืองปอน ระยะทาง 6 กิโลเมตร เข้า – ออก ได้เส้นทางเดียว โดยใช้เส้นทางถนนดินแดง – ลูกช้าง

บ้านแม่ซอ หรือ แม่ซอโก๊ะ ก่อตั้งช่วงหลังปี พ.ศ.2500 เล็กน้อย เป็นชุมชนขนาดเล็ก โดยชาวกะเหรี่ยงที่อพยพมาจากรัฐยางแดงในพม่า ด้วยประสบกับภัยสงคราม และเกิดความแห้งแล้ง จึงพากันเดินทางเข้ามาในเขตแดนประเทศไทย เรื่อยมาจนถึงบริเวณริมลำห้วยแม่ซอหลวง และตั้งเป็นชุมชนขนาดเล็กๆ ขึ้นเรียกว่าบ้านซอ ภายหลังเมื่อจัดตั้งเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ จึงเปลี่ยนเป็น แม่ซอ (ซอ มีความหมายว่า ทราบเยอะ)³¹

ชุมชนแห่งนี้ชาวกะเหรี่ยงนับถือศาสนาคริสต์ ภายในชุมชนมีโบสถ์วัดนักบุญยอเซฟ จัดงานสำคัญประจำปี คือ วันคริสต์มาส อีกทั้งยังประกอบประเพณีและพิธีกรรมแบบดั้งเดิม เช่น การมัดมือ เป็นต้น

ชุมชนบ้านแม่ลาเก๊ะ

หมู่ที่ 6 ตำบลเมืองปอน อำเภอบุชนาวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เส้นทางจากบ้านหางปอน ระยะทาง 14.4 กิโลเมตร มีทางแยกเข้าจากถนนหลวงแผ่นดิน 108 จากนั้นเป็นถนนดินแดง - ลูกลั้ง มีเฉพาะบางช่วงที่ขึ้น - ลงดอย เป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก การเข้าถึงอาจจะไม่สะดวกมากนัก และใช้เวลานาน ส่วนเส้นทางที่เชื่อมต่อยังชุมชนบนที่สูง มี 3 เส้นทาง คือ บ้านแม่โขง 4 กิโลเมตร บ้านห้วยไม้ซาง 5.7 กิโลเมตร และบ้านมะหินหลวง 6.9 กิโลเมตร โดยลัดเลาะไปตามลำน้ำ - ห้วย และเชิงเขา

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านแม่ลาเก๊ะ

บ้านแม่ลาเก๊ะ ห่างจากบ้านหางปอน ระยะทาง 14.4 กิโลเมตร ใช้ถนนดินแดง - ลูกลั้ง มีเฉพาะบางช่วงที่ขึ้น - ลงดอย เป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก การเข้าถึงอาจจะไม่สะดวกมากนัก และใช้เวลานาน ส่วนเส้นทางที่เชื่อมต่อยังชุมชนบนที่สูง มี 3 เส้นทาง คือ บ้านแม่โขง 4 กิโลเมตร บ้านห้วยไม้ซาง 5.7 กิโลเมตร และบ้านมะหินหลวง 6.9 กิโลเมตร เป็นถนนดินแดงลัดเลาะไปตามเชิงเขา และข้ามลำห้วยเป็นแห่งๆ

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่โล่งกว้างเป็นทุ่งนาทางด้านใต้ตลอดสองริมฝั่งน้ำแม่ลาเก๊ะ เขตพื้นที่ไร่ - สวน ต่อเนื่องไปตามริมแม่น้ำ เนินเขา และไหล่

ดอย มีเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาบริเวณสะพานข้ามแม่น้ำ เขตป่าใช้สอยของชุมชน และป่าสงวนบนภูเขาโดยรอบ

บ้านแม่ลาก๊ะ หรือ เล่อกะโก๊ะ (แปลว่า หินผา หินเป็นแผ่น) เป็นชุมชนขนาดใหญ่และดั้งเดิม ที่มีการตั้งถิ่นฐานมาแล้วก่อนพุทธศตวรรษที่ 25 เป็นกลุ่มชาวกระเหรี่ยงที่มีการอพยพเคลื่อนย้ายกันต่อมา แรกเริ่มเป็นหย่อมบ้านอยู่บริเวณเชิงเขาหล่อทอง มีนายโปคือ เป็นผู้นำชาวบ้านไปตั้งบ้านเรือนจำนวนไม่มาก อาศัยอยู่ได้ประมาณ 15 ปี ก็ย้ายอพยพตามลำน้ำแม่ลาก๊ะมาตั้งบ้านกุเซอแฮยโก๊ะ อยู่เพียง 4 - 5 ปี ก็ย้ายอีก มาอยู่ที่บ้านซอโคเดอ ได้ประมาณ 20 ปี จากนั้นนายโปคือก็เสียชีวิตลง จากนั้นชาวบ้านส่วนใหญ่ได้อพยพไปอยู่ที่บ้านห้วยไม้ซาง เพียง 3 ปี จำเป็นต้องอพยพไปอีกเนื่องจากเกิดโรคระบาด เมื่อชาวบ้านต่างประสบกับปัญหาโรคระบาด และขาดผู้นำชุมชนไปแล้ว นายจำแฮ (วนาสวรรค์) จึงได้ชักชวนชาวบ้านย้ายลงมาตั้งบ้านเรือนรวมกันอยู่ที่บ้านเล่อกะโก๊ะ, ในปี พ.ศ. 2497 ทางราชการจัดตั้งให้เป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ แต่งตั้งให้นายจำแฮ เป็นผู้ใหญ่บ้าน บ้านเล่อกะโก๊ะจึงเปลี่ยนชื่อเป็น “บ้านแม่ลาก๊ะ”³²

ชุมชนแห่งนี้ชาวกระเหรี่ยงนับถือทั้งศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ ภายในชุมชนมีวัดแม่ลาก๊ะสำหรับประกอบพิธีกรรมของชาวพุทธ โบสถ์วัดคริสต์จักรทาลิธา คูมิแม่ลาก๊ะ และวัดคริสเตียนบ้านแม่ลาก๊ะจำนวนสองแห่งสำหรับชาวคริสต์ อีกทั้งยังประกอบประเพณีและพิธีกรรมแบบดั้งเดิม เช่น การแต่งงาน การมัดมือ งานศพ เป็นต้น

ชุมชนบ้านท่าหินสั้ม

หมู่ที่ 7 ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บ้านท่าหินสั้ม ห่างจากเมืองปอนทางทิศเหนือ ระยะทาง 5.7 กิโลเมตร และบ้านหนองแห้งทางทิศใต้ ระยะทาง 3 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนหลวงแผ่นดิน 108 จึงทำให้การเดินทางสะดวกสบาย

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่โล่งกว้างเป็นทุ่งนาขนาดเล็กทางด้านใต้กระจายตัวสองริมฝั่งน้ำแม่ลาก๊ะ เขตพื้นที่ไร่ - สวน ต่อเนื่องไปตามริมแม่น้ำ เนินเขา และไหล่ดอย มีเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาใต้หมู่บ้าน เขตป่าใช้สอยของชุมชน และป่าสงวนบนภูเขาโดยรอบ

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านท่าหินสอม

บ้านท่าหินสอม เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดกลาง ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2427 มีนายตา - นางใจ กาวิชัย อพยพย้ายครอบครัวมาจากอำเภอปางฮอง จังหวัดลำพูน เพื่อบุกเบิกหาที่ทำกินและตั้งบ้านเรือนพักอาศัยเป็นครอบครัวแรก ต่อมาเมื่อครอบครัวชาวกะเหรี่ยงและชาวไทใหญ่จากพื้นที่ใกล้เคียงมาขออาศัยอยู่ร่วมด้วย จนมีจำนวนคนมากขึ้นขยายตัวเป็นชุมชนขึ้นมา เนื่องจากมีหินสีส้มอยู่ในลำธารจำนวนมาก ชาวบ้านที่นี่เรียกว่า หินสอม จึงนำมาใช้เป็นชื่อเรียกชุมชนมาตั้งแต่แรก กระทั่งเมื่อจัดตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการแล้ว จึงตั้งชื่อชุมชนแห่งนี้ว่าบ้านท่าหินสอมด้วย³³

ชุมชนแห่งนี้ชาวกะเหรี่ยงนับถือทั้งศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ ภายในชุมชนมีสำนักสงฆ์ท่าหินสอมสำหรับประกอบพิธีกรรมของชาวพุทธ มีประเพณีและพิธีกรรมสำคัญ คือ บอยส่งลงลง เข้าหว่า (เข้าพรรษา) และออกหว่า (ออกพรรษา)

ชุมชนบ้านมะหินหลวง

หมู่ที่ 8 ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บ้านมะหินหลวง ห่างจากบ้านแม่โขง ระยะทาง 4.6 กิโลเมตร บ้านแม่ลาเกะ ระยะทาง 6.9 กิโลเมตร มีทางแยกไปบ้านห้วยไม้ซาง ระยะทาง 7.9 กิโลเมตร เป็นถนนดินแดง แคบ คดเคี้ยวและสูงชัน การเข้าถึงยากในช่วงฤดูฝน และใช้เวลานานมาก ส่วนอีกเส้นทางเชื่อมไปยังบ้านแม่โกปี ระยะทาง 4.7 กิโลเมตร เป็นถนนดินแดง

โดยไล่เลาะไปตามไร่ – สวน และเชิงเขา ข้ามลำห้วยเป็นแห่งๆ ยากต่อการเข้าถึงเช่นกัน

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามลำห้วยมะหินหลวง เนินเขา และไหล่ตอย มีเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาใกล้หมู่บ้าน เขตป่าใช้สอยของชุมชน และป่าสงวนบนภูเขาโดยรอบ

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านมะหินหลวง

บ้านมะหินหลวง หรือ อีโก๊ะคี เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดกลาง ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2480 เป็นกลุ่มชาวกะเหรี่ยงหลายครอบครัวที่อพยพมาจากรัฐยางแดงในพม่า เนื่องจากหนีภัยสงคราม เดินทางมาจนถึงสถานที่หมู่บ้านแห่งนี้ เห็นว่ามีที่ตั้งเหมาะสม มีน้ำใช้จากลำห้วยที่ไหลผ่านจึงอยู่ตั้งบ้านเรือนและบุกเบิกที่ดินทำกินเรื่อยมา เนื่องจากมีกลุ่มก้อนหินขนาดใหญ่ (ใหญ่ = หลวง) อยู่กลางลำห้วยทางตอนใต้ของหมู่บ้าน จึงตั้งชื่อลำห้วยแห่งนี้ว่า มะหินหลวง ภายหลังเมื่อตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการแล้ว ก็ใช้เป็นชื่อหมู่บ้านด้วย ปัจจุบันมีบ้านห้วยไม้ขวาง เป็นหย่อมบ้าน³⁴

ชุมชนแห่งนี้ชาวกะเหรี่ยงนับถือทั้งศาสนาคริสต์ และศาสนาพุทธ ภายในชุมชนมีสำนักสงฆ์มะหินหลวงสำหรับประกอบพิธีกรรมของชาวพุทธ และโบสถ์วัดคาทอลิกพระแม่มาเรียสำหรับชาวคริสต์อีกแห่ง ยังคงประกอบประเพณีและพิธีกรรมแบบดั้งเดิม เช่น การมัดมือ เป็นต้น

ชุมชนบ้านมะหินหลวง

ชุมชนบ้านหนองแห้ง

หมู่ที่ 9 ตำบลเมืองปอน อำเภอนายูง จังหวัดน่าน

บ้านหนองแห้ง ห่างจากบ้านท่าปิ่นส้ม ระยะทาง 3 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านสุดท้ายของขุนยวมบนเส้นทางถนนหลวง 108 ก่อนเข้าสู่เขตอำเภอแม่ลาว

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีทุ่งนาตามสองริมฝั่งน้ำแม่ลาและห้วยแม่ลาเล็กน้อย เขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมแม่น้ำ เนินเขา และไหล่ตอยใกล้ชุมชนเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในแม่น้ำ เขตป่าใช้สอยของชุมชน และเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

บ้านหนองแห้ง เป็นชุมชนชาวกระเหรี่ยงขนาดกลาง ก่อตั้งปี พ.ศ.2490 เดิมเป็นหย่อมบ้านของบ้านท่าปิ่นส้ม แรกเริ่มมีครอบครัวชาวกระเหรี่ยงอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ 2 ครอบครัว คือ ครอบครัวนายตะงาไฮ้ โพพิน อพยพมาจากบ้านแม่ลา และครอบครัวนายตะค้อม ยอดเมืองฟ้า อพยพมาจากแม่โถ อำเภอลำปาง ต่อมา จึงค่อยๆมีชาวกระเหรี่ยงอพยพตามเข้ามาสมทบ ขยายตัวเป็นชุมชนและตั้งเป็นหมู่บ้านได้ เนื่องจากว่า บริเวณใจกลางหมู่บ้านเคยมีหนองน้ำขนาดใหญ่ตั้งอยู่และเกิดแห้งไป เมื่อจัดตั้งอย่างเป็นทางการจึงเรียกชื่อว่า “บ้านหนองแห้ง” ³⁵

ชุมชนแห่งนี้ชาวกะเหรี่ยงนับถือทั้งศาสนาคริสต์ ภายในชุมชนมีโบสถ์วัดคาทอลิกพระแม่มาเรียหนองแห้งสำหรับประกอบพิธีกรรมของชาวคริสต์ มีงานสำคัญประจำปี คือ งานคริสต์มาส และงานขึ้นปีใหม่ของ

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านหนองแห้ง

บ้านหนองแห้ง เป็นชุมชนที่อยู่ใกล้กับรอยเลื่อนแผ่นดินโลก จึงมีธารน้ำพุร้อนออกมาตลอด ได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของชุมชนและเมืองขุนยวม มีชาวบ้านนิยมนำแช่น้ำร้อนอยู่เป็นประจำ

ชุมชนบ้านแม่โขง

หมู่ที่ 10 ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บ้านแม่โขง ห่างจากบ้านแม่ลาเกะ ระยะทาง 4 กิโลเมตร และบ้านมะหินหลวง 4.6 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนดินแดง – ลูกช้าง ลักษณะแคบ สูงชัน ยากต่อการเข้าถึงในช่วงฤดูฝน

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีทุ่งนาขนาดเล็กกระจายตัวริมฝั่งลำห้วยแม่โขง ส่วนใหญ่เป็นเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมแม่น้ำ เนินเขา และไหล่ตอย ใกล้ชุมชนเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำห้วย และเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านแม่ใจ

ชุมชนบ้านแม่ใจ

ชุมชนแห่งนี้ชาวกะเหรี่ยงนับถือทั้งศาสนาคริสต์ ภายในชุมชนมีโบสถ์คาทอลิกนักบุญเซนต์โยเซฟสำหรับประกอบพิธีกรรมของชาวคริสต์ มีงานสำคัญประจำปี คือ งานคริสต์มาส งานขึ้นปีใหม่ และยังคงรักษาประเพณีมัตมือตามความเชื่อดั้งเดิม

ชุมชนบ้านห้วยขาน

หอย่อมบ้านของบ้านเมืองปอนหมู่ 2

บ้านห้วยขาน ห่างจากบ้านห้วยคลองเซ ระยะทาง 3.5 กิโลเมตร และบ้านเมืองปอน ระยะทาง 5.85 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนหลวงชนบทหมายเลข 1337

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่โล่งกว้างเป็นทุ่งนาสองริมฝั่งแม่น้ำยมและลำห้วยขาน ติดต่อกับเขตป่าสงวนบนภูเขาโดยรอบ

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านห้วยขาน

บ้านห้วยขาน เป็นพื้นที่ที่มีการบุกเบิกเป็นที่ทำกินมานานแล้วของชาวไทยใหญ่บ้านเมืองปอน ส่วนชุมชนที่เกิดขึ้นมา ได้รับการก่อตั้งเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2550 เป็นชุมชนเกษตรกรรมของชาวไทยใหญ่นาขนาดเล็กที่มาสร้างอยู่ในพื้นที่ทำกินของตนเอง จึงอยู่กันอย่างหลวมๆ เน้นการดูแลพื้นที่เพาะปลูก เช่น การปลูกข้าว ข้าวโพด กระเทียม หอมแดง ถั่วเหลือง ฯ ตั้งชื่อชุมชนตามลำห้วยที่ไหลผ่านคือ ห้วยขาน และมีสถานภาพเป็นหอย่อมบ้านของบ้านเมืองปอนหมู่ 2³⁶

ชาวชุมชนบ้านห้วยขานนับถือศาสนาพุทธกันทั้งหมด โดยจะเข้าไปร่วมประกอบประเพณีและพิธีกรรมที่บ้านเมืองปอนเป็นประจำ

ชุมชนบ้านห้วยไม้ซาง

เป็นหย่อมบ้านบ้านมะหินหลวง

ตั้งอยู่บนไหล่ตอยสูง ค่อนข้างห่างไกลจากลำห้วยและแม่น้ำ พื้นที่ไร่และสวน ต่อเนื่องจากชุมชนไปตามไหล่ตอยสูง บ้านห้วยไม้ซาง เป็นชุมชนบนที่สูง ห่างจากบ้านมะหินหลวง ระยะทาง 7.9 กิโลเมตร และบ้านห้วยมะบวบ ระยะทาง 3.1 กิโลเมตร สามารถใช้เส้นทางถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นถนนดินแดง คดโค้ง สามารถเข้าถึงได้แต่ยากลำบากในฤดูฝน

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามเนินเขา และไหล่ตอย จากนั้นจึงเป็นเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านห้วยไม้ซาง

บ้านห้วยไม้ซาง เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดเล็ก ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2500 เป็นชาวกะเหรี่ยงที่อพยพหนีภัยสงครามจากรัฐฉานแดงในพม่า กลุ่มเดียวกันกับชาวกะเหรี่ยงบ้านแม่ละเกะและบ้านมะหินหลวง ส่วนกลุ่มนี้เดินทางเรื่อยมาจนถึงสถานที่แห่งนี้ แล้วจึงบุกเบิกที่ทำกินและตั้งบ้านเรือนพักอาศัย บริเวณถัดจากหมู่บ้านไปในป่ามีลำห้วยหนองน้ำแห่งหนึ่งมีไม้ไผ่ (ไม้ซาง) ขึ้นอยู่จำนวนมาก ชาวบ้านเรียกว่า หนองน้ำห้วยไม้ซาง จึงนำมาตั้งเป็นชื่อหมู่บ้านด้วย มีสถานภาพเป็นหย่อมบ้านของบ้านมะหินหลวง

ชาวชุมชนห้วยไม้ช้าง ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม และนับถือศาสนาคริสต์ มีโบสถ์บ้านห้วยไม้ช้างตั้งภายในหมู่บ้าน และยังคงประเพณีและความเชื่อดั้งเดิมไว้ เช่น การมัดมือ เป็นต้น³⁷

ชุมชนในเขตตำบลแม่เงา

ชุมชนบ้านต่อแพ

หมู่ที่ 1 ตำบลแม่เงา อำเภอนายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ตั้งอยู่แอ่งที่ราบและเชิงเขาฝั่งขวาของลำน้ำยวม มีที่ราบขนาดใหญ่ของลำน้ำสองสาย คือ น้ำยวมและห้วยสอติอ พื้นที่ราบต่อเนื่องจากชุมชนออกไปล้วนเป็นที่นาเกือบทั้งหมด และมีไร่ – สวน ห่างจากเมืองขุนยวม ระยะทาง 5.5 กิโลเมตร และบ้านหลวงเพียง 1 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนหลวงชนบท กม. 3007

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่โล่งกว้างเป็นทุ่งนาโอบล้อมจากด้านตะวันออก - ใต้ - ตะวันตก ติดต่อกับเขตป่าเบญจพรรณตามเชิงคดอยและป่าสงวน ภายในพื้นที่ชุมชนมีเขตพื้นที่เขตศักดิ์สิทธิ์อันเป็นที่ตั้งของหอใจบ้าน และป่าช้า

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านต่อแพ

บ้านต่อแพ เป็นชุมชนชาวไทยใหญ่ขนาดใหญ่ ก่อตั้งโดยชาวไทยใหญ่จากบ้านขุนยวม และบ้านเมืองปอน เข้ามาบุกเบิกพื้นที่ทำนา เป็นส่วนขยายต่อเนื่องจากชุมชนบ้านหลวงทางด้านตะวันออก พื้นที่มีห้วยสอติอและแม่น้ำยวมจึงมีน้ำใช้

เพียงพอสำหรับการทำนา และด้วยความอุดมสมบูรณ์ของดิน ส่งผลให้ชาวบ้านสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าวได้เป็นจำนวนมาก เพียงพอสำหรับใช้บริโภคทั้งปี และนำส่วนเกินไปขายต่อได้ ชาวบ้านคิดที่จะนำไปขายที่เมืองยวมใต้ (แม่สะเรียง) แต่ด้วยเส้นทางเดินนั้นมียะยะทางไกลมาก จึงคิดใช้วิธีขนส่งทางน้ำแทนด้วยการต่อแพ แล้วขนข้าวล่องลงไปขายตามๆกัน เมื่อมีการผูกแพอยู่บ่อยครั้งๆ นานๆมา จึงนำมาตั้งชื่อชุมชนอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2499 ชุมชนต่อแพขยายตัวออกมาตามเส้นทางถนนเมื่อมีการสร้างเส้นทางถนนในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา (เส้นทางขุนยวม - ต่อแพ - ห้วยต้นนุ่น) ปัจจุบัน มีหอย่อมบ้านสองแห่ง คือ บ้านใหม่ และบ้านหวนา³⁸

วัดต่อแพ สร้างเมื่อปี พ.ศ.2461

ชุมชนบ้านต่อแพเป็นชุมชนชาวไทยใหญ่ที่รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมทางพุทธศาสนาไว้ได้อย่างดี มีวัดต่อแพเป็นศูนย์กลางทำกิจกรรมหรือประเพณี 12 เดือน ได้แก่ เข้าก่า (มกราคม) ปอยกองหลัว (กุมภาพันธ์) ปอยสา่งลอง (มีนาคม) ปอยกันต้อ (เมษายน) ปอยจำดี (พฤษภาคม) ปอยวานปะลึก (มิถุนายน) ปอยเข้าหว่า (กรกฎาคม) ปอยจำก๊ะ (สิงหาคม) ปอยข้าวหอมต่อโหลง (กันยายน) ปอยแฮนหอมโก้งา และปอยออกหว่า (ตุลาคม) ปอยเหลินสิบเอ็ด (พฤศจิกายน) และปอยตานข้าวใหม่ (ธันวาคม) และความเชื่อทางด้านวิญญาณนิยมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ยังคงมีการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงเจ้าบ้าน เลี้ยงผีฝ่าย เลี้ยงเจ้าที่ ฯ และมีวัดคริสต์จักรทาลิธาควมิบ้านต่อแพ เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมสำหรับชาวคริสต์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียง

นอกจากนี้ ชาวชุมชนบ้านต่อแพ ยังคงมีการสืบสาน ผลิตงานหัตถกรรม ศิลปะพื้นบ้านประเภทงานฉลุโลหะ และงานจักสาน เป็นชุมชนเข้มแข็งแห่งหนึ่ง ที่ดำรงรักษาเอกลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ไว้ได้

ชุมชนบ้านหัวเงา

หมู่ที่ 2 ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ตั้งอยู่ระหว่างเชิงเขาและลำน้ำแม่เงา มีทุ่งนาอยู่ฝั่งตรงข้ามและพื้นที่ต่อจากหมู่บ้านไปทางต้นน้ำ – ท้ายน้ำ ส่วนพื้นที่ไร่ – สวน กระจายพื้นที่ไปตามไหล่เขาจากชุมชน เป็นชุมชนต้นน้ำของสายน้ำแม่เงา ห่างจากบ้านห้วยนา ระยะทาง 4.15 กิโลเมตร และบ้านนาหัวแหลม ระยะทาง 1.65 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนหลวงชนบท มส. 3007

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่โล่งกว้างเป็นทุ่งนาทางด้านใต้และตะวันตกบริเวณสองริมฝั่งน้ำแม่เงา ต่อด้วยเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมแม่น้ำ เนินเขา และไหล่ตอย ไกลชุมชนเป็นเขตป่าใช้สอย เขตป่าอนุรักษ์ตอนเหนือของแม่น้ำ จากนั้นจึงเป็นเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

บ้านหัวเงา หรือ แม่โก๊ะเก๊ะ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2460 เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดกลาง มีนายหล่อทูปพร้อมครอบครัว กับเพื่อนชาวกะเหรี่ยงอีก 2 ครอบครัว โดยอพยพมาจากห้วยลิเกอ รัฐยวงแดงในพม่า เดินทางมาถึงสถานที่แห่งนี้ เห็นว่ามีทำเลที่ตั้งดี มีน้ำไหลผ่าน จึงเริ่มบุกเบิกพื้นที่ทำนาและตั้งบ้านเรือนพักอาศัย นายหล่อทูปเป็นหัวหน้าชุมชนและผู้นำทางจิตวิญญาณ ประกอบประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน เมื่อเสียชีวิตลงจึงส่งต่อให้ลูก คือ นายจะแซ เป็นทายาทรับช่วงต่อ

ในอดีต พื้นที่บริเวณโดยรอบหมู่บ้านเป็นป่ารกมาก และชุกชุมไปด้วยเสือ เมื่อถึงฤดูผสมพันธุ์จะได้ยินเสียงร้องคำรามอยู่ตลอดเวลา ชาวบ้านจึงตั้งชื่อลำห้วยที่ไหลผ่านนี้ว่า “แม่เงา” ตามเสียงร้องงาๆของเสือ ซึ่งมาเพี้ยนเป็น “แม่เงา” ในปัจจุบัน ชุมชนชาวกะเหรี่ยงแห่งนี้ ชาวไทใหญ่เรียกว่า “หัวเงา” ส่วนชาวชุมชนบ้านประตูเมืองจะนิยมเรียกว่า “บ้านเงา” กระทั่งเมื่อจัดตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการแล้วจึงเขียนและเรียกชื่อเป็น บ้านหัวเงา³⁹

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านห้วยเงาะ

ชุมชนแห่งนี้ชาวกะเหรี่ยงนับถือศาสนาพุทธ มีวัดห้วยเงาะเป็นวัดประจำหมู่บ้าน จัดประเพณีสำคัญทางพุทธศาสนา ได้แก่ งานเข้าหว่า (เข้าพรรษา) และงานออกหว่า (ออกพรรษา) และยังคงประเพณีและพิธีกรรมแบบดั้งเดิมไว้ เช่น การมัดมือ เป็นต้น

ชุมชนบ้านประตูเมือง

หมู่ที่ 3 ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาฝั่งขวาของลำน้ำแม่เงา มีที่ราบขนาดเล็กสำหรับทำนา อยู่อีกฝั่งของแม่น้ำ และมีไร่ – สวน ที่บุกเบิกได้ตามเนินเขาต่อเนื่องจากชุมชนไปตามไหล่เขา ห่างจากบ้านหลวงระยะทาง 12.2 กิโลเมตร และบ้านสวนอ้อย ระยะทาง 4.6 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนหลวงชนบท มส. 3007 ส่วนบ้านประตูเมืองลงไปทางใต้ยังบ้านห้วยต้นนุ่น ระยะทาง 10.3 กิโลเมตร ใช้เส้นทางหลวงแผ่นดิน 1337 และมีทางแยกเข้าไปด้านซ้ายแดนชั่วคราวห้วยต้นนุ่น อีก 10.7 กิโลเมตร กำลังสร้างเป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็กตลอดเส้นทางเพื่อรองรับการขนส่งสินค้า

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่โล่งกว้างเป็นทุ่งนาทางด้านตะวันออกบริเวณริมฝั่งน้ำแม่เงา ต่อด้วยเขตพื้นที่ไร่ – สวน ตามริมแม่น้ำ เนินเขา และไหล่ดอย โกล้อมชุมชนเป็นเขตป่าชุมชนและเขตป่าอนุรักษ์โดยรอบ

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านประตูเมือง

บ้านประตูเมือง เป็นชุมชนชาวไทยใหญ่นาตกลาง เดิมเป็นสถานที่พักชั่วคราวของชาวบ้านที่มาทำนา ทำไร่ – สวน และจุดแวะพักของเส้นทางขบวนช้างที่เข้าไปทำไม้ระหว่างไทย – พม่า ส่วนการตั้งถิ่นฐาน เริ่มเมื่อราว พ.ศ.2470 เป็นต้นมาโดยชาวไทยใหญ่เข้ามาเป็นกลุ่มแรกที่เข้ามาบุกเบิกพื้นที่ทำนา และมีชาวกะเหรี่ยงอพยพเป็นครอบครัวๆ มาเพิ่มในภายหลัง สาเหตุที่เรียกชื่อว่า ประตูเมือง เนื่องจากหมู่บ้านอยู่ในที่ตั้งเหมือนประตูกั้นออกไปสู่เขตแดนของพม่า และก่อนเข้ามาสู่เมืองขุนยวม จึงตั้งชื่อว่า บ้านประตูเมือง ปัจจุบันมีหย่อมบ้าน 3 บ้าน ได้แก่ ประตูใต้ (ประตูเมืองใน) ประตูเมืองเหนือ (ประตูเมืองนอก) และแม่แก

ชุมชนประตูเมืองใต้ เป็นจุดแรกเริ่มของการตั้งถิ่นฐาน เมื่อมีผู้คนจำนวนมากขึ้น จึงเกิดการย้ายบ้านเรือนของชุมชนไปยังชุมชนประตูเมืองเหนือ แรกๆส่วนใหญ่จะอยู่ในพื้นที่ทำกินของตนเอง จนกระทั่งมีชาวกะเหรี่ยงมาขออาศัยอยู่ด้วยกันมากขึ้น จึงเกิดการขยายตัวอยู่บนริมฝั่งซ้ายของน้ำแม่แกดังมีสภาพเช่นทุกวันนี้⁴⁰

ชุมชนแห่งนี้ชาวไทยใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัดประตูเมืองเป็นวัดประจำหมู่บ้าน จัดประเพณีทางพุทธศาสนา 12 เดือน และมีหอเจ้าบ้านสำหรับประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีประจำหมู่บ้าน

วัดประตุมือง

ชุมชนบ้านห้วยต้นนุ่น

หมู่ที่ 4 ตำบลแม่เงา อำเภอนายูง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาสองฝั่งของลำห้วยต้นนุ่น มีที่ราบขนาดเล็กทางตอนเหนือของหมู่บ้านสำหรับทำนา ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องจากชุมชนไปตามไหล่เขา บ้านห้วยต้นนุ่น ห่างจากบ้านประตุมือง ระยะทาง 10.3 กิโลเมตร และบ้านห้วยคี (ร่มเย็น) ระยะทาง 7.8 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนหลวงแผ่นดิน 1337

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่โล่งกว้างเป็นทุ่งนาทางด้านเหนือสองริมฝั่งลำห้วยต้นนุ่น ส่วนเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมลำห้วย เนินเขา และไหล่ดอย ใกล้ชุมชนเป็น เขตป่าใช้สอย เขตป่าอนุรักษ์ตอนเหนือของแม่น้ำ และเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านห้วยต้นนุ่น

บ้านห้วยต้นนุ่น เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงชนากลาง เดิมเรียกชื่อว่า มอโหลโก๊ะ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2425 โดยมีนายหม่อท้อแอ้ เป็นผู้นำครอบครัวเข้ามาบุกเบิก และอยู่อาศัยเป็นคนแรก เมื่อครั้งมีมิชชันนารีเข้ามาเผยแพร่คริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิก จึงได้เปลี่ยนเรียกชื่อใหม่ว่า บ้านห้วยต้นนุ่น เนื่องจากมีต้นนุ่น (ต้นจ๊ว) ต้นหนึ่งขึ้นอยู่ซึ่งขนาดใหญ่โตมากขึ้นอยู่ในหมู่บ้านใกล้ลำห้วย ต่อมาเมื่อจำนวนคนมีมากขึ้น ชาวบ้านส่วนหนึ่งไปขายที่ทำกินไปทางด้านเหนือของหมู่บ้าน และตั้งเป็นชุมชนบ้านห้วยต้นนุ่นเหนือเป็นหย่อมบ้าน ส่วนชาวบ้านนิยมเรียก บ้านเหนือ - บ้านใต้⁴¹

ปัจจุบัน ยังคงเห็นต้นนุ่นเป็นภูมิสัญลักษณ์ของชุมชนแห่งนี้ ส่วนด้านความเชื่อนั้นชาวบ้านทั้งหมดนับถือคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิก มีโบสถ์สำหรับการประกอบพิธีกรรมอยู่ที่ชุมชนบ้านห้วยต้นนุ่น (บ้านใต้)

ชุมชนแห่งนี้ชาวกะเหรี่ยงนับถือศาสนาคริสต์ มีโบสถ์คาทอลิกนักบุญเซซีลียา เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม มีงานสำคัญประจำปี คือ งานคริสต์มาส

ชุมชนบ้านห้วยนา

หมู่ที่ 5 ตำบลแม่เงา อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ

บ้านห้วยนา ห่างจากบ้านสวนอ้อย ระยะทาง 5.4 กิโลเมตร และบ้านหัว
เงา ระยะทาง 4.15 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนหลวงชนบท มส. 3007

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่โล่งกว้างเป็นทุ่งนาทางด้าน
ตะวันออกบริเวณสองริมฝั่งแม่น้ำยม ต่อด้วยเขตพื้นที่ไร่ – สวน เชื่อมต่อหรือแทรก
เข้าไปในเขตพื้นที่ป่าชุมชนโดยรอบ และติดต่อกับเขตป่าเบญจพรรณตามเชิงดอยซึ่ง
เป็นป่าอนุรักษ์และป่าสงวน

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านห้วยนา

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีทุ่งนาสองริมฝั่งน้ำแม่สะเปด้าน
ตะวันตก ส่วนเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมแม่น้ำ เนินเขา และไหล่ดอย ไกล
ชุมชนเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในแม่น้ำ เขตป่าใช้สอยของชุมชน เขตป่าอนุรักษ์ตอน
เหนือของแม่น้ำ จากนั้นจึงเป็นเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่โล่งกว้างเป็นทุ่งนาทางด้านใต้บริเวณ
สองริมฝั่งน้ำแม่เงา ต่อด้วยเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมแม่น้ำ เนินเขา และ
ไหล่ดอย ไกลชุมชนเป็น เขตป่าใช้สอย และเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

บ้านห้วยนาหรืออุลโล๊ะ ก่อตั้งก่อนปี พ.ศ.2500 เล็กน้อย เป็นชุมชนขนาด
กลาง โดยนายหม่อสำเมียะ ชาวกะเหรี่ยง เป็นผู้ที่น่าครอบครัวเข้ามาบุกเบิกที่นาและ
สร้างเรือนพักอาศัยอยู่เป็นครอบครัวแรก ต่อมาครอบครัวชาวกะเหรี่ยงอพยพเข้ามา
เพิ่มเติมอีกประมาณ 10 หลังคาเรือน ได้ช่วยกันปรับพื้นที่โดยรอบเป็นที่นาเพื่อใช้

ปลูกข้าว ผันน้ำจากลำห้วยมาใช้น้ำนา ภายหลังเรียกลำห้วยที่ไหลผ่านดังกล่าวว่า ห้วยนา ต่อมาชาวกะเหรี่ยงผู้หนึ่งชื่อ นายพะส่วย อพยพหนีโรคระบาดจากบ้านห้วยมาง รัฐยางแดงในเขตพม่า เข้ามาขออาศัยและอยู่ทำนาในพื้นที่ของหมู่บ้าน เมื่อมีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ ชาวบ้านจึงได้เลือกนายพะส่วยให้เป็นผู้นำ (ผู้ใหญ่บ้าน) เป็นคนแรก และตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านห้วยนา”⁴²

ชุมชนแห่งนี้ชาวกะเหรี่ยงนับถือศาสนาคริสต์ มีโบสถ์วัดคริสต์จักรบ้านห้วยนา และวัดนักบุญอันตน บ้านห้วยนา เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม มีงานสำคัญประจำปี คือ งานคริสต์มาส และงานปีใหม่

ชุมชนบ้านสวนอ้อย

หมู่ที่ 6 ตำบลแม่เงา อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ

ตั้งอยู่ติดเชิงเขา ผังขวาของน้ำแม่เงา มีที่ราบขนาดเล็กขนานกับหมู่บ้านทั้งสองด้าน เป็นที่นา ส่วนพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องจากชุมชนไปตามไหล่เขา ห่างจากบ้านประตุมือง ระยะทาง 3.2 กิโลเมตร และบ้านห้วยนา ระยะทาง 5.4 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนหลวงชนบท มส. 3007

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่โล่งกว้างเป็นทุ่งนาโอบล้อมด้านเหนือ – ตะวันออก – ใต้ บริเวณสองริมฝั่งน้ำแม่เงา ติดด้วยเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมแม่น้ำ เนินเขา และไหล่ดอย ใกล้ชุมชนเป็นเขตป่าใช้สอยและเขตป่าอนุรักษ์โดยรอบ

บ้านสวนอ้อย หรือ หมอแคปู เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดเล็ก ตั้งเมื่อราวปี พ.ศ. 2470 – 2475 ช่วงเวลาใกล้เคียงกันกับบ้านประตุมือง โดยชาวกะเหรี่ยงที่เข้ามาบุกเบิกหาที่ทำกินในบริเวณนี้ ในอดีตเป็นที่ตั้งห่างไกลจากหมู่บ้านอื่นๆ มาก บริเวณรอบป่าที่นี้จะมียักษ์ตัวร้ายที่สุด คือ เสือ เชื่อกันว่าหากบุคคลใดละเมิดทางจารีตประเพณีก็จะมีเสือมาลงโทษ เมื่อแรกเริ่มมีเพียงไม่กี่ครัวเรือน จึงมีสถานะเป็นหย่อมบ้านของบ้านประตุมือง ในปี พ.ศ.2520 ชุมชนมีจำนวนประชากรมากขึ้น และด้วยระยะทางที่ห่างไกล ทางราชการเห็นว่าควรจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน จึงตั้งขึ้นเป็นหมู่ที่ 6 มีนายจิตติ ผาติรัตนสิริ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า สวนอ้อย เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีการปลูกอ้อยอยู่เป็นจำนวนมาก⁴³

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านสวนอ้อย

ชุมชนแห่งนี้ชาวกะเหรี่ยงนับถือศาสนาพุทธ มีวัดสวนอ้อย เป็นศูนย์กลางชุมชนและสถานที่ประกอบพิธีกรรมสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น งานออกว่า งานเข้าหว่า เป็นต้น

ชุมชนบ้านนาหัวแหลม

หมู่ที่ 7 ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บ้านนาหัวแหลม ห่างจากบ้านหัวเงา ระยะทาง 1.65 กิโลเมตร และบ้านแม่สะเปเหนือ ระยะทาง 9.9 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนหลวงชนบท ทส. 3007

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่โล่งกว้างเป็นทุ่งนาโอบล้อม ตะวันออก – ใต้ – ตะวันตก บริเวณสองริมฝั่งน้ำแม่เงาและลำห้วยนาหัวแหลม ต่อด้วยเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมแม่น้ำ เนินเขา และไหล่ตอย ใกล้เคียงชุมชนเป็นเขตป่าใช้สอยและเขตป่าอนุรักษ์โดยรอบ

บ้านนาหัวแหลม หรือ โกโปโกลี๊ะ ก่อตั้งก่อนปี พ.ศ.2500 เล็กน้อย เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดกลาง มีนายธงชัย ก้อนปัญญาธรรม ชาวกะเหรี่ยงที่อพยพหนีภัยสงครามจากรัฐกะยาในพม่า เป็นผู้ริเริ่มเข้ามาบุกเบิกและตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัย ก่อน จากนั้นมีชาวกะเหรี่ยงชุมชนบ้านหัวเงาเริ่มเข้ามาอยู่รวมกันอยู่ด้วยเนื่องจากมีที่ทำกินใกล้เคียงในบริเวณนี้ จนกลายเป็นชุมชนขนาดเล็กๆขึ้นมา มีสถานะเป็นหย่อม

บ้านของชุมชนบ้านห้วยเงาะก่อน กระทั่งเมื่อปี พ.ศ.2535 ได้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการมีชื่อว่า บ้านนาห้วยแหลม ตามลักษณะภูมิประเทศของเนินเขาที่ตั้งชุมชน ซึ่งมีลักษณะปลายแหลมลดหลั่นลงไปยังพื้นที่นาที่โอบล้อมโดยรอบ⁴⁴

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านนาห้วยแหลม

ชุมชนแห่งนี้ชาวกะเหรี่ยงนับถือศาสนาคริสต์ มีโบสถ์วัดคริสต์บ้านนาห้วยแหลม ภาค 19 เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม มีงานสำคัญประจำปี คือ งานคริสต์มาส และงานปีใหม่

ชุมชนบ้านหลวง

หมู่ที่ 8 ตำบลแม่เงา อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ

ตั้งอยู่แอ่งที่ราบฝั่งขวาของลำห้วยสอต่อ ด้านเหนือของหมู่บ้านเป็นที่ราบกว้างไปตามลำห้วย พื้นที่นี้มีความอุดมสมบูรณ์ของดิน และน้ำ เนื่องจากมีการสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยสอต่อไว้ทางตอนบนของลำด้วย บ้านหลวง ห่างจากบ้านต่อแพระยะทาง 1 กิโลเมตร และบ้านแม่แก 10.2 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนหลวงชนบท มส. 3007

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่โล่งกว้างเป็นทุ่งนารอบด้าน มีลำห้วยสอต่อไหลผ่านทางด้านตะวันตก ต่อด้วยเขตพื้นที่ไร่ – สวน ไปตามริมแม่น้ำ เนินเขา และไหล่ดอย เขตป่าชุมชน และเขตป่าอนุรักษ์ทางด้านตะวันตก

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านหลวง

การตั้งถิ่นฐานในชุมชนบ้านหลวง สันนิษฐานว่า น่าจะเกิดขึ้นภายหลังจากที่มีชาวไทใหญ่มาก่ออาศัยที่เมืองขุนยวมในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 25 แล้ว เป็นชุมชนของชาวไทใหญ่ที่เข้ามาบุกเบิกที่ทำนาในพื้นที่ลำห้วยแม่สอต่อ เดิมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนบ้านต่อแพ ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 3 หย่อมบ้าน คือ บ้านต่อแพ บ้านห้วยนา และบ้านหลวง⁴⁵ เมื่อจำนวนประชากรมีจำนวนมากขึ้นและจัดตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการแล้ว ชาวบ้านตั้งชื่อชุมชนแห่งนี้ว่า บ้านหลวง⁴⁶

ชุมชนแห่งนี้ชาวไทใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ชาวบ้านจะเดินทางไปร่วมประเพณีและพิธีกรรมทางพุทธศาสนา 12 เดือนที่วัดต่อแพ และมีหอเจ้าบ้านประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีประจำหมู่บ้าน และการขนานกราบไหว้ของชาวบ้าน

ชุมชนบ้านแม่แก

เป็นหย่อมบ้านของบ้านประตูเมือง

ตั้งอยู่ริมฝั่งซ้ายของลำน้ำแม่แก อยู่ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเวียงหล้า ด้านเหนือและใต้ของหมู่บ้านเป็นที่ราบขนาดเล็กสองฝั่งลำน้ำ เป็นชุมชนแห่งเดียวในกลุ่มแม่น้ำแห่งนี้ ห่างจากบ้านหลวง ระยะทาง 10.2 กิโลเมตร บ้านประตูเมืองเหนือ 1.7 กิโลเมตร และบ้านประตูเมืองใต้ 2 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนหลวงชนบท มส. 3007

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านแม่แก

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีทุ่งนาขนาดเล็กสองริมฝั่งน้ำแม่แก ส่วนเขตพื้นที่ไร่ – สวน มีเล็กน้อย ต่อเนื่องไปตามริมแม่น้ำ เนินเขา เขตชุมชน และเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

บ้านแม่แก เป็นชุมชนชาวไทยใหญ่นาขนาดเล็ก ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2500 โดยนาย อ่อหว้าตะ จันทรธนะ ชาวไทใหญ่บ้านประตูเมือง เนื่องจากได้มาบุกเบิกพื้นที่ทำนาในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำแห่งนี้ จึงสร้างบ้านเรือนพักอาศัยอยู่ และมีชาวบ้านติดตามมาอีกหลายครอบครัว ยังเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนบ้านประตูเมือง ตั้งชื่อเรียกตามชื่อของแม่น้ำ⁴⁷

ชุมชนแห่งนี้ชาวไทยใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ชาวบ้านจะเดินทางไปร่วมประเพณีและพิธีกรรมทางพุทธศาสนา 12 เดือนที่วัดประตูเมือง

ชุมชนในเขตตำบลแม่กิ๊

ชุมชนบ้านแม่กิ๊

หมู่ที่ 1 ตำบลแม่กิ๊ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บ้านแม่กิ๊ ห่างจากบ้านเปียงหลวง ระยะทาง 4 กิโลเมตร และบ้านห้วยคลองเซ ระยะทาง 6 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนหลวงแผ่นดิน 1337

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านแม็ก

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริม
ลำห้วยแม็ก - ห้วยทาง เนินเขา และไหล่ตอย ใกล้เคียงชุมชนเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาใน
ลำห้วย เขตป่าใช้สอยและเขตป่าอนุรักษ์เขาโดยรอบ

ชุมชนบ้านแม็ก

บ้านแม่กิ๋ ก่อตั้งขึ้นก่อนปี พ.ศ.2500 คำว่า กิ๋ มีความหมายว่า แสบตา เป็น ชุมชนของชาวกะเหรี่ยงชนาดกลาง แรกเริ่มมีนายหะดีเป็นผู้นำที่ชักชวนชาวบ้านมา ตั้งถิ่นฐาน ซึ่งอพยพย้ายถิ่นมาจากบ้านห้วยห้วย ด้วยสาเหตุที่ต้องการพื้นที่ในการเลี้ยง วัวให้อยู่ห่างไกลจากพื้นที่นาของตนเองและไร่นาของชาวบ้าน ต่อมาในปี พ.ศ. 2502 นายกิเฮพาได้นำครอบครัวของตนเองและชาวกะเหรี่ยงอีก 6 ครอบครัว มาขออาศัย อยู่ด้วย เนื่องจากที่อยู่เดิมมีเสือชุกชุม ไม่ปลอดภัยต่อชีวิตและสัตว์เลี้ยง จากนั้นปีถัด มา นายพะหมื่อฮ่า ก็นำครอบครัวอพยพย้ายจากบ้านห้วยโป่งเลามาขออยู่เพิ่มอีก 1 ครอบครัว สาเหตุจากการเสียชีวิตของลูกเมื่อแรกเกิด อันเป็นความเชื่อแต่เดิมว่า เมื่อ มีการเจ็บป่วยหรือเสียชีวิตขึ้นมาจะทันหันจะต้องมีการย้ายที่อยู่ใหม่ทันที ราวปี พ.ศ. 2524 มีชาวกะเหรี่ยง 3 ครอบครัว อพยพย้ายมาจากบ้านแม่บ่อหลวง เนื่องจากเสือที่ นั้นมีชุกชุมมาก คิดว่าหากมารวมอยู่กับชุมชนที่มีคนจำนวนมากแล้วจะเกิดความ ปลอดภัย⁴⁸

ชุมชนแห่งนี้ชาวกะเหรี่ยงนับถือศาสนาคริสต์ มีโบสถ์วัดคาทอลิกพระแม่มา รี่ เป็นสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา มีงานสำคัญประจำปี คือ งานคริสต์มาส งานปัสกา และงานขึ้นปีใหม่

ชุมชนบ้านห้วยसान

หมู่ที่ 2 ตำบลแม่กิ๋ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บ้านห้วยसान ห่างจากบ้านป่าเปียงหลวง ระยะทาง 3.2 กิโลเมตร และบ้าน ห้วยคี่ (ร่มเย็น) ระยะทาง 5.5 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนหลวงแผ่นดิน 1337

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่โล่งกว้างเป็นทุ่งนาทางด้านตะวันออก บริเวณสองฝั่งลำห้วยसान มีเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมห้วย เนินเขา และ ไหล่ตอย ใกล้ชุมชนเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำห้วย เขตป่าใช้สอยและเขตป่าบน ภูเขาโดยรอบ

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านห้วยसान

บ้านห้วยसान เป็นชุมชนชนาดกลาง ชาวกะเหรี่ยงเข้ามาบุกเบิกตั้งถิ่นฐานเมื่อปี พ.ศ.2400 โดยมีผู้นำชื่อ ตูเนอะเคอ เป็นชาวกะเหรี่ยงนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก นำครอบครัวเข้ามาบุกเบิกและตั้งบ้านเรือน ต่อมาจึงมีชาวกะเหรี่ยงพากันอพยพย้ายถิ่นเข้ามาขออาศัยอยู่ร่วมด้วย เนื่องจากเห็นว่า ยังมีแหล่งที่จะทำนา สามารถบุกเบิกได้อีกเยอะ และมีความอุดมสมบูรณ์ของน้ำ ต่อมา มีบางส่วนย้ายออกไปตั้งถิ่นฐานอยู่บ้านอื่นๆ⁴⁹

ชุมชนแห่งนี้ชาวกะเหรี่ยงนับถือศาสนาคริสต์ มีโบสถ์วัดคาทอลิกนักบุญฟรังซิสเซเวียร์ เป็นสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา มีงานสำคัญประจำปี คือ งานคริสต์มาส งานปีปลา และงานขึ้นปีใหม่

ชุมชนบ้านพะโท

หมู่ที่ 3 ตำบลแม็ก อำเภอยะลา จังหวัดยะลา

ตั้งอยู่บริเวณเนินเขาฝั่งขวาของลำห้วยसान มีที่ราบเพียงเล็กน้อย พื้นที่ทำนาจึงมีน้อย ส่วนที่ขยายได้ต้องทำเป็นนาขั้นบันไดโดยการขุดตามเชิงเขา ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องจากชุมชนไปตามไหล่เขา บ้านพะโท ห่างจากบ้านพะแะระยะทาง 2.8 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางระหว่างหมู่บ้าน เป็นถนนดินแดง ลัดเลาะตามเชิงเขาและข้ามลำห้วยเป็นแห่งๆ การเดินทางเข้าถึงยากในฤดูฝน และใช้เวลาค่อนข้างนาน

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่โล่งกว้างเป็นทุ่งนาทางด้านตะวันตก บริเวณสองฝั่งลำห้วยสำน - ห้วยมอมโกร มีเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมห้วย เนินเขา และไหล่ตอย ใกล้ชุมชนเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำห้วย เขตป่าใช้สอยและ เขตป่าอนุรักษ์โดยรอบ

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านพะโท

บ้านพะโท เป็นชุมชนขนาดกลาง การตั้งถิ่นฐานเมื่อราว พ.ศ.2425 โดยมีผู้นำ คือ พะโท พาครอบครัวอพยพมาจากบ้านห้วยต้นนุ่น มาบุกเบิกที่ทำกิน เนื่องจากเห็นว่าบริเวณนี้มีความเหมาะสมสำหรับการทำนา ทำไร่ ชื่อหมู่บ้าน ได้ตั้งตามชื่อผู้นำ ต่อมาภายหลังมีชาวกะเหรี่ยงหลายครอบครัวอพยพเข้ามาสมทบ จนชุมชนมีขยายตัวมากขึ้น และส่วนหนึ่งได้อพยพย้ายออกไปตั้งหมู่บ้านในแห่งอื่น เช่น บ้านพะแซ โดยหลานชายของพะโท⁵⁰

ชุมชนแห่งนี้ชาวกะเหรี่ยงนับถือศาสนาคริสต์ มีโบสถ์วัดคาทอลิกนักบุญยอห์นอัครสาวก เป็นสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา มีงานสำคัญประจำปี คือ งานคริสต์มาส งานปัสกา และงานขึ้นปีใหม่

ชุมชนบ้านพะโ

ชุมชนบ้านห้วยโป่งเลา

หมู่ที่ 4 ตำบลแม็ก อำเภอยะม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ตั้งอยู่เชิงเขาฝั่งขวาของลำห้วยโป่งเลา มีที่ราบน้อย จึงมีพื้นที่นาไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นไร่ – สวน โดยรอบต่อเนื่องจากชุมชนไปตามไหล่เขาทางไกล บ้านห้วยโป่งเลา ห่างจากบ้านแม่อุ ระยะทาง 4.3 กิโลเมตร และบ้านห้วยปู อำเภอมะละนา ระยะทาง 8 กิโลเมตร โดยใช้ถนนระหว่างหมู่บ้าน เป็นถนนลูกรัง และคอนกรีตเสริมเหล็กเป็นบางช่วง สามารถเข้าออกได้ไม่ยากนัก

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่นาขนาดเล็กทางด้านใต้ลำห้วยโป่งเลา มีเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมห้วย เนินเขา และไหล่ตอย ใกล้ชุมชนเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำห้วย เขตป่าใช้สอยและเขตป่าอนุรักษ์โดยรอบ

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านห้วยโป่งเลา

บ้านห้วยโป่งเลา หรือ โกจ้อโก๊ะ๊ะ เริ่มก่อตั้งขึ้นจากการโยกย้ายชุมชนของชาวกะเหรี่ยงกลุ่มหนึ่งช่วงตั้งแต่ปี พ.ศ.2500 เป็นต้นมา กล่าวกันว่า เดิมทีมีชาวกะเหรี่ยงอยู่อาศัยกระจัดกระจายตามลำห้วยต่างๆในบริเวณนี้อยู่แล้ว โดยจะอยู่ลำพังในพื้นที่ทำกินของตนเอง⁵¹ แต่ก็มียายตัวเหมาสะ (ก่อเกอจา หรือ ทีเกอจา) ทำไร่อยู่ที่ห้วยแห้ง (ตาเคล่า) เป็นคนนำครอบครัวและชักชวนเพื่อนชาวกะเหรี่ยง 6 ครอบครัว ย้ายมาลงมารวมอยู่ด้วยกันที่บริเวณป่าขุ่น (แปะแะวปากา) แต่อยู่ได้ไม่นานก็เกิดโรคระบาด กอปรกับพื้นที่ไม่เหมาะกับการอยู่อาศัยมากนัก จึงย้ายไปที่เดลอตอแคะและกลาระยะหนึ่ง จึงขอย้ายกลับไปห้วยแห้ง แต่ก็อยู่ได้ไม่นานเนื่องจากห้วยแห้งกับที่ทำกินของตนมีระยะไกลกันมาก จึงตัดสินใจย้ายไปที่มอเลล่า แต่ก็ไม่สามารถอยู่ได้นานจึงกลับไปรวมกันอยู่ที่ห้วยแห้งอีกครั้ง

ในปี พ.ศ.2518 นายตา อพยพนำครอบครัวย้ายลงมาอยู่ที่บ้านห้วยโป่งเลา เนื่องจากมีสภาพพื้นที่ราบกว้างกว่า เป็นจุดกึ่งกลางระหว่างที่ทำกินกับตัวอำเภอขุนยวมซึ่งจะต้องไปติดต่องานราชการ ชุมชนแห่งนี้มีจำนวนคนเพิ่มขึ้นจึงได้จัดตั้งเป็นหมู่บ้าน มีการแต่งตั้งนายสมชาย ผ่องสติปัญญา เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ชาวบ้านบุกเบิกที่ทำกินและอาศัยอยู่ต่อเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้⁵²

ชาวกะเหรี่ยงชุมชนบ้านห้วยโป่งเลานับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกกันทั้งหมด ซึ่งเป็นคริสต์ศาสนิกชนเมื่อครั้งอาศัยอยู่ที่ห้วยแห้งแล้ว โดยมีบาทหลวงโรตี เป็นผู้เผยแผ่เข้าไปในครั้งนั้น ดังนั้น การประกอบพิธีกรรมในปัจจุบัน

จึงเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับคริสต์ศาสนาทั้งหมด มีโบสถ์วัดนักบุญเปโตรและเปาโล เป็นสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา จัดงานสำคัญประจำปี คือ งานใหม่ งานคริสต์มาส งานปัสกา และงานขึ้นปีใหม่

ชุมชนบ้านเปียงหลวง

หมู่ที่ 5 ตำบลแม็ก อำเภอนายูง จังหวัดแม่อองซอน

ตั้งอยู่บริเวณที่ราบสูง ไม่มีลำน้ำไหลผ่าน เป็นเพียงหมู่บ้านเดียวที่มีที่ตั้งอยู่ห่างไกลจากแหล่งน้ำ พื้นที่ทำกินจะเป็นไร่ – สวน โดยรอบต่อเนื่องจากชุมชนไปตามไหล่เขา บ้านป่าเปียงหลวง ห่างจากบ้านแม็ก ระยะทาง 4 กิโลเมตร และบ้านห้วยสำน ระยะทาง 5.5 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนหลวงแผ่นดิน 1337 โดยมีเส้นทางลัดไปยังบ้านห้วยคลองเซ ระยะทาง 3.2 กิโลเมตร เป็นถนนดินแดง และถนนคอนกรีตเสริมเหล็กบางช่วงที่ขึ้น – ลงไหล่เขา

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามเนินเขา และไหล่ดอย มีเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำห้วยห่างไกลออกไป เขตป่าอนุรักษ์ และเขตป่าอนุรักษ์โดยรอบ

บ้านเปียงหลวงหรือเคยเปอโค เป็นชุมชนของชาวกะเหรี่ยงขนาดกลาง แต่เดิมมาเรียกพื้นที่บริเวณนี้ว่า “ป่าเปียงหลวง” ลักษณะเป็นที่ราบลูกกระนวดขนาดกว้าง การตั้งชุมชนนำโดยบาทหลวงสนั่น สันติโนกุล ได้ชักชวนชาวบ้านในเขตตำบลแม็ก มาร่วมกันสร้างเป็นชุมชนที่อยู่อาศัย โดยท่านเป็นผู้สนับสนุนด้านงบประมาณสร้างประปาภูเขา โบสถ์และสิ่งก่อสร้างอื่นๆ สำหรับชาวบ้านที่ย้ายมาส่วนใหญ่เป็นชาวกะเหรี่ยงบ้านแม็กและบ้านห้วยสำน ล้วนเข้ามาบุกเบิกพื้นที่ทำไร่ – สวน การอพยพย้ายเข้าเป็นสาเหตุหลักของการเพิ่มจำนวนประชากรของชุมชนแห่งนี้ เมื่อชาวบ้านมาตั้งถิ่นฐานอยู่แล้วได้ตั้งชื่อชุมชนว่า เปียงหลวง โดยตัดคำว่า ป่า ออกไป เมื่อมีการก่อตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2527 โดยเลือกนายพะยู่ทุ กรองมีคุณ เป็นผู้นำศาสนา ผู้นำทางธรรมชาติ และผู้ใหญ่บ้าน⁵³

ชุมชนแห่งนี้ชาวกะเหรี่ยงนับถือศาสนาคริสต์ มีโบสถ์วัดคาทอลิกพระแม่มาเรีย เป็นสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา จัดงานสำคัญประจำปีที่ชาวคริสต์จะมาร่วมตัวกันที่ชุมชนแห่งนี้ คือ งานใหม่ งานคริสต์มาส งานปัสกา และงานขึ้นปีใหม่

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านป่าเปียงหลวง

ชุมชนบ้านพะแช่

หย่อมบ้านของบ้านพะโท

ตั้งอยู่บริเวณเนินเขาฝั่งซ้ายของลำห้วยสำน พื้นที่ทำนา ไร่ – สวน จะอยู่ห่างออกไปจากตัวหมู่บ้านตามไหล่เขา และที่ราบข้างลำห้วย บ้านพะแช่ ห่างจากบ้านพะโท ระยะทาง 2.8 กิโลเมตร และบ้านห้วยสำน ระยะทาง 4.5 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางระหว่างหมู่บ้าน เป็นถนนดินแดง ลัดเลาะตามเชิงเขาและข้ามลำห้วยเป็นแห่งๆ การเดินทางเข้าถึงได้ยากในฤดูฝน ส่วนฤดูแล้งจะใช้เวลาค่อนข้างนานเนื่องจากต้องลัดเลาะไปตามภูเขาและลำห้วย

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามลำห้วยม่วง - ห้วยสำน เนินเขา และไหล่ตอย มีเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาน้ำในลำห้วย เขยป่าใช้สอย เขตป่าอนุรักษ์ และเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

หมู่บ้านพะแช่ เริ่มตั้งเมื่อปี พ.ศ.2512 โดยการนำของนายพะแช่ รักบ้านเรา ที่ย้ายครอบครัวมาจากบ้านพะโท ต่อมา มีชาวกะเหรี่ยงจำนวน 5 ครอบครัวอพยพมาจากบ้านห้วยม่วงมาขอบุกเบิกที่ทำกินและปลูกบ้านเรือนอาศัยอยู่ เนื่องจากมีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าที่เดิม ต่อมาราวปี พ.ศ.2520 มีชาวกะเหรี่ยงอีก 8 ครอบครัว อพยพจากชายแดนฝั่งพม่าเข้ามาขออาศัยอยู่ด้วย ปัจจุบันบ้านพะแช่ยังไม่ได้มีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ เป็นหย่อมบ้านของบ้านพะโท⁵⁴

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านพะแ่

ชุมชนแห่งนี้ชาวกะเหรี่ยงนับถือศาสนาคริสต์ มีโบสถ์วัดคาทอลิกนักบวชกาเรต์และนักบุญดอนบอสโก เป็นสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา จัดงานสำคัญประจำปี คือ งานคริสต์มาส และงานขึ้นปีใหม่

ชุมชนบ้านร่มเย็น

ห้วย่อมบ้านของบ้านห้วยส้าน

ตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาฝั่งขวาของลำห้วยคี่ เป็นที่ราบขนาดเล็กกระจายตัวไปตามลำห้วยสำหรับทำนา ส่วนพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องจากชุมชนไปตามไหล่เขา บ้านร่มเย็น ห่างจากบ้านห้วยต้นนุ่น ระยะทาง 7.8 กิโลเมตร และบ้านห้วยส้าน ระยะทาง 5.5 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนหลวงแผ่นดิน 1337

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีทุ่งนากระจายตัวไปสองริมฝั่งลำห้วยคี่ ส่วนเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามลำห้วย เนินเขา และไหล่ตอย เขตป่าอนุรักษ์ตอนเหนือของแม่น้ำ และเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

ลำห้วยคี่แห่งนี้ มีชาวกะเหรี่ยงตั้งถิ่นฐานมายาวนานกว่า 250 ปี เป็นเส้นทางเดินผ่านหรือการค้าระหว่างขุนยวม - ห้วยต้นนุ่น - รัฐยางแดงมาแต่โบราณ สำหรับชุมชนที่ตั้งมาถึงปัจจุบันนี้เริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2450 โดยมีนายถือพา เป็นผู้

บุกเบิกและเข้ามาตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ในที่ของตนเองก่อน ต่อมาชาวกะเหรี่ยงหลายครอบครัวซึ่งกระจายตัวอยู่ในลำห้วยร่มเย็น ได้เริ่มย้ายเข้ามาขอร่วมอาศัยอยู่ด้วย เนื่องจากที่ดินทำกินเริ่มขาดแคลน ขาดความอุดมสมบูรณ์ และผีसाงเจ้าที่บังเกิดให้เหตุ การรวมตัวกันทำให้เกิดเป็นชุมชนขึ้นมา โดยเรียกชื่อว่า ห้วยคี กระทั่งในปี พ.ศ. 2542 เมื่อจัดตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ จึงตั้งชื่อใหม่ด้วยตามแหล่งถิ่นฐานเดิมที่จากมา คือ บ้านร่มเย็น⁵⁵

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านร่มเย็น

กลุ่มมิชชันนารีเข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา ทำให้ชุมชนแห่งนี้ชาวกะเหรี่ยงนับถือศาสนาคริสต์ทั้งหมด มีโบสถ์วัดคาทอลิกนักบุญอันเดร เป็นสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา จัดงานสำคัญประจำปี คือ งานคริสต์มาส และงานขึ้นปีใหม่

ชุมชนบ้านแม่ข่อ

หย่อมบ้านของบ้านแม่กิ๊

ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มฝั่งซ้ายลำน้ำห้วยแม่ข่อ เป็นที่ราบขนาดเล็กกระจายตัวไปตามลำห้วยสำหรับทำนา ส่วนพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องจากชุมชนไปตามไหล่เขา และเขตป่าชุมชน บ้านแม่ข่อ ห่างจากบ้านแม่กิ๊ ระยะทาง 4.5 กิโลเมตร และบ้านห้วยโป่งเลา ระยะทาง 4.3 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามลำห้วยแม่ข่อ เนินเขา และไหล่ตอย ใกล้เคียงชุมชนเป็น เขตป่าใช้สอยของชุมชน และเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

บ้านแม่ข่อ หรือ พะวะคา เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดกลาง ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2504 โดยมีนายพะวะคาจะ เป็นผู้เข้ามาตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ในที่ของตนเอง ก่อน อยู่ได้ประมาณ 2 ปี ได้เสียชีวิตลง ต่อมา มีนายพะซุขอ ได้เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ในที่ทำกินของตนเองด้วย ซึ่งอยู่ริมลำห้วยแม่ข่อ ต่อมาจึงมีชาวกะเหรี่ยงอีกหลายครอบครัวเข้ามาขอตั้งบ้านเรือนอยู่ด้วยทำให้เกิดเป็นชุมชนขึ้นมา โดยเรียกชื่อว่า แม่ข่อ กระทั่งจัดตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ⁵⁶

ชาวชุมชนแม่ข่อนับถือศาสนาคริสต์กันทั้งหมด มีโบสถ์วัดนักบุญยอร์นบับติสต์ สำหรับทำพิธีกรรมทางศาสนา โดยไม่นับถือจารีตและประเพณีแบบดั้งเดิมแล้ว

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านแม่ข่อ

ชุมชนบ้านห้วยคลองเซ

ห้วยแม่บ้านของบ้านแม่กี้

บ้านห้วยคลองเซ ห่างจากบ้านแม่กี้ ระยะทาง 6 กิโลเมตร และบ้านห้วยขาน ระยะทาง 3.55 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนหลวงชนบทหมายเลข 1337

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีทุ่งนาขนาดเล็กริมฝั่งลำห้วยคลองเซ ส่วนเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามลำห้วย เนินเขา และไหล่ตอย ใกล้ชุมชนเป็น เขตป่าใช้สอยและเขตป่าอนุรักษ์โดยรอบ

บ้านห้วยคลองเซ เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงชาวเล็ก ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2500 โดยนายหม่อทู่ กองฉิมใหญ่ และนายเอาะคาโพ สุวรรณชวนชื่น ได้นำครอบครัว เดินทางจากบ้านแม่กิ๊ มาบุกเบิกที่ทำกินและตั้งเรือนพักอาศัย ภายหลังมีครอบครัว อื่นๆที่มีที่ทำกินในละแวกใกล้เคียงมาร่วมตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ร่วมกัน ได้ตั้งชื่อชุมชน ตามลำห้วยที่ไหลผ่านคือ ห้วยคลองเซ มีสถานภาพเป็นหย่อมบ้านของบ้านแม่กิ๊

ชาวชุมชนบ้านห้วยคลองเซ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และนับถือศาสนา คริสต์ทั้งหมด มีโบสถ์วัดนักษบุญเนอเวฟา สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ยังคง ประเพณีและพิธีกรรมแบบดั้งเดิมบางอย่างไว้ เช่น การมัดมือ เป็นต้น⁵⁷

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านห้วยคลองเซ

ชุมชนในเขตตำบลแม่ยวมน้อย

ชุมชนบ้านหัวปอน

หมู่ที่ 1 ตำบลแม่ยวมน้อย อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ตั้งอยู่ติดเชิงเขาริมฝั่งด้านขวาของลำน้ำปอน พื้นที่นาอยู่ฝั่งตรงข้ามใน ลักษณะของนาขั้นบันได ส่วนไร่ – สวนจะมีพื้นที่ต่อเนื่องจากชุมชนไปตามไหล่ตอย

บ้านห้วยปอน เป็นชุมชนบนที่สูง อยู่ต้นน้ำของสายน้ำปอน ห่างจากบ้านแม่หาด ระยะทาง 4.2 กิโลเมตร บ้านแม่ฮ่อ 5.8 กิโลเมตร และบ้านห้วยตองจิ่ง ระยะทาง 8.1 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่โล่งกว้างเป็นทุ่งนาทางด้าน ตะวันออกโอบล้อมเนินเขาริมฝั่งแม่น้ำปอน ต่อด้วยเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตาม ริมแม่น้ำ เนินเขา และไหล่ตอย ใกล้เคียงชุมชนเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในแม่น้ำ เขตป่าใช้ สอยของชุมชน และเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านห้วยปอน

บ้านห้วยปอน หรือ มุโปคี เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงดั้งเดิมที่มีความเก่าแก่ ที่สุดในที่นี้ เชื่อกันว่า ก่อตั้งขึ้นเมื่อราวปี พ.ศ.2390 โดยชาวกะเหรี่ยงที่อพยพเข้ามา ตั้งถิ่นฐานในชุมชนดั้งเดิมของชาวลัวะ ซึ่งมีชาวกวัดร้างอยู่ 4 แห่ง ปัจจุบันคงเหลือ เพียงแห่งเดียว ที่ได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์แล้ว ชาวชุมชนห้วยปอนรุ่นหลังมักจะ อพยพย้ายไปบุกเบิกหาที่ทำกินห่างไกล เนื่องจากพื้นที่รอบๆถูกครอบครองจน หมดแล้ว ส่งผลให้เกิดการย้ายถิ่นฐานออกไปด้วย จึงเป็นชุมชนที่มีเครือญาติอาศัยอยู่ ในชุมชนหลายๆแห่ง ชาวบ้านที่นี่ยังประกอบอาชีพการเกษตรกรรมเป็นหลัก เน้น การผลิตเพื่อยังชีพโดยเฉพาะการทำนา เป็นหมู่บ้านที่มีฐานะทางเศรษฐกิจในเกณฑ์ดี และยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิม และพึ่งพาอาศัยแบบเครือญาติเป็นสำคัญ⁵⁸

ชุมชนแห่งนี้ชาวกะเหรี่ยงนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ มีที่นับถือศาสนาคริสต์บ้าง มีวัดพระธรรมจาริกบ้านห้วยปอน เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม มีงานสำคัญประจำปี คือ งานเข้าหว่า (เข้าพรรษา) และงานออกหว่า (เข้าพรรษา)

พระธาตุเจดีย์สร้างใหม่บนฐานของวัดร้าง

ชุมชนบ้านแม่โกปี

หมู่ที่ 2 ตำบลแม่ยวมน้อย อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บ้านแม่โกปีเป็นชุมชนบนที่สูง อยู่ต้นน้ำของน้ำแม่โกปี ห่างจากบ้านโชโต (หัวแม่ลาเกะใต้) ระยะทาง 5 กิโลเมตร บ้านห้วยมะบวบ ระยะทาง 5.9 กิโลเมตร และบ้านมะหินหลวง ระยะทาง 4.7 กิโลเมตร สามารถใช้เส้นทางถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นถนนดินแดง คดโค้ง แคบ และสูงชัน ไม่สามารถเข้าถึงได้ในฤดูฝน

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมน้ำแม่โกปี เนินเขา และไหลลัดต่อย ไกลชุมชนเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในแม่น้ำ เขตป่าใช้สอยของชุมชน และเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

บ้านแม่โกปี หรือ โกปีคี (ภาษากะเหรี่ยง) เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดใหญ่ ตั้งขึ้นเมื่อราว ปี พ.ศ.2440 บรรพบุรุษที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานที่นี่เนื่องจากการบุกเบิกทำไร่ ด้วยมีความห่างไกลจากชุมชนเดิม จึงเลือกที่จะสร้างบ้านพักอาศัยอยู่ตามพื้นที่ของตนเอง ต่อมาเมื่อชาวบ้านเริ่มเข้ามาบุกเบิกกันมากขึ้น จึงรวมกันสร้างชุมชนขึ้น ค่อยๆขยายตัวจนถึงปัจจุบันนี้ ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำการเกษตรกรรมเพื่อยัง

ชีพ เนื่องจากเป็นชุมชนต้นน้ำ จึงเน้นการรักษาทรัพยากรธรรมชาติของป่าโดยรอบของชุมชน⁵⁹

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านแม่วโกปี

ชาวบ้านนับถือทั้งศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ กลุ่มที่นับถือพุทธนั้นยังคงความเชื่อเรื่องผี และประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องอยู่ มีอาศรมธรรมจาริกบ้านแม่วโกปีเป็นศูนย์กลาง ส่วนชาวคริสต์มีวัดคาทอลิก นิกายคอมมิวนิสต์ไฮ เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมของชาวคริสต์

ชุมชนบ้านหว่าโน

หมู่ที่ 3 ตำบลแม่วามน้อย อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีห้วยอมบ้านคือ บ้านห้วยตองจิ่ง

บ้านหว่าโน เป็นชุมชนบนที่สูง ห่างจากบ้านทางปอน ระยะทาง 14.4 กิโลเมตร และบ้านห้วยตองจิ่ง ระยะทาง 1.75 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นถนนดินแดง – ลูกลั่ง ยากต่อการเข้าถึงในฤดูฝน

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่โล่งกว้างเป็นทุ่งนาทางด้านเหนือ - ตะวันตก ทั้งสองริมฝั่งแม่น้ำปอน ต่อด้วยเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมแม่น้ำเนินเขา และไหลต่อย ไกลชุมชนเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในแม่น้ำ เขตป่าใช้สอยของชุมชน และเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

บ้านหว้าโน เป็นชุมชนดั้งเดิมและมีความเป็นมายาวนานแห่งหนึ่งของชาว
กะเหรี่ยงในขุนยวม ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2420 เป็นชุมชนขยายตัวจากชาวบ้านที่
อพยพย้ายถิ่นมาจากบ้านหัวปอนเป็นส่วนใหญ่ ภายหลังมีบ้านที่มาจากหมู่บ้านอื่นๆ
แรกเริ่มมีนายหว้าโน เป็นผู้นำชาวกะเหรี่ยงอีก 6 ครอบครัว เข้ามาบุกเบิกที่ทำกิน
และสร้างบ้านพักอาศัย เนื่องจากเห็นว่า สภาพพื้นที่บริเวณนี้มีที่ราบกว้างเหมาะสม
กับการบุกเบิกขยายเป็นพื้นที่ได้จำนวนมาก ทั้งยังอยู่ในตำแหน่งที่มีลำห้วยแม่หาด
ไหลมาบรรจบกับน้ำปอน ทำให้น้ำใช้ตลอดปี เมื่อมีการตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ
จึงนำชื่อของผู้ก่อตั้งมาเป็นชื่อบ้าน เรียกว่า บ้านหว้าโน ปัจจุบันมีบ้านห้วยตองจึงเป็น
หย่อมบ้าน

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านหว้าโน

ชุมชนบ้านหว้าโน เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่
ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม มีอาศรมธรรมจาริกบ้านหว้าโนเป็นศูนย์กลางของ
ชาวพุทธ ซึ่งกลุ่มนี้ยังมีการประกอบประเพณีและพิธีกรรมแบบดั้งเดิมด้วย เช่น การ
มัดมือ การแต่งงาน เป็นต้น ส่วนชาวคริสต์จะไปประกอบพิธีกรรมที่โบสถ์บ้านแม่แจ้
ในบางโอกาส⁶⁰

ชุมชนบ้านแม่ออ

หมู่ที่ 4 ตำบลแม่ยมน้อย อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บ้านแม่ออ ห่างจากบ้านห้วยปอนระยะทาง 5.8 กิโลเมตร และบ้านแม่หาด 4 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านแม่ออ

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่นาขนาดเล็กกระจายตัวตามลำน้ำปอนและห้วยแม่ออ ต่อด้วยเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมแม่น้ำ เนินเขา และไหล่ตอย ใกล้ชุมชนเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในแม่น้ำ เขตป่าใช้สอยของชุมชน และเขตป่าอนุรักษ์โดยรอบ

บ้านแม่ออ เป็นชุมชนดั้งเดิมของชาวกะเหรี่ยงที่นับถือพุทธศาสนา ตั้งเมื่อราวปี พ.ศ.2440 โดยอพยพมาจากที่ตั้งเดิมซึ่งอยู่ติดกับลำห้วยแม่ออ ได้ย้ายขึ้นมาตั้งอยู่บนสันเขา เนื่องจากจำนวนคนเพิ่มขึ้น และพื้นที่เดิมคับแคบไม่พอกับการตั้งบ้านเรือน ชาวบ้านทำการเกษตรแบบยังชีพ⁶¹

ชุมชนแห่งนี้ชาวกะเหรี่ยงนับถือศาสนาพุทธ มีอาศรมธรรมจาริกบ้านแม่ออ เป็นศูนย์กลางประกอบพิธีกรรม มีงานสำคัญประจำปี คือ งานเข้าหว่า (เข้าพรรษา) และงานออกหว่า (ออกพรรษา) โดยยังคงรักษาขนบธรรมเนียมดั้งเดิมควบคู่ไปด้วย

ชุมชนบ้านแม่แจ๊ะ

หมู่ที่ 5 ตำบลแม่วมน้อย อำเภอยางชุม จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีห้วยบ้าน คือ บ้านห้วยโป่ง

บ้านแม่แจ๊ะ เป็นชุมชนบนที่สูง ห่างจากบ้านห้วยโน ระยะทาง 4.5 กิโลเมตร บ้านห้วยโป่ง ระยะทาง 3.3 กิโลเมตร และบ้านห้วยมะบวบ ระยะทาง 4.5 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นถนนดินแดง คดโค้ง แคบ และ สูงชัน ไม่สามารถเข้าถึงได้ในฤดูฝน

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่โล่งกว้างเป็นทุ่งนาไกลจากหมู่บ้าน ไปทางเหนือริมฝั่งห้วยแม่แจ๊ะ ต่อด้วยเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามลำห้วย เนิน เขา และไหล่ตอย ใกล้ชุมชนเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในแม่น้ำ เขตป่าใช้สอยของ ชุมชน และเขตป่าอนุรักษ์โดยรอบ

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านแม่แจ๊ะ

บ้านแม่แจ๊ะ หรือ แจ๊ะคี เป็นชุมชนชาวกระเหรี่ยงขนาดกลาง ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2509 มีนายวิชา กงล้อเงิน เป็นผู้เริ่มมาบุกเบิกหาพื้นที่ที่เหมาะสมในการทำกิน และได้ตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยเป็นคนแรก เนื่องจากมีระยะทางไกลจากชุมชนเดิม ต่อมาได้ชักชวนและมีชาวกระเหรี่ยงมาขอร่วมอยู่อาศัยด้วย เช่น บ้านห้วยโป่ง บ้านห้วยมะบวบ บ้านมะหินหลวง เป็นต้น เนื่องจากที่ตั้งของชุมชนอยู่ติดกับลำห้วยซึ่งมีสภาพชื้นแฉะ ชาวบ้านจึงเรียกชื่อลำห้วยว่า ห้วยแม่แจ๊ะ (แจ๊ะ หมายถึง แฉะ) เมื่อมีการจัดตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ จึงตั้งชื่อว่า บ้านแม่แจ๊ะ และยังมีบ้านห้วยโป่งเป็นหย่อมบ้าน⁶²

ชาวกะเหรี่ยงชุมชนบ้านแม่แจ๊ะ มีทั้งนับถือศาสนาคริสต์และศาสนาพุทธ มีโบสถ์วัดคาทอลิกพระแม่มาเรียเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมของชาวคริสต์ และศาสนาพุทธ มีสำนักสงฆ์แม่แจ๊ะ เป็นศูนย์กลางของชาวพุทธ ซึ่งยังเป็นกลุ่มที่รักษาประเพณีและพิธีกรรมบางประการไว้ เช่น การมัดมือ เป็นต้น

ชุมชนบ้านแม่หาด

หมู่ที่ 6 ตำบลแม่วามน้อย อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บ้านแม่หาด เป็นชุมชนบนที่สูง อยู่ต้นน้ำของลำห้วยแม่หาด ห่างจากบ้านหัวปอนระยะทาง 4.2 กิโลเมตร บ้านแม่ฮ่อ 4.8 กิโลเมตร และบ้านหัวตองจิ่งระยะทาง 8.1 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านแม่หาด

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่โล่งกว้างเป็นทุ่งนาทางด้านตะวันออกสองฝั่งห้วยแม่หาด ส่วนเขตพื้นที่ไร่ – สวน ไกลจากชุมชนออกไป มีเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาน้ำเย็นน้ำ เขตป่าใช้สอย และเขตป่าอนุรักษ์โดยรอบ

บ้านแม่หาด หรือ เกอซอจีคี มีความหมายว่า ช้างวิ่ง เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดเล็ก ก่อตั้งเมื่อราว ปี พ.ศ.2460 มีนายพ้อส่วยฮอ เป็นผู้ก่อตั้งและผู้นำชาวกะเหรี่ยงหลายครอบครัวอพยพย้ายถิ่นจากบ้านหัวปอน เข้ามาบุกเบิกที่นาและไร่สวน ด้วยระยะทางที่ค่อนข้างไกล จึงเริ่มชักชวนชาวบ้านในละแวกมารวมตัวกัน

และตั้งเป็นชุมชนขึ้นมา ชาวกะเหรี่ยงชุมชนนี้มีทั้งที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก คือ ทำนา ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์ เน้นระบบการผลิตแบบยังชีพ⁶³

ชุมชนแห่งนี้ชาวกะเหรี่ยงนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่และมีบ้างที่นับถือศาสนาคริสต์ มีพระธรรมจาริกบ้านแม่หาด เป็นศูนย์กลางทางจิตใจของชุมชน ประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา และยังรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีแบบดั้งเดิมอยู่ เช่น การมัดมือ เป็นต้น

ชุมชนบ้านห้วยมะบวบ

หมู่ที่ 7 ตำบลแม่ยวมน้อย อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บ้านห้วยมะบวบ เป็นชุมชนบนที่สูง ห่างจากบ้านแม่แจ่ม ระยะทาง 4.5 กิโลเมตร บ้านห้วยไม้ซาง 3.1 กิโลเมตร บ้านแม่โกปี 5.9 กิโลเมตร และบ้านโชโต ระยะทาง 8 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นถนนดินแดง คดโค้ง แคบ และสูงชัน ไม่สามารถเข้าถึงได้ในฤดูฝน

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านห้วยมะบวบ

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่นาทางด้านตะวันออกริมฝั่งลำห้วยมะบวบ ต่อด้วยเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมลำห้วย เนินเขา และไหล่ตอย

ใกล้ชุมชนเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในแม่น้ำ เขตป่าใช้สอยของชุมชน และเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

บ้านห้วยมะบวบ หรือ เตอะโกคี เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดเล็ก ตั้งขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ.2460 แรกเริ่มมีเพียงครอบครัวเดียวที่เข้ามาทำไร่และสร้างบ้านพักอาศัย ต่อมาหลายครอบครัวอพยพมาจากหมู่บ้านใกล้เคียงเข้ามาบุกเบิกที่ทำกินในบริเวณเดียวกัน จึงตัดสินใจสร้างเป็นชุมชนอยู่ด้วยกัน เนื่องจากไม่ต้องการเดินทางไปมา ระหว่างไร่นากับชุมชนเดิมที่อยู่ค่อนข้างห่างไกล เมื่อแรกนั้นชาวบ้านนิยมปลูกต้นบวบอยู่เป็นจำนวนมาก จึงนำมาตั้งเป็นชื่อของลำห้วยที่ไหลผ่านไร่นา กระทั่งเมื่อจัดตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ จึงตั้งชื่อชุมชนว่า ห้วยมะบวบ ตามชื่อของลำห้วย⁶⁴

ชุมชนแห่งนี้ชาวกะเหรี่ยงส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีบางที่นับถือศาสนาคริสต์ มีสำนักสงฆ์บ้านห้วยมะบวบ เป็นศูนย์กลางประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ในส่วนของชาวพุทธนั้นยังรักษาประเพณีและพิธีกรรมแบบดั้งเดิมไว้เช่น การมัดมือ เป็นต้น

ชุมชนบ้านหัวแม่ลาเกะ

หมู่ที่ 8 ตำบลแม่ยวมน้อย อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน มี 2 หย่อมบ้าน คือ บ้านหัวแม่ลาเกะ และบ้านหัวแม่ลาเกะใต้ (โซโต)

บ้านหัวแม่ลาเกะ เป็นชุมชนบนที่สูง อยู่ต้นน้ำของน้ำแม่ลาเกะ ห่างจากบ้านโซโต ระยะทาง 3 กิโลเมตร เมื่อข้ามยอดเขาไปอีกด้านจะเป็นเขตอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ สามารถใช้เส้นทางถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นถนนดินแดง คดโค้ง แคบ และสูงชัน ไม่สามารถเข้าถึงได้ในฤดูฝน

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมน้ำแม่ลาเกะ เนินเขา และไหล่ตอย ใกล้ชุมชนเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในแม่น้ำ เขตป่าใช้สอยของชุมชน และเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

บ้านหัวแม่ลาเกะ หรือ เหล่อเกะคี เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดเล็ก ก่อตั้งขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ.2420 มีนายเตาะฟือ เป็นผู้นำครอบครัวเข้ามาตั้งบ้านเรือนในที่ไร่ของตนเอง พร้อมกับครอบครัวชาวกะเหรี่ยงอีก 3 ครอบครัว เนื่องจากพื้นที่ทำกินนี้อยู่ห่างไกลจากชุมชนเดิมมาก จึงเลือกที่จะมาตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างถาวร⁶⁵

ได้เดินทางมาถึงสถานที่แห่งนี้ซึ่งใกล้กับลำห้วยตองจิ่งและแม่น้ำปอน เห็นว่าเป็นที่ราบ มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งดินและน้ำ จึงตั้งบ้านเรือนและเริ่มบุกเบิกที่นา - ไร่ของตนเอง ต่อมาเมื่อครอบครัวชาวกะเหรี่ยงอีกหลายครอบครัวมารวมอยู่อาศัยและบุกเบิกที่ทำกินด้วย ให้ชื่อว่า ห้วยตองจิ่ง เนื่องจากลำห้วยมีต้นตองจิ่ง (ต้นเคล้า / ต้นแห่) ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก เมื่อจัดตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ จึงตั้งชื่อตามสถานที่ของลำห้วย และมีสถานภาพเป็นหย่อมบ้านของบ้านหว่าโน

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านห้วยตองจิ่ง

ชาวชุมชนห้วยตองจิ่งทั้งหมดนับถือศาสนาคริสต์ มีโบสถ์วัดนักบุญยอเซฟ เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ส่วนประเพณีและพิธีกรรมดั้งเดิมยังคงไว้บางอย่าง เช่น การมัดมือ เป็นต้น มีบุคคลสำคัญของชุมชนคือ นายหม่อแฮ ชมชนะชัย⁶⁶

ชุมชนบ้านห้วยโป่ง

เป็นหย่อมบ้านบ้านแม่แจ๊ะ

บ้านห้วยโป่ง เป็นชุมชนบนที่สูง ห่างจากบ้านหว่าโน ระยะทาง 1.75 กิโลเมตร และบ้านแม่ฮ่อ ระยะทาง 5.8 กิโลเมตร สามารถใช้เส้นทางถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นถนนดินแดง คดโค้ง มีบางโค้งที่ลาดชันจะเทลาดคอนกรีตไว้ สามารถเข้าถึงได้แต่ยากลำบากในฤดูฝน

ban hual pong (Ban Hual Pong)

Google Earth
Data 2015 Satellite Imagery © 2015

© 2021 edition
Harvard Living Museum Team
6/1/3

Base map : Google Earth Pro

ศูนย์นิเวศน์วัฒนธรรม (Khun Tsom Living Museum)

บ้านห้วยโป่ง เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดเล็ก ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2500 มีนายสุพล วงศ์พรพะ เป็นชาวกะเหรี่ยงนำครอบครัวอพยพมาบุกเบิกที่ทำกินและตั้งบ้านเรือนพักอาศัย ใกล้กับลำห้วย ต่อมา มีครอบครัวชาวกะเหรี่ยงอีกหลายครอบครัวมาร่วมอยู่อาศัยและบุกเบิกที่ทำกินด้วย เมื่อชุมชนมีจำนวนคนมากขึ้นและขยายตัวของพื้นที่อยู่อาศัย ทำให้คับแคบดังนั้นบางครอบครัวจึงย้ายไปอยู่ที่ชุมชนบ้านแม่แจ๊ะ ลำห้วยแห่งนี้มีน้ำและดินอุดมสมบูรณ์ มักมีสัตว์ป่ามากินอยู่มาก จึงเรียกว่า ห้วยโป่ง เมื่อมีการจัดตั้งหมู่บ้านจึงนำชื่อลำห้วยมาใช้เป็นชื่อหมู่บ้านด้วย มีสถานภาพเป็นหย่อมบ้านของบ้านแม่แจ๊ะ

ชุมชนบ้านหัวแม่ลาเกะใต้

85

บ้านหัวแม่ลาเก๊ะใต้ เป็นชุมชนบนที่สูง ห่างจากบ้านหัวแม่ลาเก๊ะ (หัวแม่ลาเก๊ะเหนือ) ระยะทาง 3 กิโลเมตร และบ้านแมโกปี ระยะทาง 5 กิโลเมตร สามารถใช้เส้นทางถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นถนนดินแดง คดโค้งตามยอดดอย มีบางแห่งที่ลาดชันมาก ยากต่อการเข้าถึงในฤดูฝนหรือช่วงเวลาที่มีฝนตก

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านหัวแม่ลาเก๊ะใต้

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมน้ำ แม่ลาเก๊ะนินเขา และไหลตอย ไกล่ชุมชนเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในแม่น้ำ เขตป่าใช้สอยของชุมชน และเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

บ้านหัวแม่ลาเก๊ะใต้ หรือ แมโขโต เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดเล็ก ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2420 ช่วงเวลาเดียวกันกับบ้านหัวแม่ลาเก๊ะ มีนายโขโต เป็นชาวกะเหรี่ยงนำครอบครัวอพยพมาบุกเบิกที่ทำกินและตั้งบ้านเรือนพักอาศัย ต่อมาครอบครัวชาวกะเหรี่ยงอีกหลายครอบครัวมาร่วมอยู่อาศัยและบุกเบิกที่ทำกินด้วย อยู่อาศัยมาจนหลายรุ่นจนถึงปัจจุบัน เมื่อมีการจัดตั้งหมู่บ้านจึงรวมกับบ้านหัวแม่ลาเก๊ะและมีสถานภาพเป็นหย่อมบ้าน

ชาวชุมชนหัวแม่ลาเก๊ะใต้ ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมแบบยังชีพ และนับถือศาสนาคริสต์ มัตคริสต์จักรบ้านหัวแม่ลาเก๊ะใต้ตั้งภายในหมู่บ้าน ยังคงประเพณีและความเชื่อดั้งเดิมไว้เช่น การมัดมือ เป็นต้น⁶⁸

ชุมชนในเขตตำบลแม่อุคหลวง

ชุมชนบ้านคำสุข

หมู่ที่ 1 ตำบลแม่อุคหลวง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ มีหมู่บ้าน คือ บ้านน้ำจืด

บ้านคำสุข เป็นชุมชนบนที่สูง มีที่ตั้งเป็นชุมชนแรกก่อนเข้าสู่เมืองขุขันธ์ มบนเส้นทางถนนหลวงแผ่นดิน 1263 มีระยะทางห่างจากบ้านแม่อุคหลวง 1.2 กิโลเมตร และบ้านแม่อุคน้อย 1 กิโลเมตร ทางสัญจรระหว่างหมู่บ้านเป็นถนนลูกรัง แต่ก็เข้าถึงได้ไม่ยากนัก

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่นาทางขนาดเล็กด้านตะวันตกริมฝั่งแม่น้ำยม ต่อด้วยเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมแม่น้ำ เนินเขา และไหลลัดเลาะเขตป่าใช้สอยของชุมชน และเขตป่าอนุรักษ์โดยรอบ

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านคำสุข

บ้านคำสุข หรือ หม้ออยู่โพโก๊ะ ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2434 โดยมีนายคำสุข สุขใจ (เดิมชื่อ คาสุ) นำครอบครัวอพยพย้ายจากบ้านแม่อุคน้อยเข้ามาบุกเบิกหาที่ทำกิน เมื่อจัดตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ จึงนำชื่อผู้นำคนแรกมาใช้ตั้งเป็นชื่อหมู่บ้าน แต่เนื่องจากคำว่า คาสุ ไม่เป็นที่เข้าใจทางภาษาไทย จึงเปลี่ยนให้เป็น “คำสุข” ปัจจุบัน⁶⁹

ชาวบ้านมีทั้งนับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ มีโบสถ์นักบุญมัทธาเลนา เป็นสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา ทั้งหมดยังรักษาประเพณีและพิธีกรรมดั้งเดิมไว้ คือ การมัดมือ ซึ่งจะทำขึ้นปีละ 2 ครั้ง

ชุมชนบ้านหัวแม่สุริน

หมู่ที่ 2 ตำบลแม่อุคหลวง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ มี 6 หย่อมบ้าน คือ บ้านหัวชะ (บ้านอาพร) บ้านพะยอม บ้านกะโน บ้านแม่สุรินน้อย บ้านสามหลัง และบ้านแม่อุคน้อย

บ้านหัวแม่สุริน เป็นชุมชนบนที่สูง บริเวณต้นน้ำของน้ำแม่สุริน ห่างจากบ้านหัวชะ ระยะทาง 3 กิโลเมตร และบ้านสามหลัง ระยะทาง 2 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางหลวงชนบท มส. 4009

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่โล่งกว้างเป็นทุ่งนาทางด้านตะวันออกตามลำน้ำแม่สุริน ต่อด้วยเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมแม่น้ำ เนินเขา และไหล่ตอย ใกล้ชุมชนเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในแม่น้ำ เขตป่าใช้สอย เขตป่าอนุรักษ์ และเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านหัวแม่สุริน

บ้านหัวแม่สุริน หรือ เสือลิคี (แปลว่า หนองปลิง) เดิมมีชื่อเรียกว่า พะเบือเย เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดเล็ก ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2450 มีนายนะโพ เป็นผู้นำ

ของชุมชน ที่เข้ามาบุกเบิกที่ทำกินและสร้างบ้านเรือนพักอาศัย เมื่อจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นและสภาพพื้นที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการขยายชุมชน ชาวบ้านหลายครอบครัวจึงย้ายออกไปตั้งชุมชนแห่งใหม่ในบริเวณใกล้เคียง เช่น บ้านหัวชะ บ้านหัวแม่สุรินน้อย เป็นต้น ซึ่งมีสถานภาพเป็นหย่อมบ้าน และมีหัวหน้าในแต่ละชุมชนคอยช่วยเหลือผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ⁷⁰

ชาวชุมชนบ้านหัวแม่สุรินมีทั้งนับถือศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และผีบรรพบุรุษ มีธรรมจาริกบ้านหัวแม่สุรินเป็นศูนย์กลางของชาวพุทธ ส่วนที่ยังคงประกอบพิธีกรรมร่วมกันคือ ประเพณีผูกข้อมือ ซึ่งจะทำ 2 ครั้งในรอบปี

ด้วยเหตุที่ชุมชนแห่งนี้มีการตั้งถิ่นฐานมายาวนานและชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมที่เน้นการทำนา จึงส่งผลต่อการขยายพื้นที่บริเวณสองฝั่งของลำน้ำแม่สุรินที่มีการลดหลั่นของผืนนาในลักษณะขั้นบันได ซึ่งส่งผลต่อสภาพภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมของชุมชนแห่งนี้ในปัจจุบัน จนได้รับการส่งเสริมและมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมภูมิทัศน์ในชุมชนโดยตลอดระหว่างช่วงฤดูทำนา ตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึงเดือนพฤศจิกายน

ชุมชนบ้านปางตอง

หมู่ที่ 3 ตำบลแม่อุคอหลวง อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บ้านปางตอง เป็นชุมชนบนที่สูง บริเวณต้นน้ำของน้ำแม่ยวม ห่างจากบ้านแม่ยวมหลวง ระยะทาง 4 กิโลเมตร และบ้านแม่อุคอ ระยะทาง 3 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางหลวงชนบท ม.ส. 4009

ประเพณีขึ้นปีใหม่ของชาวม้งบ้านปางตอง

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่เขตพื้นที่ไร่ – สวน โอบล้อมโดยรอบ
ริมแม่น้ำ เนินเขา และไหล่ตอย เขตป่าชุมชน และเขตป่าอนุรักษ์โดยรอบ

บ้านปางตอง เป็นแหล่งที่ตั้งดั้งเดิมของชุมชนชาวกะเหรี่ยงมาก่อน มีชื่อว่า
บ้านสะกอซ่า (หมายถึง มะเขือพวง) เนื่องจากมีการปลูกมะเขือพวงไว้เป็นจำนวนมาก
ส่วนชื่อ ปางตอง นั้น ชาวไทใหญ่ตั้งและเรียกกันภายหลังเนื่องจากเห็นสภาพทั่วไป
ของพื้นที่ดังกล่าวนี้มีต้นตอง (ต้นทองหลาง) ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก ส่วนชาวม้ง เริ่ม
อพยพย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานเมื่อปี พ.ศ.2515 กลุ่มแรกมาจากอำเภอแม่ลาน้อย เพื่อ
ต้องการบุกเบิกหาที่ทำกินแหล่งใหม่ เมื่อตัดสินใจเลือกอาศัยอยู่ที่นั่นแล้วจึงค่อยๆ
ชักชวนให้คนรู้จักย้ายตามมาด้วย ครั้งเมื่อมีการจัดตั้งเป็นตำบลแม่อุคหลวงในปี
พ.ศ.2534 ชุมชนแห่งนี้จึงตั้งเป็นทางการว่า บ้านปางตอง⁷¹

ชุมชนบ้านปางตอง เป็นชุมชนต้นน้ำของสายแม่น้ำยม จึงมีน้ำใช้ตลอดปี
ชาวม้งใช้วิถีชีวิตทำการเกษตรกรรมแบบเข้มข้น เพาะปลูกพืชผลทางการเกษตรทั้งปี
ส่งผลให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินสูง ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม พบว่าในชุมชนแห่งนี้
มีชาวกะเหรี่ยงร่วมอาศัยอยู่ด้วย โดยผู้คนทั้งสองกลุ่มยังคงรักษาขนบธรรมเนียม
ประเพณีตามแบบวิถีดั้งเดิมของตนเอง และอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านปางตอง

ชุมชนบ้านพัฒนาปุ๊ก

หมู่ที่ 4 ตำบลแม่อุคหลวง อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บ้านพัฒนาปุฎู ห่างจากบ้านใหม่พัฒนา ระยะทาง 3 กิโลเมตร และเข้าตัวเมืองขุนยวมอีกระยะทาง 7.8 กิโลเมตร บนเส้นทางถนนหลวงแผ่นดิน 1263

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่นาขนาดเล็กกระจายตัวตามริมฝั่งแม่น้ำยม ต่อด้วยเขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อด้วยไปตามริมแม่น้ำ เนินเขา และไหลต่อด้วยเขตป่าใช้สอย และเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านพัฒนาปุฎู

บ้านพัฒนาปุฎู เดิมเรียกว่า บ้านปุฎู เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดกลาง ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2459 โดยนายภู นำครอบครัวพร้อมกับชาวกะเหรี่ยงอีก 7 ครอบครัว เข้ามาบุกเบิกที่ทำกิน และสร้างบ้านเรือนพักอาศัย ต่อมานายพะตานา นำครอบครัวเข้ามาขออาศัยอยู่ด้วย และอีกหลายครอบครัวในเวลาต่อมา ในปี พ.ศ. 2523 หน่วยงาน กรป.กลาง ทำการก่อสร้างถนนเชื่อมจากตัวอำเภอขุนยวมมาถึงบ้านปุฎู ได้จัดสรรที่ดินทำกินให้ชาวกะเหรี่ยงในละแวกนี้มารวมตัวกัน ตั้งเป็นชุมชนขึ้นห่างจากบ้านปุฎูประมาณ 700 เมตร ให้ชื่อว่า บ้านพัฒนา มีสถานภาพเป็นหย่อมบ้านของบ้านปุฎู แต่งตั้งให้นายก่อหนา เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก กระทั่งในปี พ.ศ. 2534 มีการจัดตั้งตำบลแม่อุคขึ้นใหม่ ชุมชนปุฎูตั้งขึ้นเป็นทางการใช้ชื่อว่า บ้านพัฒนาปุฎู ส่วนชุมชนบ้านพัฒนาดั้งชื่อใหม่ว่า บ้านใหม่พัฒนา มีสถานภาพเป็นหย่อมบ้านเช่นเดิม⁷²

ชาวชุมชน มีชาวกะเหรี่ยง ชาวไทใหญ่ และชาวไทยวน จำนวนใกล้เคียงกัน ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม และนับถือศาสนาคริสต์ มีโบสถ์ตั้งภายในหมู่บ้านชื่อ วัดนุกบุญพรังชีสเซอร์ โดยยังคงประเพณีและความเชื่อดั้งเดิมไว้เช่น การมัดมือ เป็นต้น

ชุมชนบ้านแม่อุคหลวง

หมู่ที่ 5 ตำบลแม่อุคหลวง อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีห้วยอมบ้าน คือ บ้านห้วยบง และบ้านพะอิคิ

ตั้งอยู่บนเนินเขาทางด้านใต้ของลำห้วยแม่อุคหลวง มีที่นาขั้นบันไดขนาดใหญ่อยู่บริเวณด้านใต้ของชุมชน ส่วนพื้นที่ไร่ – สวน จะอยู่ห่างจากชุมชนไปตามไหล่ดอย บ้านแม่อุคหลวง ห่างจากบ้านใหม่พัฒนาระยะทาง 9.4 กิโลเมตร บ้านพะอิคิ 3.3 กิโลเมตร และบ้านห้วยบง 4.6 กิโลเมตร ใช้เส้นทางระหว่างหมู่บ้าน ถนนเป็นดินแดง แคบ คดเคี้ยวไปตามไร่ – สวน ใช้เวลานาน และไม่สามารถเข้าถึงได้ในฤดูฝน

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านแม่อุคหลวง

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่นาขั้นบันไดทางด้านใต้ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามลำห้วยแม่อุคหลวง เนินเขา และไหล่ดอย ใกล้ชุมชนเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปาล์มน้ำมัน นกเงือก และชะนี เขตป่าใช้สอยของชุมชน และเขตป่าอนุรักษ์โดยรอบ

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่โล่งกว้างเป็นทุ่งนาทางด้าน ตะวันออกโอบล้อมเนินเขาริมฝั่งแม่น้ำปอน ต่อด้วยเขตพื้นที่ไร่ – สวน ใกล้ชุมชนเป็น เขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในแม่น้ำ เขตป่าใช้สอยของชุมชน และเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

ชุมชนบ้านแม่อุคหลวง

บ้านแม่อุคหลวง หรือ อุคโก๊ะ เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดกลาง ก่อตั้งโดยนายพะเนาตุ้ (ตันตระกุล บุญชูศิริ, เกิดวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2464) เป็น ผู้นำครอบครัว พร้อมกับชักชวนนายเสเชอ นายตะแอะ และอีก 3 ครอบครัว เข้ามา บุกเบิกที่ทำกินและสร้างบ้านเรือนพักอาศัย โดยอาศัยอยู่กันอย่างต่อเนื่องเรื่อยมาจน ขยายตัวเป็นชุมชนดังที่เห็นอยู่ทุกวันนี้ ได้จัดตั้งหมู่บ้านเป็นทางการพร้อมกับตำบลแม่ อุคหลวง เมื่อปี พ.ศ.2534⁷³

ชาวกะเหรี่ยงบ้านอุคหลวง มีวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรมพึ่งพาตนเองเน้นการทำนา ทำไร่ และสวน แต่ก็มีส่วนหนึ่งหันไปปลูกกาแฟส่งขายในยี่ห้อ “แม่อุค” สร้าง รายได้อีกทางหนึ่ง ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ชุมชนแห่งนี้ยังคงรักษา ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมแบบดั้งเดิมไว้ได้อย่างเคร่งครัด แม้จะมีส่วนหนึ่งที่หันไปนับถือพุทธศาสนา โดยมีอาศรมธรรมจาริกบ้านแม่อุคหลวงเป็นศูนย์กลาง ทางจิตใจและประกอบพิธีกรรม และมีพระธาตุแม่อุคหลวงตั้งอยู่บนยอดดอยเหนือ หมู่บ้าน

ชุมชนบ้านแม่อุค

หมู่ที่ 6 ตำบลแม่อุคหลวง อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บ้านแม่อูคอ เป็นชุมชนบนที่สูง บริเวณต้นน้ำของลำห้วยอุคคหลวง น้ำสาขาของน้ำแม่สุริน ห่างจากบ้านสามหลัง ระยะทาง 8.7 กิโลเมตร และบ้านปางตอง ระยะทาง 3 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางหลวงชนบท ม.ส. 4009 นอกจากนี้ มีเส้นทางหมู่บ้านเชื่อมไปยังบ้านพะอิติ ระยะทาง 11.4 กิโลเมตร แต่เป็นถนนดินแดง ใช้เวลานานและยากต่อการเข้าถึงในฤดูฝน

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านแม่อูคอ

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่เขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมลำห้วยแม่อูคคหลวง เนินเขา และไหล่ดอย เขตป่าใช้สอยของชุมชน และเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

บ้านแม่อูคอ เป็นชุมชนชาวม้ง พื้นเพเดิมเป็นกลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานในอำเภอแม่แจ่ม มีการอพยพย้ายถิ่นมาโดยตระกูลแซ่ซ่งและแซ่เฮ้อ เข้าไปตั้งถิ่นฐานบ้านแม่มะมาต อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ในปี พ.ศ.2512 เห็นว่ามีพื้นที่บริเวณนั้นไม่เพียงพอสำหรับการทำกิน จึงเริ่มชักชวนไปหาที่แห่งใหม่ ขณะนั้นได้แยกออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรก นำโดยนายแสง เลาสือ กับครอบครัวและคนจำนวนหนึ่งเดินทางไปยังบ้านโป่งสะแยง อำเภอแม่แจ่ม ส่วนอีกกลุ่มนำโดยนายไซโล่ง แซ่ซ่ง เดินทางเข้ามาตั้งบ้านอยู่ที่ตั้งบ้านแม่อูคอในปัจจุบัน เนื่องจากได้เคยใช้เป็นทางผ่านเข้าไปทำธุระที่เมืองขุนยวมอยู่บ่อยครั้ง ไม่นานนักกลุ่มแรกของนายแสง เลาสือ ก็ตัดสินใจอพยพเข้ามาอยู่ด้วย จนขยายเป็นชุมชนเล็ก และมีสถานะเป็นหมู่บ้านแห่งที่ 13 ในเขตตำบล

แม่ยมน้อย มีนายไซโล่ง แซ่ซ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก กระทั่งเมื่อมีการจัดตั้งตำบลแม่อุคคหลวงขึ้นใหม่ในปี พ.ศ.2534 จึงย้ายมาเป็นบ้านหมู่ที่ 6 จนถึงทุกวันนี้

ชาวม้งชุมชนบ้านอุคค ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก มีความเชื่อแบบวิญญานนิยม รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีตามแบบวิถีชาวม้งที่นับถือธรรมชาติ และวิญญานผีบรรพบุรุษ ปัจจุบันมีการเปลี่ยนนามสกุลบ้างแล้ว เช่น กลุ่มตระกูลแซ่ซ่ง เปลี่ยนเป็น “ก่อนเศรษฐี” ตระกูลแซ่จ้ง เปลี่ยนเป็น “รักกฎหมาย” “พรสุภาพ” “นาสกุลรัตน์” ส่วนตระกูลแสงเฮ้อ เปลี่ยนเป็น “กรองมาดี” เป็นต้น และมีวัดคริสต์จักรสัมพันธ์ บ้านอุคค ตั้งอยู่สำหรับการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในพื้นที่ดังกล่าว⁷⁴

ชุมชนบ้านแม่อุคค

ชุมชนบ้านพะยอย

เป็นหย่อมบ้านของบ้านหัวแม่สุริน

บ้านพะยอย เป็นชุมชนบนที่สูง ห่างจากบ้านกะโน ระยะทาง 5.7 กิโลเมตร ใช้ถนนดินแดง – ลูกลั้ง สัญจรไปมา เส้นทางคดโค้ง คับแคบ และสูงชัน จากบ้านพะยอยมีเส้นทางไปยังบ้านแม่สะมาด อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน แต่เป็นถนนดินแดง ยากต่อการเข้าถึงในฤดูฝน

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านพะยอย

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมลำห้วยซอตือ เนินเขา และไหล่ดอย ที่นาขนาดเล็กไถ่ออกไปจากชุมชนในลำห้วยซอตือ – น้ำแม่สุริน เขตป่าใช้สอย ป่าอนุรักษ์ และเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

บ้านพะยอย เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดเล็ก ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2529 ช่วงเวลาใกล้เคียงกันกับบ้านกะโน นายพะจำ เป็นผู้นำครอบครัวเดินทางมาบุกเบิกที่ทำกิน โดยอพยพย้ายถิ่นฐานมาจากบ้านห้วยโป่ง ในเขตอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จากนั้นมีชาวกะเหรี่ยงในละแวกใกล้เคียงมาร่วมตั้งบ้านเรือนรวมอยู่ด้วย เมื่อนายพะจำเสียชีวิตลง นายพะยอย ลูกชายขึ้นเป็นผู้นำชุมชนแทน และพัฒนาชุมชนให้เจริญขึ้นตามลำดับ ครั้งเมื่อมีการจัดตั้งอำเภอแม่อุคเมื่อปี พ.ศ.2534 จึงตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการและตั้งชื่อว่า บ้านพะยอย ตามชื่อผู้นำชุมชนขณะนั้น⁷⁵

ชาวชุมชนพะยอย ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมแบบยังชีพ และนับถือศาสนาพุทธ มีธรรมจาริกบ้านพะยอย ตั้งใกล้กับหมู่บ้าน โดยยังคงประเพณีและความเชื่อดั้งเดิมไว้เช่น การมัดมือ งานศพ งานแต่งงาน เป็นต้น

ชุมชนบ้านพะยอย

ชุมชนบ้านกะโน

เป็นหย่อมบ้านของบ้านหัวแม่สุริน

บ้านกะโน เป็นชุมชนบนที่สูง ห่างจากบ้านสามหลัง ระยะทาง 2 กิโลเมตร และบ้านพะยอย ระยะทาง 2 กิโลเมตร ใช้ถนนดินแดง – ลูกช้าง สันจรไปมา เส้นทางคดโค้ง และคับแคบ

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่นาสองฝั่งริมน้ำแม่สุริน เขตพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตมริมน้ำ เนินเขา และไหล่ตอย เขตป่าใช้สอย ป่าอนุรักษ์ และเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

บ้านกะโน หรือ แกละโกละ (แปลว่า ห้วยทาง) เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดเล็ก มีนายกะโน (พะตีกะโน, พะตี แปลว่า ลุง) เป็นผู้นำครอบครัวเดินทางมาบุกเบิกที่ทำกิน เมื่อปี พ.ศ.2529 ได้เสียชีวิตลงในปี พ.ศ.2533 ต่อมา มีชาวกะเหรี่ยงในละแวกใกล้เคียงเข้ามาตั้งบ้านเรือนรวมกันอยู่ด้วยเพื่อความปลอดภัยของสมาชิก เมื่อมีการจัดตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการพร้อมกับตำบลแม่อุคหลวงเมื่อปี พ.ศ.2534 จึงตั้งชื่อหมู่บ้านตามชื่อผู้ก่อตั้ง⁷⁶

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านกะโน

ชาวชุมชนกะโน ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมแบบยังชีพ และนับถือศาสนาพุทธ ไปร่วมใช้ธรรมจาริกบ้านพะยอยในการประกอบพิธีกรรม โดยยังคงประเพณีและความเชื่อดั้งเดิมไว้เช่น การมัดมือ งานศพ งานแต่งงาน เป็นต้น

ชุมชนบ้านหัวชะ

เป็นหย่อมบ้านของบ้านหัวแม่สุริน

บ้านหัวชะ เป็นชุมชนบนที่สูง ห่างจากบ้านหัวแม่สุริน ระยะทาง 3 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางหลวงชนบท ทส. 4009 และบ้านหัวแม่สุรินน้อย ระยะทาง 5.7 กิโลเมตร ใช้ถนนดินแดง – ลูกช้าง สัญจรไปมา เส้นทางคดโค้ง คับแคบ และสูงชัน ใช้เวลานานในการเข้าถึง

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมลำน้ำแม่สุริน เนินเขา และไหล่ตอย ที่นาขนาดเล็กไกลออกไปทางต้นน้ำแม่สุริน เขตป่าใช้สอย ป่าอนุรักษ์ และเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

บ้านหัวชะ หรือ เอ๊ะไซ่ เดิมชื่อ บ้านอำพร ก่อตั้งเมื่อราวปี พ.ศ.2500 เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดเล็ก มีนายอัมพร เป็นผู้นำครอบครัวอพยพย้ายจากบ้านหัวแม่สุรินเพื่อบุกเบิกที่ทำกิน ด้วยมีระยะทางจึงสร้างเรือนพักอาศัยอยู่อย่างถาวร ต่อมา

มีชาวไทใหญ่เข้ามาทำไม้ในบริเวณนี้ ได้เรียกชื่อสถานที่บริเวณนี้ว่า หัวฮะ อันหมายถึง น้ำล้นหรือน้ำตก (เหื่อน้ำตกแม่สุรินในปัจจุบัน) ครั้งเมื่อมีการจัดตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ จึงกำหนดชื่อหมู่บ้านตามตำแหน่งที่ตั้งดังกล่าว⁷⁷

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านหัวฮะ

ชาวชุมชนพะยอย ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมแบบยังชีพ และนับถือศาสนาพุทธ มีสำนักสงฆ์หัวฮะ ตั้งใกล้กับหมู่บ้านเป็นศูนย์รวมจิตใจและประกอบพิธีกรรม โดยยังคงประเพณีและความเชื่อดั้งเดิมไว้เช่น การมัดมือ งานศพ งานแต่งงาน เป็นต้น

ชุมชนบ้านหัวแม่สุรินน้อย

เป็นหย่อมบ้านของบ้านหัวแม่สุริน

บ้านหัวแม่สุรินน้อย เป็นชุมชนบนที่สูง ห่างจากบ้านหัวฮะ ระยะทาง 5.7 กิโลเมตร ใช้ถนนดินแดง – ลูกลั้ง สัญจรไปมา เส้นทางคดโค้ง คับแคบ และสูงชัน ใช้เวลานานในการเข้าถึง

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมลำน้ำแม่สุริน เนินเขา และไหล่ดอย เขตป่าใช้สอย ป่าอนุรักษ์ และเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านหัวแม่สุรินน้อย

บ้านหัวแม่สุรินน้อย หรือ เสือลิโพคี (แปลว่า บ้านหนองปลิง) เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดเล็ก ก่อตั้งเมื่อราวปี พ.ศ. 2500 มีนายชินะ กังวานเจริญรัตน์ เป็นผู้นำครอบครัวเดินทางอพยพย้ายถิ่นมาจากบ้านหัวแม่สุริน เพื่อบุกเบิกที่ทำกิน และสร้างบ้านเรือนพักอาศัย จากนั้นมีอีกหลายครอบครัวติดตามมาร่วมอาศัยอยู่ด้วยกัน เนื่องจากไม่ต้องการเดินทางไปกลับระหว่างที่ทำกินและชุมชนเดิม เพราะมีระยะทางค่อนข้างไกล เมื่อมีการจัดตั้งอำเภอแม่อุคอในปี พ.ศ. 2534 จึงตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการด้วย และนำชื่อหมู่บ้านเดิมมาใช้โดยเพิ่มเติมคำว่า “น้อย” ห้อยท้ายไว้⁷⁸

เดิมบ้านหัวแม่สุรินน้อยมีหย่อมบ้าน 2 แห่ง คือ บ้านแม่สุรินใต้ ก่อตั้งโดยนายจะกำโต๊ะ และบ้านแม่สุรินเหนือ หรือ ตะเกอ ก่อตั้งโดยนายตะเจ กิจทยานนท์ แต่ปัจจุบันร้างไปไม่ปรากฏมีการตั้งถิ่นฐานแล้ว

ชาวชุมชนแม่สุรินน้อย ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมแบบยังชีพ และนับถือศาสนาพุทธ มีอาศรมธรรมจาริกหัวแม่สุรินน้อย ตั้งใกล้กับหมู่บ้าน โดยยังคงประเพณีและความเชื่อดั้งเดิมไว้เช่น การมัดมือ งานศพ งานแต่งงาน การเลี้ยงผีไร่ - สวน เป็นต้น

ชุมชนบ้านแม่อุคोन้อย

เป็นหย่อมบ้านของบ้านหัวแม่สุริน

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านแม่อุคน้อย

บ้านแม่อุคน้อย เป็นชุมชนบนที่สูง ห่างจากบ้านสามหลัง ระยะทาง 3.8 กิโลเมตร และบ้านพะอิคี ระยะทาง 4.4 กิโลเมตร ใช้ถนนดินแดงในสัณจรไปมา เส้นทางคดโค้ง คับแคบ และสูงชัน ใช้เวลานานในการเข้าถึงและไม่สามารถเข้าถึงได้ในฤดูฝน

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมลำห้วยแม่อุคหลวง เนินเขา และไหล่ตอย เขตป่าใช้สอย ป่าอนุรักษ์ และเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

บ้านแม่อุคน้อย หรือ ค่อย้อยคี (แปลว่า แยกกันอยู่) ก่อตั้งเมื่อราวปี พ.ศ. 2490 เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดเล็ก อพยพมาจากบ้านแม่อุคหลวง เพื่อบุกเบิกที่ทำกิน และสร้างบ้านเรือนพักอาศัย ครั้งเมื่อมีการจัดตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ จึงตั้งชื่อหมู่บ้านตามท้องพพหรือแยกตัวออกมา

ชาวกะเหรี่ยงชุมชนนี้นับถือทั้งศาสนาพุทธ มีอาศรมธรรมจาริกแม่อุคน้อย เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม และยังรักษาประเพณีและพิธีกรรมดั้งเดิมไว้ด้วย เช่น การมัดมือ การไหว้ผีไร่-สวน เป็นต้น⁷⁹

ชุมชนบ้านน้ำจ้ว

เป็นหย่อมบ้านของบ้านคำสุข

บ้านนาจั่ว ห่างจากบ้านแม่ยมหลวง ระยะทาง 1.75 กิโลเมตร และบ้านใหม่พัฒนา ระยะทาง 3.3 กิโลเมตร บนเส้นทางถนนหลวงแผ่นดิน 1263

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมลำน้ำแม่ยม เนินเขา และไหล่ตอย ส่วนที่นาอยู่ไกลออกไปสองฝั่งริมน้ำยมทางด้านตะวันตก เขตป่าใช้สอย ป่าอนุรักษ์ และเขตป่าอนุรักษ์โดยรอบ

บ้านนาจั่ว หรือ หม้อเหล่โก๊ะ เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดเล็ก ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2524 โดยมีนายพะหม่อง ศรีคุ้มกล้า นำครอบครัวอพยพย้ายถิ่นจากบ้านศาลเจ้า⁸⁰ เข้ามาบุกเบิกหาที่ทำกิน จากนั้นจึงชักชวนครอบครัวอื่นๆตามมา เนื่องจากอยู่ติดกับเส้นทางถนนที่กำลังจะตัดผ่าน เมื่อจัดตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ จึงเรียกตามสภาพแวดล้อมของพื้นที่ซึ่งมีต้นจั่ว (ต้นนุ่น) ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก

ชาวกะเหรี่ยงชุมชนนี้นับถือทั้งศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ ส่วนที่นับถือพุทธมีสำนักสงฆ์นาจั่วเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม และเป็นกลุ่มที่ยังรักษาประเพณีและพิธีกรรมดั้งเดิมไว้ คือ การมัดมือ โดยจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี⁸¹

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านนาจั่ว

ชุมชนบ้านพะอีตี

เป็นหย่อมบ้านของบ้านแม่อุคหลวง

บ้านพะอิคี้ ห่างจากบ้านแม่อุคหลวง ระยะทาง 3.3 กิโลเมตร บ้านห้วยบง ระยะทาง 5.3 กิโลเมตร และบ้านแม่อุคน้อย ระยะทาง 4.4 กิโลเมตร โดยเส้นทางดินแดงลัดเลาะตามลำห้วยและไหล่เขา ยากแก่การเข้าถึงในฤดูฝน

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามเนินเขาและไหล่ตอย เขตป่าใช้สอย ป่าอนุรักษ์ และเขตป่าอนุรักษ์โดยรอบ

บ้านพะอิคี้ เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดเล็ก ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2500 โดยมีนายพะอิ นำนครบกรวอพยพย้ายถิ่นจากบ้านแม่อุคหลวง เข้ามาบุกเบิกหาที่ทำกินและตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัย และมีครอบครัวอื่นๆตามมาอยู่ด้วยจนกลายเป็นชุมชน เมื่อปี พ.ศ.2530 จัดตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ จึงเรียกชื่อตามผู้ก่อตั้ง⁸²

ชาวชุมชนแห่งนี้นับถือพุทธศาสนา โดยมีสำนักสงฆ์พะอิคี้ตั้งอยู่ในชุมชน เป็นศูนย์กลางประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ยังคงรักษาประเพณีและพิธีกรรมแบบดั้งเดิมไว้เช่น การมัดมือ การเลี้ยงผีไร่ – สวน เป็นต้น

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านพะอิคี้

เรือนพักอาศัยและสิ่งปลูกสร้างชุมชนบ้านพะอิคี่

ชุมชนบ้านแม่ยมน้อย

เป็นหย่อมบ้านของบ้านคำสุข

บ้านแม่ยมน้อย ห่างจากบ้านคำสุข ระยะทาง 1 กิโลเมตร ใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1263 และบ้านปางตอง ระยะทาง 4 กิโลเมตร โดยเส้นทางดินแดงลัดเลาะตามลำห้วยและไหล่เขา ยากแก่การสัญจรในฤดูฝน

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมลำน้ำแม่ยม เนินเขา และไหล่ตอย ส่วนที่นาอยู่ห่างเล็กน้อยไปตามริมแม่น้ำยมน้อยทางด้านตะวันออก เขตป่าใช้สอย ป่าอนุรักษ์ และเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

บ้านแม่ยมน้อย เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดเล็ก ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2413 โดยมีนายพะตีซูเม่ นำครอบครัวเข้ามาบุกเบิกหาที่ทำกินและตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยก่อน จากนั้นจึงมีครอบครัวอื่นๆ ตามมาอยู่ด้วยจนกลายเป็นชุมชน เมื่อจัดตั้งอำเภอแม่จอกอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2534 จัดตั้งหมู่บ้านแม่ยมน้อยเป็นหย่อมบ้านรวมกับบ้านคำสุขอย่างเป็นทางการ จึงเรียกชื่อลำน้ำที่ตั้งอยู่⁸³

ชาวชุมชนแห่งนี้นับถือศาสนาคริสต์ โดยมีโบสถ์วัดคริสต์จักรฮาร์เวสต์บ้านแม่ยมน้อยตั้งอยู่ในชุมชน

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านแม่วามน้อย

ชุมชนบ้านแม่วามหลวง

เป็นหย่อมบ้านของบ้านคำสุข

บ้านแม่วามหลวง ห่างจากบ้านคำสุข ระยะทาง 1.2 กิโลเมตร และบ้านนาจั่ว ระยะทาง 1.75 กิโลเมตร ใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1263 และบ้านปางตอง ระยะทาง 4 กิโลเมตร โดยเส้นทางหลวงชนบทหมายเลข 4009

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่นาติดริมแม่น้ำวามทางด้านใต้ ต่อด้วยพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมลำแม่น้ำวาม เนินเขา และไหล่ตอย ส่วนที่ เขตป่าใช้สอย ป่าอนุรักษ์ และเขตป่าอนุรักษ์โดยรอบ

บ้านแม่วามหลวง เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดเล็ก ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2510 โดยมีนายพะตีจะนุ มีมาราโก๊ะ นำครอบครัวย้ายออกมาจากชุมชนบ้านคำสุข เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยในที่ดินทำกินของตนเอง เนื่องจากมีความขัดแย้งกันในเรื่องความเชื่อทางศาสนา จากนั้นจึงมีครอบครัวอื่นๆ ที่เลือกนับถือพุทธศาสนา ตามมาอยู่ด้วยจนกลายเป็นชุมชนขึ้นมา เมื่อจัดตั้งอำเภอแม่อุคอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ.2534 จัดตั้งหมู่บ้านแม่วามหลวงเป็นหย่อมบ้านรวมกับบ้านคำสุขและหย่อมบ้านแม่วามน้อยอย่างเป็นทางการ จึงเรียกชื่อลำน้ำที่ตั้งอยู่⁸⁴

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านแม่วามหลวง

ชาวชุมชนแห่งนี้นับถือศาสนาพุทธ จะมีหิ้งพระตั้งไว้ในเรือนพักอาศัยแต่ยัง
ไม่มีการสร้างสำนักสงฆ์หรือวัดภายในชุมชน ส่วนประเพณีและพิธีกรรมแบบดั้งเดิม
ของกลุ่มยังคงปฏิบัติหลายอย่าง เช่น การมัดมือ การทำพิธีศพ การแต่งงาน การเลี้ยง
ผีไร่ - นา เป็นต้น

ชุมชนบ้านสามหลัง

เป็นหย่อมบ้านของบ้านหัวแม่สุริน

บ้านสามหลัง เป็นชุมชนบนที่สูง ห่างจากบ้านหัวแม่สุริน ระยะทาง 2
กิโลเมตร และบ้านแม่อูคอ ระยะทาง 8.7 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางหลวงชนบท มส.
4009

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีพื้นที่ไร่ – สวน ตามเนินเขา และไหล่
ดอย เขตป่าใช้สอย ป่าอนุรักษ์ และเขตป่าอนุรักษ์โดยรอบ

บ้านสามหลัง ก่อตั้งเมื่อราวปี พ.ศ.2530 เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดเล็ก
มีนายพื้อจ้อปะ เป็นผู้นำครอบครัวอพยพย้ายจากบ้านหัวแม่สุรินมาสร้างบ้านเรือน
พักอาศัยอยู่ใกล้กับพื้นที่ทำกิน โดยชักชวนมากันสามครอบครัวในครั้งนั้น ปัจจุบัน
เพิ่มขึ้นเป็นห้าครัวเรือน ครั้งเมื่อมีการจัดตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ คงมีสถานภาพ

เป็นหอย่อมบ้านของบ้านแม่สุริน และเรียกชื่อหมู่บ้านตามจำนวนครัวเรือนที่มาตั้งครั้งแรก

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านสามหลิ่ง

ชาวชุมชนแห่งนี้นับถือพุทธศาสนาและความเชื่อดั้งเดิม โดยการประกอบพิธีกรรมจะไปร่วมกับชาวบ้านหัวแม่สุริน ส่วนประเพณีและพิธีกรรมความเชื่อของกลุ่ม เช่น การมัดมือ การเลี้ยงผีไร่และสวน พิธีศพ พิธีแต่งงาน เป็นต้น⁸⁵

ชุมชนบ้านห้วยบง

เป็นหอย่อมบ้านของบ้านแม่อุคหลวง

บ้านห้วยบง เป็นชุมชนบนที่สูง ห่างจากบ้านหัวแม่สุรินน้อย ระยะทาง 5.2 กิโลเมตร และบ้านแม่อุคหลวง ระยะทาง 4.6 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางเชื่อมระหว่างหมู่บ้านและไร่สวน ต้องลัดเลาะตามไหล่เขาสูงชัน ลำห้วย เส้นทางยังเป็นถนนดินแดง เข้าถึงได้แต่ลำบากมากในช่วงฤดูฝน

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปเนินเขาและไหล่ตอย เขตป่าใช้สอย ป่าอนุรักษ์ และเขตป่าอนุรักษ์โดยรอบ

บ้านห้วยบง ก่อตั้งเมื่อราวปี พ.ศ.2530 เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดเล็ก มีนายวิชา กังวานเจริญรัตน์ เป็นผู้นำครอบครัวอพยพย้ายจากบ้านห้วยบงเดิม เพื่อมาตั้งถิ่นฐานในที่ทำกินของตนเอง เนื่องจากอยู่ใกล้กันมาก มีชาวกะเหรี่ยงตามมา

หลายครอบครัวซึ่งได้ขยายที่ทำกินมากขึ้น และมารวมตัวกันตั้งเป็นชุมชน เรียกชื่อว่า ห้วยบง ตามสถานที่เดิมที่จากมา (ปัจจุบันไม่มีการตั้งถิ่นฐานแล้ว) ต่อมาเมื่อมีการ จัดตั้งอำเภอแม่อุคหลวงในปี พ.ศ.2534 ได้จัดตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ คงมี สถานภาพเป็นหย่อมบ้านของบ้านแม่อุคหลวง

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านห้วยบง

ชาวชุมชนแห่งนี้นับถือพุทธศาสนาและความเชื่อดั้งเดิม โดยการประกอบ พิธีกรรมในชุมชนที่มีอาศรมพระธรรมาจารย์บ้านห้วยบงตั้งอยู่ห่างจากตัวหมู่บ้านไม่ไกล นัก ส่วนประเพณีและพิธีกรรมความเชื่อดั้งเดิมยังคงไว้ เช่น การมัดมือ การเลี้ยงผีนา- ไร่-สวน การเกิด การตาย การแต่งงาน เป็นต้น มีผู้นำทางธรรมชาติและวิญญาน คือ นายหม่อแอ ชุมชนะชัย⁸⁶

ชุมชนบ้านใหม่พัฒนา

เป็นหย่อมบ้านของบ้านพัฒนาปู่

บ้านใหม่พัฒนา เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดกลาง ห่างจากบ้านนาจั่ว ระยะทาง 3.3 กิโลเมตร และบ้านพัฒนาปู่ ระยะทาง 3 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทาง หลวงแผ่นดินหมายเลข นอกจากนี้ ยังมีทางแยกไปยังบ้านแม่อุคหลวง ระยะทาง 9.4 กิโลเมตร เป็นเส้นทางเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน เส้นทางเป็นดินลูกรัง ดินแดง และเท คอนกรีตเป็นระยะที่เส้นทางมีความลาดชัน เข้าถึงได้ง่าย แต่ใช้เวลานาน เนื่องจาก สภาพถนนที่ขรุขระเป็นช่วงๆ

สภาพกายภาพหรือภูมิทัศน์ชุมชน มีที่นาโล่งกว้างทางด้านใต้ทั้งสองฝั่งริมแม่น้ำยม ส่วนพื้นที่ไร่ – สวน ต่อเนื่องไปตามริมลำน้ำ เนินเขา ไหล่ตอย และเขตป่าบนภูเขาโดยรอบ

บ้านใหม่พัฒนา ก่อตั้งเมื่อราวปี พ.ศ.2523 เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงขนาดกลาง ที่หน่วยงาน กรป.กลาง สร้างถนนมาถึงบ้านปูกู ได้จัดสรรที่ดินให้ชาวกะเหรี่ยงในละแวกนี้ให้มารวมตัวกันรวมถึงชาวกะเหรี่ยงบ้านปูกูส่วนหนึ่งด้วย ได้ตั้งชื่อว่า บ้านพัฒนา แรกเริ่มมีสถานภาพเป็นหย่อมบ้านบ้านปูกู กระทั่งในปี พ.ศ.2534 มีการจัดตั้งตำบลแม่อุคอขึ้นใหม่ ชุมชนแห่งนี้ตั้งชื่อใหม่ว่า บ้านใหม่พัฒนา ยังคงสถานภาพเป็นหย่อมบ้านเช่นเดิม มีผู้ใหญ่บ้านคนแรกชื่อ นายก่อหน้า เปลี่ยนเป็นนายสมชาติ สุขฤดี มาจนถึงปัจจุบัน และยังมีกำนันตำบลแม่อุคคือ นายอนันต์ กรอบเงินดี เป็นผู้นำทางการปกครองด้วย

ภาพถ่ายทางอากาศบ้านใหม่พัฒนา

ชาวชุมชนแห่งนี้นับถือศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และความเชื่อดั้งเดิม จึงมีความหลากหลายของกิจกรรมทางความเชื่อที่เกี่ยวข้อง ส่วนประเพณีและพิธีกรรมความเชื่อดั้งเดิมยังคงไว้ เช่น การมัดมือ การเกิด การตาย การแต่งงาน พิธีเกลาะกละ (ปิดเป่าสิ่งชั่วร้าย) การเลี้ยงผีเรือน ผีไร่นาสวน เป็นต้น และมีข้อห้ามบางประการทางสังคมที่ยังปฏิบัติกันอยู่ เช่น การผิดจารีต เป็นต้น ภายในชุมชนมีหอเจ้าบ้าน และโบสถ์วัดคริสต์จักรเครือข่ายทาลิธาคูมิบ้านใหม่พัฒนา เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา⁸⁷

ชุมชนต่างๆ ในขุนยวมกำเนิดขึ้นมาจากการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ 3 กลุ่ม ได้แก่ ชาวกะเหรี่ยง 56 แห่ง ชาวไทใหญ่ 18 แห่ง และชาวม้ง 2 แห่ง ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ร่วมกันกับผู้คนหลักของพื้นที่ ได้แก่ ชาวไทยวน ไทยภาคกลาง ไทยอีสาน และไทยภาคภาคใต้ ด้วยสาเหตุด้านการแต่งงาน การทำงาน การเผยแพร่ศาสนา และการทำธุรกิจค้าขาย

ชุมชนขุนยวม เป็นชุมชนเมืองแห่งเดียวที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางการปกครอง ศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ ศูนย์กลางทางสังคมและวัฒนธรรม มีจำนวนประชากรอาศัยอยู่มากที่สุด มีชาวไทใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หลักที่ตั้งถิ่นฐานมานานกว่า 153 ปี (พ.ศ.2410 – 2563) ส่วนชุมชนอื่นๆ อยู่กระจายตัวไปยังแอ่งที่ราบลุ่มแม่น้ำ เชียงเขา และยอดเขา ล้วนเป็นชุมชนชนบทห่างไกล หลายชุมชนมีการตั้งถิ่นฐานมายาวนานกว่าชุมชนเมืองขุนยวม และจำนวนเกือบครึ่งหนึ่งเป็นชุมชนที่กำเนิดขึ้นมาในช่วงปี พ.ศ.2500 โดยผู้คนส่วนใหญ่จะเข้าไปรับบริการพื้นฐานด้านต่างๆ ติดต่อสื่อสาร ทำธุรกิจซื้อขายสินค้าและบริการ

รูปแบบชุมชนทางวัฒนธรรมในขุนยวม

ชุมชนในขุนยวมจัดได้เป็นชุมชนทางวัฒนธรรมสองแบบ คือ วัฒนธรรมหลัก ได้แก่ ชุมชนชาวกะเหรี่ยง และชุมชนชาวไทใหญ่ กับวัฒนธรรมรอง ได้แก่ ชุมชนชาวม้ง ผลการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนทำให้มีคำอธิบายถึง การก่อตั้งชุมชนที่มีความเป็นมาค่อนข้างชัดเจน สามารถนำมาเรียงร้อยและกำหนดช่วงเวลาการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในเขตอำเภอขุนยวมได้เป็นสมัยต่างๆ ดังนี้

สมัยที่หนึ่ง เมืองชายแดนในอาณาจักรล้านนา

อาณาจักรล้านนากายในการปกครองของราชวงศ์มังรายที่มีเมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการปกครอง ระหว่างปี พ.ศ.1839 – 2107 มีข้อมูลที่เกี่ยวข้องถึงเมืองยวมเหนือ และเมืองยวมใต้ ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในเขตลุ่มน้ำยวม⁸⁸ เมืองยวมใต้ หรือแม่สะเรียงในปัจจุบัน มีหลักฐานปรากฏชัดเจนและกล่าวถึงอยู่ค่อนข้างบ่อยครั้ง เช่น ในช่วงพญาสามฝั่งแกนเป็นกษัตริย์ (ปกครอง พ.ศ.1944 – 1985) ได้ส่งท้าวลก โอรสองค์ที่หกไปปกครองเมืองยวมใต้ ต่อมาขึ้นเป็นกษัตริย์เป็นพญาติโลกราช (ปกครอง พ.ศ.1985 – 2030) ส่วนเมืองยวมเหนือนั้น แม้ยังไม่ทราบที่ตั้งที่แน่ชัดว่า

อย่างไรก็ตาม เมื่อมีข้อมูลการขุดค้นทางโบราณคดี โดยกรมศิลปากร เมื่อปี พ.ศ.2555 ณ แหล่งโบราณคดีคอยเวียง ซึ่งมีที่ตั้งอยู่บนดอยด้านตะวันออกฝั่งซ้ายของ แม่น้ำยวมใกล้ชุมชนบ้านต่อแพ โดยขุดพบซากคูน้ำ กำแพงเวียง วิหาร เจดีย์ ตลอดจนภาชนะเครื่องเคลือบ เครื่องปั้นดินเผาจำนวนมาก⁸⁹ จึงเป็นไปได้ว่า แหล่ง โบราณสถานคอยเวียงแห่งนี้ น่าจะเป็นส่วนหนึ่งในที่ตั้งของเมืองยวมเหนือดังที่ได้ กล่าวไป สามารถกำหนดอายุสมัยอยู่ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 20 ควบคู่กันกับ เมืองยวมใต้

ซากวิหารร้าง (ทุ่งขุนห้วย) พบเศษอิฐและกระเบื้องดินขอทับถมจำนวนมาก

ดังนั้น จึงพอจะสันนิษฐานได้ว่า ในอดีตกาลนั้นพื้นที่ขุนยวมเองก็เคยมีความเจริญรุ่งเรืองอยู่ร่วมสมัยกับอาณาจักรล้านนาเป็นที่ตั้งของเมืองยวมเหนือ ซึ่งเป็นเมืองขนาดเล็กที่มีผู้คนตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัย และมีชุมชนกระจายตัวในแอ่งที่ราบลุ่มแม่น้ำ ยวมกับสาขา ดังพบซากวิหารและเจดีย์ปรากฏให้เห็นอยู่หลายแห่ง เช่น บ้านหัว ปอน วัดร้างหนองผึกเผ็ด วัดร้างทุ่งขุนห้วย วัดร้างในทุ่งนาแอ่งที่ราบขุนยวม เป็นต้น ส่วนเมืองยวมเหนือได้ร้างไปเมื่อใดนั้นก็ยังไม่เป็นที่ทราบแน่ชัดด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ ภายหลังเมื่ออาณาจักรพม่าเข้ามายึดครองล้านนาแล้ว ก็ไม่มีหลักฐานกล่าวถึงพื้นที่อีก นี้เลย

สมัยที่สอง ก่อนการสร้างเมืองขุนยวม

เป็นช่วงเวลาก่อนการสร้างเมืองขุนยวมโดย ขานกะเล โดยมีปรากฏการตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาวกะเหรี่ยงและชาวไทใหญ่จำนวนหนึ่ง ซึ่งยังเป็นชุมชนขนาดเล็ก ที่มีผู้คนดำรงอาศัยอยู่อย่างประปรายหลายแห่ง ได้แก่ บ้านหัวปอน บ้านแม่ลาเกะ บ้านห้วยसान บ้านแม่สุริน บ้านเมืองปอน และบ้านกุ่มลม

เศษภาชนะเครื่องปั้นดินเผา, วัดต่อแพ

ชุมชนในสมัยนี้ มีกำเนิดและตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยจากการอพยพย้ายถิ่นฐานของกลุ่มชาวกะเหรี่ยงและชาวไทใหญ่ที่ประสบภัยสงครามในเมืองพม่าเข้ามาในดินแดนล้านนา หรือต้องการหาแหล่งที่ทำกินที่มีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าบ้านเมืองเดิมๆ

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานกระจายตัวไปตามเขตลุ่มน้ำหลัก ได้แก่ น้ำปอน น้ำยวม น้ำแม่สุริน และน้ำแม่ลาเกะ ผู้คนต่างอาศัยอยู่ในพื้นที่ทำกินของตนเอง มีความสัมพันธ์กันทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างหลวมๆ ส่วนการรวมกันอยู่เป็นชุมชนน่าจะเริ่มต้นขึ้นในกลุ่มคนชาวไทใหญ่มากกว่า ด้วยสภาพที่ตั้งในแอ่งที่ราบ สามารถที่จะสร้างบ้านเรือนรวมอยู่ด้วยกันและขยายตัวออกได้เท่าที่จะทำได้ ส่วนชาวกะเหรี่ยงมีแบบแผนของการสร้างที่อยู่อาศัยในแหล่งที่ทำกินของตนเอง ซึ่งมักจะมีที่ตั้งอยู่ห่างๆกัน หากจะรวมตัวกันได้จะต้องมีสาเหตุในเบื้องต้นก่อน เช่น เกิดโรคระบาด ต้องการความปลอดภัย เป็นต้น

ชุมชนที่เกิดขึ้นในสมัยนี้ เป็นชุมชนที่มีขนาดใหญ่ในปัจจุบัน และมีผู้คนที่อพยพย้ายออกไปสร้างชุมชนใหม่ๆ ในพื้นที่ใกล้เคียงด้วย เช่น ชาวกะเหรี่ยงบ้านหัว

ปอน แยกตัวออกไปก่อตั้งบ้านแม่ฮอด แม่หาด หรือชาวไทใหญ่บ้านเมืองปอน แยกตัวออกไปก่อตั้งบ้านห้วยसान เป็นต้น

สมัยที่สาม เมืองขุนยวม

เป็นสมัยของการก่อกำเนิดเมืองขุนยวมอย่างแท้จริงโดย ชานกะเล เป็นผู้นำชาวไทใหญ่ส่วนหนึ่งลงมาจากบ้านโป่งหมู (ปางหมู, แม่ฮ่องสอนในปัจจุบัน) มีการแบ่งออกเป็นสมัยย่อย 4 สมัย ดังที่มีการศึกษาไปแล้ว คือ สมัยสร้างบ้านสร้างเมือง (พ.ศ. 2410) สมัยการทำให้ไม้สักและการก่อตั้งอำเภอขุนยวม (พ.ศ.2417 – 2472) สมัยญี่ปุ่นมาตั้งทัพ (พ.ศ.2484 – 2488) และสมัยปัจจุบัน (พ.ศ.2490 – ปัจจุบัน[2563])

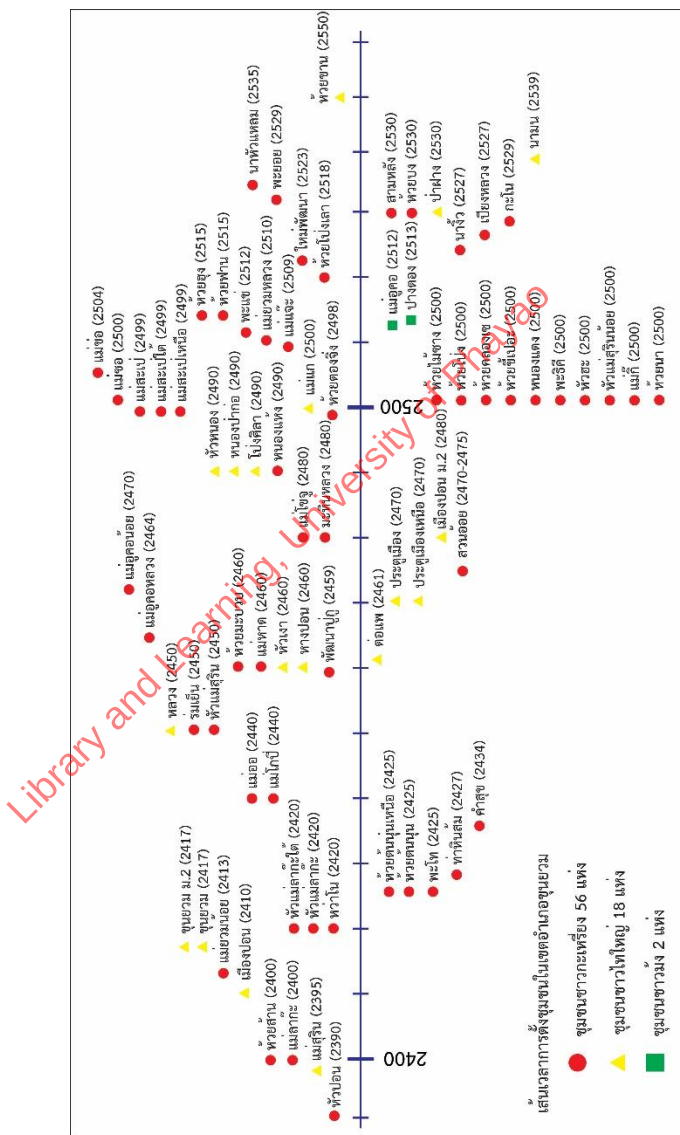
เมืองขุนยวมได้รับการกำหนดให้เป็นเมืองสำคัญแห่งหนึ่งในพื้นที่ชายแดนของล้านนาและเป็นเมืองที่ขึ้นอยู่กัเมืองแม่ฮ่องสอน เมื่อปี พ.ศ. 2417 เกิดการขยายตัวของชุมชนและมีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนใหม่ระยะที่หนึ่ง (ก่อนปี พ.ศ.2500) พบว่า มีจำนวนถึง 31 แห่ง เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยง จำนวน 21 แห่ง ชุมชนชาวไทใหญ่ จำนวน 10 แห่ง เช่น บ้านหัวแม่ลาเกะ บ้านหวาโน บ้านต่อแพ บ้านประตูเมือง เป็นต้น

สาเหตุหลักของการกำเนิดชุมชนในยุคนี้ เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ที่สัมพันธ์กับพื้นที่ทำกินที่ต้องการมากขึ้น จึงมีการย้ายถิ่นฐานอพยพเพื่อการบุกเบิกที่ทำกินใหม่และอยู่ห่างไปจากชุมชนเดิมไม่มากหรือยังอยู่ในเขตลุ่มน้ำเดียวกัน โดยมีชุมชนบางแห่งเกิดจากการอพยพย้ายถิ่นของชาวกะเหรี่ยงมาจากรัฐยางแดงในพม่าอันเนื่องจากการหนีภัยสงคราม

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนระยะที่สอง (หลังปี พ.ศ.2500) พบว่า มีจำนวนถึง 35 แห่ง เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยง จำนวน 29 แห่ง ชุมชนชาวไทใหญ่ จำนวน 4 แห่ง และชุมชนชาวม้ง 2 แห่ง เช่น บ้านแม่สะเป่ บ้านป่าฝาง บ้านแม่ฮอด เป็นต้น

สาเหตุหลักของการกำเนิดชุมชนในแห่งนี้ เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ที่สัมพันธ์กับพื้นที่ทำกินที่ต้องการมากขึ้น จึงมีการย้ายถิ่นฐานอพยพเพื่อการบุกเบิกที่ทำกินใหม่และอยู่ห่างไปจากชุมชนเดิมไกลขึ้น โดยเฉพาะการอพยพย้ายถิ่นของชาวม้งจากเขตแม่แจ่ม แม่ล่าน้อย และมีปรากฏการณ์สำคัญของการเผยแพร่ศาสนาคริสต์เข้ามาในเขตพื้นที่อำเภอขุนยวม ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

และวัฒนธรรมอย่างมาก โดยเฉพาะชุมชนชาวกะเหรี่ยง ได้ละทิ้งและเปลี่ยนความเชื่อ
ดั้งเดิมของกลุ่มตนเองไปอย่างสิ้นเชิง

แสดงเส้นช่วงเวลาการก่อตั้งชุมชนในเขตอำเภอขุนยวม

นอกจากนี้ ชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ยังเป็นชุมชนที่มีขนาดเล็กที่มีการรวมตัวกันอยู่เพียงไม่กี่ครัวเรือน ด้วยจำนวนที่น้อยนี้ยังไม่สามารถจัดตั้งเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการได้ จึงมีสถานภาพเป็นหย่อมบ้านหรือบ้านบริวารของหมู่บ้านหลักที่ตั้งอยู่ใกล้ที่สุด

การกำเนิดหรือก่อตั้งชุมชนต่างๆในเขตอำเภอขุนยวม นำเสนอออกมาลำดับไว้ตามเส้นกาลเวลา ดังต่อไปนี้

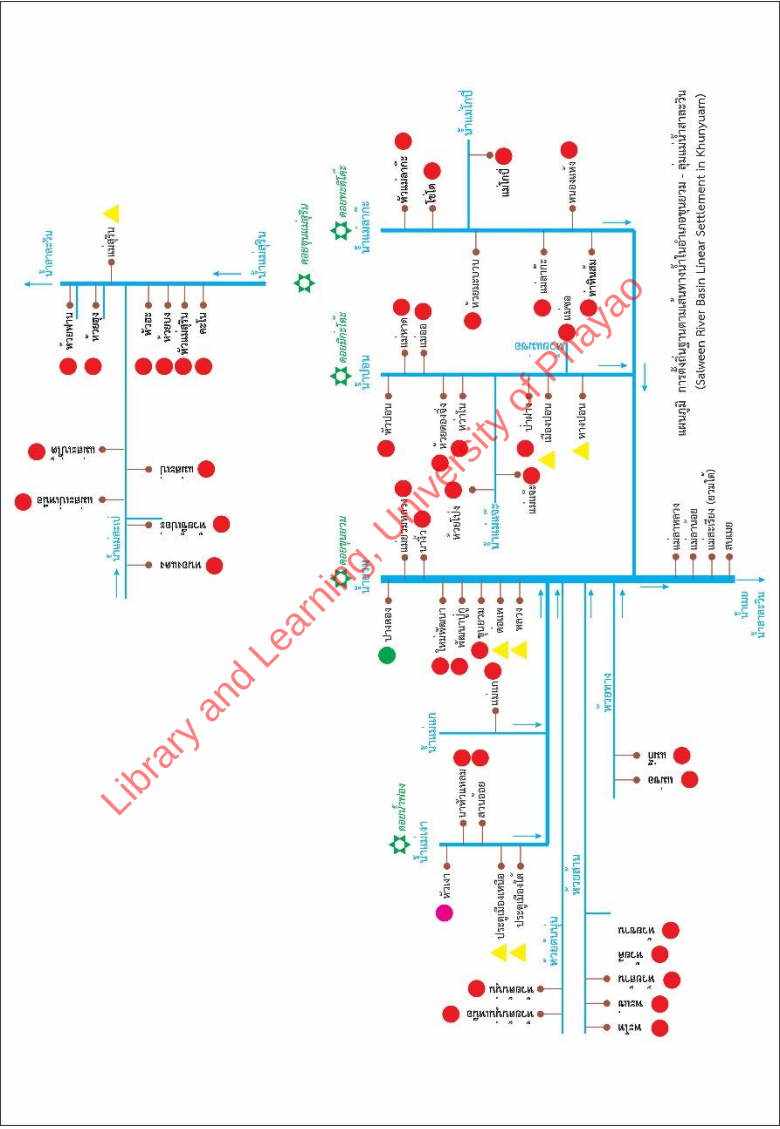
รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในขุนยวม

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนในเขตพื้นที่ขุนยวม เป็นการอธิบายถึงวิธีการและวิธีคิดในการเลือกที่ตั้งสำหรับการลงหลักปักฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งสามกลุ่ม โดยเริ่มต้นจากการสร้างเรือนพักอาศัยในลักษณะที่มีการรวมตัวกันตั้งแต่สองครัวเรือนขึ้นไป จากนั้นมีการขยายตัวขึ้นเป็นชุมชนขนาดใหญ่ขึ้นจนถึงจุดอิ่มตัว ชุมชนจะมีความซับซ้อนทางสังคมขึ้น เช่น ผู้นำปกครอง ผู้นำทางจิตวิญญาณ มีกฎเกณฑ์ จารีต ประเพณี พิธีกรรม ฯลฯ การรวมตัวกันทำให้เกิดกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมภายในชุมชนนั้นๆตามมา ซึ่งอาศัยปัจจัยต่างๆ เช่น เวลา จำนวนประชากร ความเชื่อทางศาสนา ความเข้มแข็งของชุมชน ฯลฯ สำหรับชุมชนทั้งหมด 76 แห่งที่ทำการศึกษาเก็บข้อมูล พบว่า มีลักษณะการตั้งถิ่นฐานอยู่ 2 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่หนึ่ง การตั้งถิ่นฐานตามเส้นทางน้ำ

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนในลักษณะเส้นทางน้ำ หมายถึง เขตที่อยู่อาศัยตั้งอยู่บริเวณเส้นทางแม่น้ำหรือลำห้วย เน้นการใช้ประโยชน์จากเส้นทางน้ำนั้นเพื่อการอุปโภคบริโภคเป็นสำคัญ ซึ่งไม่ได้หมายความว่ารวมไปถึงการใช้เส้นทางน้ำเป็นทางสัญจรหลัก ชุมชนตั้งจะขยายตัวไปเฉพาะฝั่งใดฝั่งหนึ่งหรือทั้งสองฝั่ง โดยเว้นระยะห่างจากริมฝั่งเพื่อให้รอดพ้นจากกระแสน้ำหลากในฤดูฝน หรือมีระยะประชิดติดกับเส้นทางน้ำ ชุมชนในเส้นทางน้ำนี้ยังมีระยะทางสังคมและวัฒนธรรมที่ถือว่าเป็นเครือข่ายลุ่มน้ำเดียวกัน เนื่องจากต้องมีการใช้ประโยชน์จากเส้นทางน้ำนั้นๆ จนเกิดความสัมพันธ์และระบบการจัดการน้ำระหว่างชุมชนและผู้คนซึ่งเรียกว่า ระบบเหมืองฝาย โดยเฉพาะชุมชนที่มีพื้นที่ทำนาขนาดใหญ่ติดกันหลายๆชุมชน เช่น ชุมชนบ้านขุนยวม เมืองปอน หัวแม่สุริน เป็นต้น นอกจากนี้ ตำแหน่งที่ตั้งในเส้นทางน้ำนั้นๆ ยังถูกนำมาใช้กำหนดเป็นชื่อเรียกของชุมชน ได้แก่ หัวปอน - ปอน - หางปอน,

ยวมเหนือ – ยวมใต้, หัวแม่ลาเกะ – แม่ลาเกะ, หัวแม่สุริน – แม่สุริน, แม่สะเปเหนือ – แม่สะเป – แม่สะเปใต้, ห้วยฟาน ห้วยสูง ห้วยโป่งเลา ห้วยขาน ห้วยล้าน

แสดงแบบจำลองการตั้งถิ่นฐานชุมชนในเส้นทางแม่น้ำ

ชุมชนบ้านหวาโนริมแม่น้ำปอน

เส้นทางแม่น้ำ ได้แก่ แม่น้ำยม, แม่น้ำแม่สุริน, แม่น้ำลาเกะ, แม่น้ำแม่โกปี, แม่น้ำแม่เงา, แม่น้ำแม่แก, แม่น้ำแม่แจ๊ะ, และแม่น้ำปอน ยกตัวอย่างเช่น ชุมชนในเส้นทางแม่ยม คือ บ้านปางตอง แม่ยมหลวง นาจั่ว ใหม่พัฒนา พัฒนาปูกู ขุนยวม ต่อแพ และหลวง

เส้นทางลำห้วย เช่น ห้วยล้าน ห้วยต้นนุ่น ห้วยทาง ห้วยโปงเลา ยกตัวอย่างเช่น ชุมชนในเส้นทางลำห้วยล้าน คือ บ้านพะโท พะแพ และห้วยล้าน หรือชุมชนในเส้นทางลำห้วยทาง คือ บ้านกิ และแม่ขอ เป็นต้น

รูปแบบที่สอง การตั้งถิ่นฐานตามเส้นทางถนน

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนในลักษณะเส้นทางถนน หมายถึง เขตที่อยู่อาศัยตั้งอยู่กระจายบริเวณตามเส้นทางถนน ซึ่งเป็นเส้นทางการคมนาคมหลักในปัจจุบัน โดยเส้นทางถนนส่วนใหญ่มีพัฒนาการจากเส้นทางเดินเท้ามาแต่เดิม แรกเริ่มชุมชนตั้งอยู่ในลักษณะเป็นกลุ่มก้อนแล้วจึงมีการขยายตัวไปตามเส้นทางถนนในภายหลัง โดยเฉพาะการสร้างเรือนร้านค้า เพื่จร้านค้าจะพบมากในเส้นทางถนน เนื่องจากเกิดความสะดวกสบายสำหรับเป็นจุดแวะพักหรือจุดขนถ่ายซื้อขายสินค้า หรือแม้แต่การสร้างอาคารสาธารณะของหน่วยงานราชการก็เป็นส่วนที่มีผลต่อการขยายตัวตามเส้นทางด้วย หรือการสร้างสถานที่พำนักค้างแรม เช่น รีสอร์ท โฮมสเตย์ ก็ล้วนแล้วเป็นส่วนขยายตัวของชุมชนที่กระจายตัวไปตามเส้นทางถนนด้วยเช่นกัน ชุมชนที่เกิดขึ้นตามเส้นทางถนน เช่น ชุมชนเมืองขุนยวม บ้านสามหลัง บ้านห้วยไม้ช้าง บ้านใหม่พัฒนา บ้านปางตอง บ้านแม่อุคอ บ้านหัวแม่สุริน เป็นต้น

เมืองขุนยวม ขยายตัวตามเส้นทางถนนหลวงแผ่นดินหมายเลข 108

อย่างไรก็ตาม การตั้งถิ่นฐานทั้งในลักษณะเส้นทางน้ำและเส้นทางถนน นั้นก็ล้วนแล้วแต่มีพัฒนาการจากการตั้งถิ่นฐานแบบกระจาย โดยเฉพาะการตั้งถิ่นฐานของชาวกะเหรี่ยงแบบดั้งเดิมที่นิยมจะตั้งเรือนพักอาศัยอยู่ในพื้นที่ทำกินของตนเองเท่านั้น

มูลเหตุและกระบวนการของการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในขุนยวม

ภูมิหลังความเป็นมาของการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในพื้นที่ขุนยวมทำให้ทราบว่ามีกำเนิดและพัฒนาการมาอย่างยาวนาน ได้ทราบถึงการขยายตัวของตัวชุมชนที่มีการเคลื่อนย้ายของผู้คนไปมาในภายในพื้นที่และจากนอกพื้นที่เข้ามาอยู่อาศัยจนกระทั่งมีจำนวนดังที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น เมื่อมาวิเคราะห์ถึงสาเหตุของการอพยพย้ายถิ่นจะทราบว่ามิใช่อยู่หลายประการ ดังนี้

หนึ่ง บุกรเบิกหาที่ทำกินใหม่ เป็นสาเหตุหลักของการอพยพย้ายถิ่นฐานที่เกิดขึ้นของชุมชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ขุนยวม โดยเฉพาะชาวกะเหรี่ยงที่มีครอบครัวใหม่หรือต้องการแยกตัวออกจากชุมชนเดิม มักจะแยกตัวออกไปบุกรเบิกหาที่ดินใหม่ทำกินของตนเอง ทั้งที่อยู่ในละแวกเดียวกันหรือพื้นที่ห่างไกลออกไป เช่น ชาวกะเหรี่ยงบ้านหัวปอน ย้ายไปบุกรเบิกตั้งชุมชนใหม่ที่บ้านแม่หาด และบ้านแม่ฮ่อ

สอง ภัยสงคราม เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นฐานระยะทางไกลและเป็นการข้ามเขตแดนระหว่างเมืองหรือรัฐโบราณ ทั้งชาวกะเหรี่ยงจากรัฐยวงแดง (รัฐกะยาในปัจจุบัน) และชาวไทใหญ่จากรัฐฉาน เข้ามาสู่พื้นที่ชายขอบของนครรัฐ

เชียงใหม่ เช่น ชาวกะเหรี่ยงบ้านหัวเงา บ้านห้วยมะบบบ บ้านห้วยไม้ซาง เป็นต้น หรือชาวไทใหญ่บ้านแม่สุริน เป็นต้น

สาม ความตั้งใจ เป็นสาเหตุหลักของการกำเนิดเมืองขุนยวมที่เป็นศูนย์กลางของพื้นที่ในปี พ.ศ.2417 ด้วยการนำของชานกะเล ที่นำครอบครัวมาจากบ้านโป่งหมู ซึ่งพะกาหม่องเป็นผู้นำชุมชนที่ให้อนุญาตเดินทางมาสร้างชุมชนยังพื้นที่แห่งนี้ ต่อมาชุมชนเติบโตขึ้นจากคำสั่งทางการปกครองจากศูนย์กลางการปกครองทั้งจากนครเชียงใหม่และสยาม ด้วยเหตุผลทางด้านยุทธศาสตร์เศรษฐกิจและความมั่นคงบริเวณชายแดนเชียงใหม่ตะวันตก

สี่ โรคระบาด เป็นสาเหตุที่เกิดจากการระบาดของโรค ซึ่งชาวกะเหรี่ยงในอดีตเชื่อว่าเกิดจากความไม่พอใจของภูตผีวิญญาณที่สิงสถิตย์ในถิ่นที่อยู่ นั่นๆ จึงดลบันดาลให้เกิดโรคขึ้น จึงมักเป็นสาเหตุหนึ่งทางความเชื่อที่ทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นฐาน เช่น บรรพบุรุษของชาวกะเหรี่ยงห้วยโป่งเลาที่เดินทางย้ายไปมาในพื้นที่ เป็นต้น

ห้า ที่ทำกินอยู่ห่างจากชุมชนเดิม เป็นสาเหตุที่มักจะเกิดขึ้นกับชุมชนที่เกิดขึ้นมาระยะหนึ่งและมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นแล้ว เนื่องจากการที่มีพื้นที่ทำกินขยายตัวออกไปค่อนข้างห่างไกลจากที่ตั้งของชุมชน ส่งผลให้การเดินทางของเจ้าของที่นั้นต้องใช้เวลาเดินทางไปกลับค่อนข้างมากในแต่ละครั้ง ด้วยเวลาและระยะทางไกล จึงเป็นสาเหตุของการตัดสินใจในการสร้างเรือนพักอาศัยอยู่อย่างถาวรในแหล่งที่ทำกินนั้นๆ เมื่อนานเข้าจึงเลือกที่จะพำนักอยู่อย่างถาวรและไม่กลับมาอยู่ที่เดิม และมักเกิดการชักชวนให้คนรู้จักมาร่วมอยู่อาศัยด้วยโดยเฉพาะผู้ที่ที่ดินทำกินอยู่ในพื้นที่เดียวกันนั่นเอง

หก ขาดแคลนที่ทำกินในแหล่งถิ่นที่อยู่เดิม เป็นสาเหตุหนึ่งที่เกิดขึ้นจากจำนวนประชากรของชุมชนเพิ่มขึ้นแล้วต้องการที่ดินทำกินใหม่ๆ ซึ่งระบบการทำให้หมุนเวียนของชาวกะเหรี่ยงแต่ละครัวเรือนนั้นจะมีจำนวนระหว่าง 3 – 10 แห่ง⁹⁰ ได้ส่งผลต่อการสะสมหรือครอบครองพื้นที่ทำกินของคนแต่ละรุ่นแต่ละครัวเรือนมาโดยตลอด หากใครต้องการพื้นที่ทำกินแล้วต้องทำการหาใหม่ ไม่มีการซื้อขายยกเว้นเป็นมรดกตกทอดเท่านั้น การขาดแคลนนี้ไม่ได้มีนัยยะว่าพื้นที่ที่อยู่ใกล้กับชุมชนไม่มีให้แล้ว แต่เป็นข้อจำกัดของภูมิประเทศหรือไม่เหมาะสมในการเพาะปลูกมากกว่า เช่น มีความลาดชันมากในเขตภูเขาสูงทำให้บุกเบิกได้ยาก ห่างไกลแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค เป็นต้น ดังนั้น หากต้องการที่ดินทำกินแล้ว จะต้องเดินทางออกไปบุกเบิกยัง

สถานที่ห่างไกลจากชุมชนเดิม และด้วยระยะทางไกลนั้น หากไม่สามารถไปกลับได้นานๆ เข้าก็มักทำให้มีการแยกตัวออกไปอยู่อย่างถาวรด้วย

เจ็ด สภาวะความแห้งแล้งและอดอยาก เป็นสาเหตุที่เกิดขึ้นจากสภาพดินฟ้าภูมิอากาศ อาจเกิดขึ้นเฉพาะแห่งหรือบางช่วงเวลา เนื่องจากวิถีการดำรงชีวิตของชาวกะเหรี่ยงล้วนแล้วแต่ต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลักในการเพาะปลูก หรือเมื่อเกิดภาวะขาดแคลนน้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติที่จะต้องใช้อุปโภคบริโภค ก็จะเริ่มทำการย้ายถิ่นไปเสาะแสวงหาสถานที่แห่งใหม่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของน้ำและดิน โดยเฉพาะบริเวณที่มีเส้นทางแม่น้ำหรือลำห้วยไหลผ่าน

แปด การหาสถานที่ปลอดภัย เป็นผลสืบเนื่องจากรูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบกระจาย ที่ต่างคนต่างอาศัยอยู่ในที่ดินทำกินของตนเอง ในอดีตมักเกิดจากที่ๆ มีเสื่ออยู่ชุกชุมและเข้ามากินสัตว์เลี้ยงของชาวบ้าน ลำพังเฉพาะครอบครัวที่มีคนน้อยก็มักเกิดความกลัว ไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน จึงต้องอพยพย้ายถิ่นไปรวมตัวกับครอบครัวหรือชุมชนอื่นๆ เช่น ชุมชนบ้านห้วยโป่งเลา บ้านหัวเงา เป็นต้น

เก้า ความเชื่อ เป็นระบบความเชื่อทางจิตวิญญาณที่มีปรากฏอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงแบบดั้งเดิม หนึ่งในนั้นคือ เมื่อมีคนตายโดยไม่ทราบสาเหตุ ก็จะเชื่อว่าผีภูตผีเป็นผู้กระทำ สถานที่ไม่น่าจะอยู่อาศัยต่อไปได้ จึงต้องทำการย้ายถิ่นฐานไปยังที่แห่งใหม่

สำหรับชุมชนในพื้นที่ขุนยวมเริ่มหยุดขยายตัวและไม่มีชุมชนเกิดขึ้นใหม่ในช่วง 10 ปี ที่ผ่านมา โดยสาเหตุเนื่องจากการบริหารจัดการจากภาครัฐเข้ามาในพื้นที่ ได้แก่ ด้านบริหารปกครอง ต้องดำเนินการจัดตั้งชุมชนให้เป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการเพื่อให้สะดวกต่อการปกครอง ชาวบ้านมีฐานข้อมูลในทะเบียนราษฎร และด้านการบริหารจัดการพื้นที่ป่า มีการกำหนดเขตพื้นที่และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องใหม่ๆ ในผืนป่า เช่น การจัดตั้งเขตอุทยานแห่งชาติ การกำหนดพื้นที่ป่าสงวน เป็นต้น ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินของชาวบ้านที่มีข้อจำกัดตามไปด้วย หรือแม้แต่การสร้างกฎเกณฑ์ในระดับชุมชนด้วยตนเอง ที่มีระบบการจัดการใช้สอยที่ดินโดยรอบของชุมชน เช่น การกำหนดพื้นที่ป่าชุมชน เขตพื้นที่ป่าใช้สอย หรือการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรที่อยู่ในระดับต่ำ หรือการเข้าไปทำงานในเมืองของกลุ่มวัยทำงาน เป็นต้น ก็เป็นสาเหตุที่ทำให้ชุมชนไม่เกิดขยายตัวและสร้างชุมชนใหม่ๆ

ขนาดของชุมชนในขุนยวม

ชุมชนในขุนยวม มีกำเนิดและพัฒนาการขึ้นมาเป็นลำดับ พบเห็นการกระจายตัวไปตามแอ่งที่ราบลุ่มแม่น้ำ ที่ราบเชิงเขา และภูเขาสูง ซึ่งเห็นได้ชัดว่าสภาพภูมิประเทศเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการขยายตัวของชุมชน โดยสัมพันธ์ไปกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย จนมีขนาดที่แตกต่างอยู่ 3 ขนาด ดังนี้

ชุมชนขนาดใหญ่ เป็นชุมชนที่มีขนาดครัวเรือนตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ 200 ครัวเรือนขึ้นไป เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในสภาพภูมิประเทศเป็นแอ่งที่ราบกว้าง เนินเขาเตี้ย สลับที่ราบต่อเนื่อง และมีการตั้งถิ่นฐานมายาวนาน เช่น ชุมชนเมืองขุนยวม บ้านห้วยฟาน บ้านปางตอง เป็นต้น

ชุมชนขนาดกลางเป็นชุมชนที่มีขนาดครัวเรือนตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ 50 - 200 ครัวเรือน เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในสภาพภูมิประเทศเป็นแอ่งที่ราบค่อนข้างกว้าง เชิงเขาหรือไหล่ตอยที่มีความลาดชันน้อย และมีการตั้งถิ่นฐานมาค่อนข้างยาวนาน เช่น บ้านแม่อุคหลวง บ้านหนองแห้ง บ้านห้วยปอน

ชุมชนขนาดเล็ก เป็นชุมชนที่มีขนาดครัวเรือนตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ 2 - 50 ครัวเรือน เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในสภาพภูมิประเทศเชิงเขา ลำห้วย หรือไหล่ตอยที่มีความลาดชันค่อนข้างสูง และมีการตั้งถิ่นฐานมาไม่นาน เช่น บ้านกะโน บ้านหัวฮะ บ้านพะธิคี บ้านสามหลัง เป็นต้น

สรุป

การศึกษาประวัติศาสตร์เมืองขุนยวมและชุมชนในพื้นที่ขุนยวมจากจำนวน 76 แห่ง ในครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงการกำเนิด พัฒนาการ และรูปแบบของการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งส่งผลต่อรูปแบบทางสังคมและวัฒนธรรมอันประกอบไปด้วยวัฒนธรรมหลักของชาวกะเหรี่ยงและชาวไทยใหญ่ และวัฒนธรรมรองของกลุ่มชาวม้ง ซึ่งเกิดขึ้นมาอย่างยาวนาน โดยสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนา จากนั้นบ้านเมืองได้ร้างผู้คนไปช่วงระยะเวลาหนึ่ง ปรากฏการตั้งถิ่นฐานของชาวกะเหรี่ยงอีกครั้งในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 24 ต่อด้วยการขยายตัวของชุมชนชาวไทยใหญ่ที่อพยพลงมาจากเมืองแม่ฮ่องสอนในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 25 เป็นเมืองขึ้นของนครเชียงใหม่จนกระทั่งมีการขยายตัวของชุมชนมากขึ้นและเติบโตบน

ฐานเศรษฐกิจการค้าไม้ เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองเป็นส่วนหนึ่งของสยาม และมีช่วงเวลาสั้นๆในสงครามมหาเอเชียบูรพาที่กองทัพญี่ปุ่นได้เข้ามาเพื่อดำเนินการสร้างถนนทางเชื่อมเข้าไปยังพม่า จากนั้นได้เข้าสู่ยุคสมัยของการพัฒนาทางด้านต่างๆมาเรื่อยๆ ทำให้ชุมชนเกิดการขยายตัวเพิ่มเป็นเท่าตัวมาจนถึงปัจจุบัน

รายการอ้างอิง

- ¹ ข้อมูลนำเสนอลำดับเวลาของขุนยวมยุคต่างๆ (Khun Yuam Timeline) ในอนุสรณ์สถานมิตรภาพไทย - ญี่ปุ่น (เดิมชื่อ “พิพิธภัณฑ์สงครามโลกครั้งที่ 2”)
- ² แม่ฮ่องสอน อ่านว่า แม่ฮ่องสอน
- ³ เจ้าฟ้าโกหล่าน หรือ นายน้อย ต่อมาได้กลับไปยังเมืองหมอกใหม่และเสียชีวิตลง มีขุนหม่อง ผู้เป็นลูกขึ้นเป็นเจ้าฟ้าปกครองเมืองแทน เมืองหมอกใหม่เวลานั้นยังคงประสบปัญหาการรุกรานจากเจ้าละม่อม เจ้าฟ้ากะเหรี่ยงเมืองยางแดงสามารถยึดเมืองได้ในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ.2431 (หรือ 2432) ประกาศตัวเป็นเจ้าฟ้าเมืองหมอกใหม่แทน และผนวกเป็นส่วนหนึ่งของเมืองยางแดง ต่อมาผู้กำกับดูแลรัฐฉานส่ง Mr. Scott นักกองพลฉานลงมาขับไล่และยกเจ้าขุนหม่องกลับเป็นเจ้าฟ้าเมืองหมอกใหม่อีกครั้ง, (Sudhisak Palpho Translate, Sir Charles Haukes Todd Crosthwaite Author. **The Pacification of Burma**)
- ⁴ ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, (เชียงใหม่: เจริญวัฒนาการพิมพ์, 2549), หน้า 71 – 79.
- ⁵ ชุมชนแห่งนี้เกิดขึ้นจากการจับและฝึกช้างป่าเลี้ยงส่งให้กับเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาก่อนการสร้างบ้านแปลงเมืองที่ขุนยวม
- ⁶ ความสงบสุขของบ้านเมืองต่างๆ เป็นผลจากการที่สหราชอาณาจักรสามารถยึดอาณาจักรพม่าได้อย่างสมบูรณ์ ในปี พ.ศ.2428 จากนั้นจึงอ้างสิทธิ์การยึดครองไปถึงหัวเมืองไทใหญ่ต่างๆในรัฐฉานทั้งหมดด้วย โดยมีเมืองเชียงตุงเป็นรัฐสุดท้ายในปี พ.ศ.2433 การปกครองโดยอังกฤษส่งผลต่อความสงบเรียบร้อยและปราศจากการสู้รบระหว่างบ้านเล็กเมืองน้อยต่างๆในเวลาต่อมา ซึ่งพยายามปรับเปลี่ยนบ้านเมืองให้ไปสู่การพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

-
- ⁷ สรัสวดี อ๋องสกุล, **ประวัติศาสตร์ล้านนา**, (พิมพ์ครั้งที่ 7, กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ), หน้า 447 – 448.
- ⁸ การดำเนินกิจการป่าไม้ในล้านนา เกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2383 – 2467 ต่ออายุจนถึงปี พ.ศ.2486 โดยมี ขวามอญ - พม่า (พ.ศ.2383) บริษัทบริติชบอร์เนียวจำกัด (พ.ศ.2432) และบริษัทสยามฟอร์เรส
- ⁹ สัมภาษณ์ นายสมจิต สุวรรณบุตร (ข้าราชการเกษียณ) บ้านเลขที่ 160 ม.2 ต.ขุนยวม อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน. วันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ.2563, ผู้สัมภาษณ์ นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้.
- ¹⁰ อ้างถึง ข้อมูลสัมภาษณ์ประกอบแผ่นโปสเตอร์ ในอนุสรณ์สถานมิตรภาพไทย - ญี่ปุ่น
- ¹¹ สัมภาษณ์ พระครูอนุกุลกัลยาณพจน์ (เจ้าอาวาสวัดต่อแพ), เลขที่9/9 หมู่ที่ 1 บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ และนางสาวดวงกมล เมืองกวา ผู้สัมภาษณ์และบันทึกข้อมูล.
- ¹² กุน (อ่านว่า กุ่น) หมายถึง สัตว์ฐานที่ตั้งที่มีลักษณะลาดเอียงขึ้นเป็นเนินเขาหรือไหล่เขามีความชันไม่มากนัก, สัมภาษณ์ นายสมจิต สุวรรณบุตร, อ้างแล้ว.
- ¹³ นางเมื่อยะเป็นหลานของเจ้าฟ้าโกหล่าน เจ้าเมืองหมอกใหม่ โดยยกให้เป็นภรรยาของชานกะเล่ หลังจากนางใส ผู้เป็นภรรยาเสียชีวิตลง
- ¹⁴ **ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน**, หน้า 75 - 77.
- ¹⁵ ชื่อเมืองขุนยวม คงถูกใช้เป็นชื่อบ้านนามเมืองอย่างเป็นทางการในช่วงเวลาดังกล่าวนี้
- ¹⁶ เจ้าราชด น่าจะเป็นการระบุถึงตำแหน่งมากกว่าที่จะเป็นชื่อบุคคล ซึ่งคงเป็นลูกหลานของเจ้าผู้ปกครองนครเชียงใหม่ที่ดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง เช่น เจ้าราชบุตร เจ้าราชวงศ์ เจ้าราชภาคินัย ฯ
- ¹⁷ สัมภาษณ์ นายจอร์จียะ อุประ, อายุ 86 ปี บ้านเลขที่ 400 หมู่ที่ 1 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2563, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.

-
- ¹⁸ สัมภาษณ์ นายจอร์จียะ อุประ, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ¹⁹ สัมภาษณ์ นายจอร์จียะ อุประ, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ²⁰ สัมภาษณ์ นายจอแห่ม มโนวงศ์, อายุ 78 ปี ชาวบ้านแม่สุริน บ้านเลขที่ 41 หมู่ที่ 3 บ้านแม่สุริน ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ²¹ สัมภาษณ์ นายสมหวัง สถิตสุนทร, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 10 หมู่ที่ 4 บ้านแม่สะเป่ใต้ ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เบอร์โทร 0952853466, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์และจดบันทึกข้อมูล.
- ²² สัมภาษณ์ นายศุภร์ ศักดิ์พัฒนาปกรณ์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 18/1 หมู่ที่ 5 บ้านห้วยสูง ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โทร. 0613185740, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ²³ สัมภาษณ์ นายประยูร แสงอ่อน, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 49 หมู่ที่ 6 บ้านแม่สะเป่เหนือ ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โทร. 0997836406, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ²⁴ สัมภาษณ์ นายศุภร์ ศักดิ์พัฒนาปกรณ์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 18/1 หมู่ที่ 5 บ้านห้วยสูง ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เบอร์โทร 0613185740, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ²⁵ สัมภาษณ์ นายชนะชัย แสงใส, อายุ 80 ปี ข้าราชการเกษียณ บ้านเลขที่ 697 หมู่ที่ 1 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เบอร์โทร 0898386525, วันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา ผู้สัมภาษณ์และบันทึกข้อมูล.
- ²⁶ สัมภาษณ์ นายประยูร แสงอ่อน, ผู้ใหญ่บ้าน อายุ 58 ปี บ้านเลขที่ 49 หมู่ที่ 3 บ้านหนองแดง ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เบอร์โทร 0997836406, วันที่ 19 มีนาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์และบันทึกข้อมูล.
- ²⁷ สัมภาษณ์ นายประยูร แสงอ่อน, ผู้ใหญ่บ้าน อายุ 58 ปี บ้านเลขที่ 49 หมู่ที่ 3 บ้านหนองแดง ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เบอร์โทร

0997836406, วันที่ 19 มีนาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้
สัมภาษณ์และบันทึกข้อมูล.

- ²⁸ สัมภาษณ์ พระครูอนวัตรสมณคุณ, เจ้าอาวาสวัดเมืองปอน เลขที่ 9 หมู่ที่ 1 ตำบล
เมืองปอน อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้
สัมภาษณ์. ความรู้ชุดดังกล่าวนี้มีรายละเอียดแตกต่างไปจากการศึกษาของสุร
ศักดิ์ ป้อมทองคำและคณะ (พ.ศ.2541) มีข้อสันนิษฐานว่า เดิมที่ตั้งบริเวณนี้
น่าจะเป็นถิ่นฐานที่อยู่ของชาวลาวมาแต่เดิม ในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 24 เริ่ม
มีชาวกะเหรี่ยงเข้ามาตั้งบ้านเรือนอาศัยเป็นชุมชนขนาดเล็กทางด้านใต้ของ
หมู่บ้าน กระทั่งมีการอพยพเข้ามาอยู่มากขึ้น โดยเฉพาะชาวไท (ไทใหญ่) ที่มี
ถิ่นฐานมาจากบ้านหมอกใหม่ และบ้านลาน (เมืองหมอกใหม่, รัฐฉาน) กับ
กลุ่มคนพื้นเมืองล้านนาโดยนายศรี เข้ามาขออาศัยอยู่ด้วยในบริเวณที่ราบ
ทางด้านตะวันออกของหมู่บ้านที่เรียกว่า “ดอยคูเวียง” ต่อมาในช่วงหลังจาก
ปี พ.ศ.2360 เล็กน้อยมีชาวไทกลุ่มหนึ่งมีผู้นำชื่อว่า “เตปะ” เข้ามาขออยู่
ร่วมกับกลุ่มคนไทที่เข้ามาอยู่ก่อนหน้า แต่ไม่ทราบว่าจะด้วยเหตุอะไรได้เกิดการ
กระทบกระทั่งถึงกับสู้รบกับกลุ่มคนของนายศรี โดยทางฝ่ายของชาวไทเป็น
ฝ่ายพ่ายแพ้ จากนั้นจึงนำผู้คนส่วนหนึ่งอพยพไปยังถิ่นฐานอื่น การสู้รบครั้งนี้
ได้ทราบไปถึงเจ้ามหาชีวิตเจ้าเมืองเชียงใหม่ (พญาธรรมลังกา, ปกครอง พ.ศ.
2358 -2364) ทำให้มีการแต่งตั้งให้นายศรีเป็น “พญาไพศาล” ขึ้นเป็น
ผู้ปกครองชุมชนแห่งนี้
- ²⁹ สัมภาษณ์ นายบุญฤกษ์ นิลละออง, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 4/2 หมู่ที่ 3 ตำบล
เมืองปอน อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร โทร.0814172090, นายธีระ
พงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ³⁰ สัมภาษณ์ นางละออง ใจเย็น, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 35/2 หมู่ที่ 4 บ้านป่าฝาง
ตำบลเมืองปอน อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร โทร.0812892946, นายธี
ระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ³¹ สัมภาษณ์ นางศรีวรรณ ทวีรัตนพร, อายุ 53 ปี ชาวบ้านแม่ซอ บ้านเลขที่ 27 หมู่
ที่ 5 ตำบลเมืองปอน อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร โทร. 0645352067,
นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.

-
- ³² สัมภาษณ์ นายริมธาร ห่อแก้ว, ชาวบ้านแม่ลาเกะ บ้านเลขที่ 9/1 หมู่ที่ 6 บ้านแม่ละเกะ ตำบลเมืองปอน อำเภอนายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โทร. 0970436975, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ³³ สัมภาษณ์ นายบุญทิม หม่องเขียว, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 29 หมู่ที่ 7 บ้านท่าหินส้ม ตำบลเมืองปอน อำเภอนายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โทร. 0887617935, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ³⁴ สัมภาษณ์ นางพลอ รักทุ่งรวงทอง, ชาวบ้านมะหินหลวง บ้านเลขที่ 30 หมู่ที่ 8 ตำบลแม่ยวมน้อย อำเภอนายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ³⁵ สัมภาษณ์ นายถนอม กอบจิตสะอาด, ชาวบ้านหนองแห้ง บ้านเลขที่ 29 หมู่ที่ 9 ตำบลเมืองปอน อำเภอนายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โทร.0843659811, วันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ³⁶ สัมภาษณ์ นายศักดิ์ ศิริเดชเจริญ, อายุ 55 ปี ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 35 หมู่ที่ 2 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอนายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เบอร์โทร 0819807758, วันที่ 7 มีนาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์และบันทึกข้อมูล.
- ³⁷ สัมภาษณ์ นายสุขเกษม ชัยปรีชาเลิศ, อายุ 56 ปี ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 8 บ้านมะหินหลวง ตำบลเมืองปอน อำเภอนายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เบอร์โทร 0821952035, วันที่ 15 มีนาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์และบันทึกข้อมูล.
- ³⁸ สัมภาษณ์ นายณัฐพล สุวรรณสัง, รองประธานสภาวัฒนธรรมตำบลแม่เงา บ้านเลขที่ 55/1 หมู่ที่ 1 ตำบลแม่เงา อำเภอนายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โทร.0848032561, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ³⁹ สัมภาษณ์ นายมงคล มุลลรัง, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 17/6 หมู่ที่ 2 ตำบลหัวเงา อำเภอนายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โทร.0648099340, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.

-
- ⁴⁰ สัมภาษณ์ พระครูอนุสารนันท์สิทธิ์, เจ้าอาวาสวัดประตุมือง เลขที่ 63 หมู่ที่ 3 บ้านประตุมือง ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ⁴¹ สัมภาษณ์ นายอุดม หมั่นศึกษา, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 59 หมู่ที่ 4 บ้านห้วยตันนุ่น ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เบอร์โทร 0877861645, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ⁴² สัมภาษณ์ นายสุพมิตร อมรอาจหาญ, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 85 หมู่ที่ 5 บ้านห้วยนา ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ⁴³ สัมภาษณ์ นายนะหม่อแอ สุจริตสุทธิชัย, ชาวบ้านสวนอ้อย บ้านเลขที่ 19 หมู่ที่ 6 ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ⁴⁴ สัมภาษณ์ นางผ่องพรรณ สุภรัตน์ประไพ, ชาวบ้านนาหัวแหลม บ้านเลขที่ 3/1 หมู่ที่ 7 ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โทร.0641921194, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ⁴⁵ สัมภาษณ์ นายคำโหยง สังข์ทอง, บ้านเลขที่ 73/1 หมู่ที่ 8 บ้านหลวง ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ⁴⁶ คำว่า “หลวง” ให้ความหมายถึง เริ่มเป็นอันดับแรก เช่น ชายหลวง หมายถึง ลูกชายคนแรก, คนโต, ส่วนอีกความหมายหนึ่ง จะหมายถึง ขนาดใหญ่โต เช่น บ้านหลวง เมืองหลวง ตัวหลวง เป็นต้น
- ⁴⁷ สัมภาษณ์ นายสวาท ปกรณ์พงศ์ศิริ, อายุ 52 ปี ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 67 หมู่ที่ 3 บ้านประตุมือง ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โทร. 0933157093, วันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ⁴⁸ สัมภาษณ์ นายวีระชัย กอดวิเชียร, กำนันตำบลแม่กื บ้านเลขที่ 35/1 หมู่ที่ 1 ตำบลแม่กื อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.

-
- ⁴⁹ สัมภาษณ์ นายสมทรง บุญระชัยสวรรค์, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 29 หมู่ที่ 2 ตำบลแม่กื อำเภอนายูง จังหวัดน่าน โทร. 0910714301, นายธีระพงษ์ พงศ์ดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ⁵⁰ สัมภาษณ์ นายสุพัทธ์ รักบ้านเรา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 24 หมู่ที่ 3 บ้านพะไท ตำบลแม่กื อำเภอนายูง จังหวัดน่าน, นายธีระพงษ์ พงศ์ดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ⁵¹ ความเชื่อดั้งเดิมของชาวกะเหรี่ยงจะต่างคนอยู่ต่างคนทำกิน ไม่รวมกันอยู่เป็นชุมชน
- ⁵² สัมภาษณ์ นายประสงค์ กรองให้ดี, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 58 หมู่ที่ 4 ตำบลแม่กื อำเภอนายูง จังหวัดน่าน โทร.0909236458, นายธีระพงษ์ พงศ์ดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ⁵³ สัมภาษณ์ นายทนต์ศักดิ์ โชคอรุณ, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 65 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่กื อำเภอนายูง จังหวัดน่าน, นายธีระพงษ์ พงศ์ดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ⁵⁴ สัมภาษณ์ นายสุพัทธ์ รักบ้านเรา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 24 หมู่ที่ 3 บ้านพะไท ตำบลแม่กื อำเภอนายูง จังหวัดน่าน, นายธีระพงษ์ พงศ์ดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ⁵⁵ สัมภาษณ์ นายสมทรง บุญระชัยสวรรค์, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 29 หมู่ที่ 2 บ้านร่มเย็น ตำบลแม่กื อำเภอนายูง จังหวัดน่าน เบอร์โทร 0910714301, นายธีระพงษ์ พงศ์ดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ⁵⁶ สัมภาษณ์ นายอภิชัย กอโงชน, อายุ 59 ปี ชาวบ้านแม่ข่อ บ้านเลขที่ 22/2 หมู่ที่ 4 บ้านแม่ข่อ ตำบลแม่กื อำเภอนายูง จังหวัดน่าน เบอร์โทร 0956099956, วันที่ 7 มีนาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พงศ์ดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์และบันทึกข้อมูล.
- ⁵⁷ สัมภาษณ์ นายวีระชัย กองวิเชียร, อายุ 44 ปี กำนันตำบลแม่กื บ้านเลขที่ 35/1 หมู่ที่ 1 ตำบลแม่กื อำเภอนายูง จังหวัดน่าน โทร.0958746612, วันที่ 7 มีนาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พงศ์ดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์และบันทึกข้อมูล.

-
- ⁵⁸ สัมภาษณ์ นางยุพา ศิริเกษตร, อายุ 44 ปี ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1 บ้านหัวปอน ตำบลแม่ยวมน้อย อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โทร. 0957736136, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ⁵⁹ สัมภาษณ์ นายเอกราช ฉลองเกียรติยศ, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 27 หมู่ที่ 2 บ้านแม่โกปี ตำบลแม่ยวมน้อย อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เบอร์โทร 0613090989, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ⁶⁰ สัมภาษณ์ นายบุญทวี พันงามตา, กำนันตำบลแม่ยวมน้อย บ้านเลขที่ 12 หมู่ที่ 3 ตำบลแม่ยวมน้อย อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เบอร์โทร 0898382686, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ⁶¹ สัมภาษณ์ นายบุญชัย กมลแยมเสรี, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 77/1 หมู่ที่ 4 บ้านแม่ออ ตำบลแม่ยวมน้อย อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ⁶² สัมภาษณ์ นายสมเพชร กงล้อเงิน, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 6 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ยวมน้อย อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โทร.0648156486, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ⁶³ สัมภาษณ์ นายสมพงษ์ กระจายโชค, ชาวบ้านแม่หาด บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 6 ตำบลแม่ยวมน้อย อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ⁶⁴ สัมภาษณ์ นายโยธะ ศิริวัฒน์, ชาวบ้านห้วยมะบวบ บ้านเลขที่ 8 หมู่ที่ 7 ตำบลแม่ยวมน้อย อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ⁶⁵ สัมภาษณ์ นายประสิทธิ์ เทิดความดี, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 42 หมู่ที่ 8 บ้านหัวแม่ลาเกะ ตำบลแม่ยวมน้อย อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เบอร์โทร 0917764807, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ⁶⁶ สัมภาษณ์ นายโพธิ์ส หวังที่อยู่, อายุ 47 ปี ชาวบ้านห้วยตองจิ่ง บ้านเลขที่ 33 หมู่ที่ 3 บ้านห้วยตองจิ่ง ตำบลแม่ยวมน้อย อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เบอร์โทร 0979518752, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์และบันทึกข้อมูล.

-
- ⁶⁷ สัมภาษณ์ นายสมเพชร กงล้อเงิน, อายุ 58 ปี ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 6 หมู่ที่ 5 บ้านแม่แจ๊ะ ตำบลแม่ยวมน้อย อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เบอร์โทร 0648156086, วันที่ 15 มีนาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์และบันทึกข้อมูล.
- ⁶⁸ สัมภาษณ์ นายประสิทธิ์ เทิดความดี, อายุ 47 ปี ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 42 หมู่ที่ 8 บ้านหัวแม่ลาเกะใต้ ตำบลแม่ยวมน้อย อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เบอร์โทร 0917764807, วันที่ 10 มีนาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์และบันทึกข้อมูล.
- ⁶⁹ สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ สุขใจ, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 99 หมู่ที่ 1 บ้านคำสุข ตำบลแม่อุคอ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เบอร์โทร 0612758751, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ⁷⁰ สัมภาษณ์ นายตุ้มพะ กอดวิชาการ, อดีตผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 30 หมู่ที่ 2 ตำบลแม่อุคอ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ⁷¹ สัมภาษณ์ นายวิเชียร แสงเฮ้อ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 58 หมู่ที่ 3 บ้านปางตอง ตำบลแม่อุคอ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เบอร์โทร 0612758751, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ⁷² สัมภาษณ์ นายสมชาติ สุขฤดี, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 4 ตำบลแม่อุคอ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โทร.0810230674, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ⁷³ สัมภาษณ์ นายศักดิ์ ผดุงกิจธารา, ชาวบ้านแม่อุคอ บ้านเลขที่ 68 หมู่ที่ 5 บ้านแม่อุคอ ตำบลแม่อุคอ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เบอร์โทร 097325182, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ⁷⁴ สัมภาษณ์ นายชูศักดิ์ ไกรเกริกเกียรติ, ชาวบ้านแม่อุคอ บ้านเลขที่ 41 หมู่ที่ 6 ตำบลแม่อุคอ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โทร.0835718902, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ⁷⁵ สัมภาษณ์ นายตุ้มพะ กอดวิชาการ, อดีตผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 30 หมู่ที่ 2 ตำบลแม่อุคอ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.

-
- ⁷⁶ สัมภาษณ์ นายดีพะ กอดวิหาการ, อดีตผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 30 หมู่ที่ 2 บ้านกะโน ตำบลแม่อุคอ อำเภอยายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, นายธีระพงษ์ พงดอโกไม ผู้สัมภาษณ์.
- ⁷⁷ สัมภาษณ์ นางสาวสุพิน เจริญตามปัญญา, ชาวบ้านหัวชะ บ้านเลขที่ 75/1 หมู่ที่ 2 ตำบลแม่อุคอ อำเภอยายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โทร.0932377154, นายธีระพงษ์ พงดอโกไม ผู้สัมภาษณ์.
- ⁷⁸ สัมภาษณ์ นายพรเลิศ สะอาดจิต, ครูโรงเรียนบ้านแม่สุรินน้อย บ้านเลขที่ 574 หมู่ที่ 1 ตำบลแม่อุคอ อำเภอยายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, นายธีระพงษ์ พงดอโกไม ผู้สัมภาษณ์.
- ⁷⁹ สัมภาษณ์ นายอาทิตย์ กิตินุเคราะห์, ชาวบ้านแม่อุคอน้อย บ้านเลขที่ 93 หมู่ที่ 2 ตำบลแม่อุคอ อำเภอยายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, นายธีระพงษ์ พงดอโกไม ผู้สัมภาษณ์.
- ⁸⁰ บ้านศาลเจ้า มีที่ตั้งไม่ห่างจากบ้านนาจั่ว แต่ปัจจุบันไม่มีการตั้งถิ่นฐานของผู้คนแล้ว
- ⁸¹ สัมภาษณ์ นายเสกสรรค์ ศรีคุ้มเกล้า, กำนันตำบลแม่อุคอ บ้านเลขที่ 3 หมู่ที่ 1 บ้านนาจั่ว ตำบลแม่อุคอ อำเภอยายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เบอร์โทร 0939189679, นายธีระพงษ์ พงดอโกไม ผู้สัมภาษณ์.
- ⁸² สัมภาษณ์ นายธีระศักดิ์ กิตินุเคราะห์, อายุ 38 ปี ชาวบ้านพะริคิ บ้านเลขที่ 79 หมู่ที่ 5 บ้านพะริคิ ตำบลแม่อุคอ อำเภอยายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 5 มีนาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พงดอโกไม ผู้สัมภาษณ์และบันทึกข้อมูล.
- ⁸³ สัมภาษณ์ นายภานุชิต กมลมิกันนท์, อายุ 82 ปี ชาวบ้านแม่มยมน้อย บ้านเลขที่ 69 หมู่ที่ 1 บ้านแม่มยมน้อย ตำบลแม่อุคอ อำเภอยายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 6 มีนาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พงดอโกไม ผู้สัมภาษณ์และบันทึกข้อมูล.
- ⁸⁴ สัมภาษณ์ นายนฤพงษ์ มีศักดิ์กว้าง, อายุ 52 ปี ชาวบ้านแม่มยมหลวง บ้านเลขที่ 53 หมู่ที่ 1 บ้านแม่มยมหลวง ตำบลแม่อุคอ อำเภอยายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 6 มีนาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พงดอโกไม ผู้สัมภาษณ์และบันทึกข้อมูล.

-
- ⁸⁵ สัมภาษณ์ นายชูศักดิ์ ไกรเกริกเกียรติ, อายุ 55 ปี ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 41 หมู่ที่ 6 ตำบลแม่อุคอ อำเภอนายวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โทร.0835718902, วันที่ 6 มีนาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์และบันทึกข้อมูล.
- ⁸⁶ สัมภาษณ์ นายหม่อแอ ชมชนะชัย, อายุ 70 ปี ผู้นำทางจิตวิญญาณ บ้านเลขที่ 13 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่อุคอ อำเภอนายวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 5 มีนาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์และบันทึกข้อมูล.
- ⁸⁷ สัมภาษณ์ นายสมชาติ สุขฤดี, อายุ 45 ปี ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 106 หมู่ที่ 4 บ้านใหม่พัฒนา ตำบลแม่อุคอ อำเภอนายวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 19 มีนาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์และบันทึกข้อมูล.
- ⁸⁸ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และเดวิด เค. วัยอาจ, **ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่**, (พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, พ.ศ.2547), หน้า 77.
- ⁸⁹ ศิลปะวัตถุ โบราณวัตถุจัดแสดงไว้ภายในอาคารของวัดต่อแพ
- ⁹⁰ สัมภาษณ์ นายโพธิ์ส หวังที่อยู่, อายุ 47 ปี ชาวบ้านห้วยตองจิ่ง ตำบลเม่นยวมเหนือ อำเภอนายวม จังหวัดแม่ฮ่องสอนและนายสมชาติ สุขฤดี, ผู้ใหญ่บ้านบ้านแม่อุคอหลวง.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล : รองศาสตราจารย์ ดร.สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ

หน่วยงาน : ภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
เลขที่ 239 ถนนห้วยแก้ว ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัด
เชียงใหม่ 50200

โทรศัพท์มือถือ : 086-9220944 โทรสาร : 053211724

E-mail : suebsaksanyakiatikun@gmail.com

ความชำนาญ/ความสนใจพิเศษ : ศิลปะไทย/ศิลปะไท/การจัดการศิลปะและ
วัฒนธรรม

พิพิธภัณฑ์มีชีวิต

ขุนยวม

โครงการ แนวทางการพัฒนาเพื่อบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตขุนยวมสู่ความยั่งยืน

ทุนสนับสนุนจาก สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ISBN (e-book) 978-616-620-127-7

9 786166 201277

ทรัพยากรเล่มนี้ ได้มอบให้ศูนย์บรรณสารและการเรียนรู้

สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยพะเยา

เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ

ห้ามผู้ใดทำซ้ำ คัดลอก ลอกเลียน ดัดแปลง ปลอมแปลง จัดเผยแพร่

จำหน่าย ให้เช่า เข้าครอบครอง เรียกถึงข้อมูล บันทึก ส่งผ่าน

หรือกระทำการใด ๆ เกี่ยวกับลิขสิทธิ์ของเล่ม โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

หรือโดยไม่ได้รับอนุญาตอย่างเป็นทางการจากเจ้าของผลงาน